

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

**DEMOKRATİK VE OTORİTER OLARAK ALGILANAN ANA-BABA
TUTUMLARININ LİSE BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
YILMAZLIK DÜZEYİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖNÜL ONAT

071104102

İstanbul, Aralık 2010

T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

**DEMOKRATİK VE OTORİTER OLARAK ALGILANAN ANA-BABA
TUTUMLARININ LİSE BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
YILMAZLIK DÜZEYİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖNÜL ONAT

071104102

Danışman Öğretim Üyesi:

Yrd. Doç. Dr. Figen Karadayı

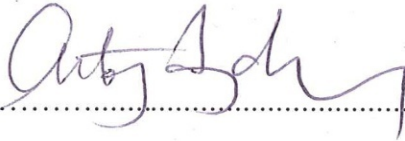
İstanbul, Aralık 2010

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

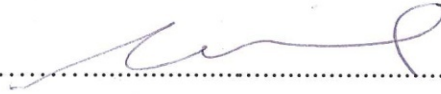
29.09.2010 tarihinde tezinin savunmasını yapan Gönül ONAT'ın ait "Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkilerinin Araştırılması" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Figen KARADAYI
Başkan
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Oktay AYDIN
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. İdil KAYA BALKAN
(Üye)

ÖNSÖZ

Günümüzde toplumların yoksulluk oranı artmakta, zengin ve fakir kesim arasındaki gelir farkı açılmakta, yaşam koşulları zorlaşmaktadır. Olumsuz çevre koşulları içinde yetişen çocukların, topluma, kendi ayakları üzerinde durabilen başarılı ve mutlu bir birey olarak katılması gittikçe daha da önem kazanmaktadır.

Çocuğun gelişiminde çok önemli olan anne baba tutumlarının bireyin mücadele gücünün oluşmasında da büyük bir belirleyici etken olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeylerinin algıladıkları anne baba tutumuna göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamın gerçekleşmesinde, her aşamada, değerli öneri ve katkılarıyla bana yol gösteren danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Figen Karadayı'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimi bilgisayarda yazarken takıldığım konularda bana yardımcı olan Esra Erdoğan'a, motivasyonumu kaybettiğim zamanlarda bana desteğini esirgemeyen arkadaşım Sevgi Karahaner'e, lisans eğitimim sırasında yardımlarıyla beni güçlendiren kardeşim Emel Çopur'a, tüm eğitim yaşamım boyunca bana emeği geçen öğretmenlerime de teşekkür ediyorum.

Uygulama yaptığım okullarda, verileri elde etmemde bana yardımcı olan okul idarecilerine ve öğretmenlerine, soruları içtenlikle yanıtlayan öğrencilere de teşekkürü borç biliyorum.

Tez çalışmam sırasında kaybettiğim beni yetiştiren, bugünlere getiren anneme ve babama da şükranlarımı ifade etmek istiyorum.

Aralık, 2010

Gönül Onat

ABSTRACT

In this research, effects of parental attitudes-which are perceived as democratic and authoritarian-on highschool students' resiliency level was investigated. Besides, differentiation of resiliency level with respect to some sociodemographic variables was also investigated.

A total of 200 students, that consist of 90 girls and 110 boys who continue their first classes at Ahmet Yesevi Highschool, Prof. Dr. Sabahattin Zaim Highschool and Yeşilöz Highschool which are located in Ankara, Altındağ, constitute the sample of the research. Since it is expressed that Altındağ district represent the lower socioeconomic levels of the community in general, the application was made in that district.

As a means of collecting data; Personal Information Form prepared by the researcher, Highschool Version of California Resiliency Rating Scale which was adopted to Turkish by Bahadır Özcan and Parental Attitude Scale developed by Gülden Polat were used. Those scales were performed to students in one class period at onces, separately for each group.

When analysing data, to determine students' parental attitudes and resiliency levels arithmetic mean ($\bar{x}$) and standard daviation (SS) were calculated. In order to introduce the sample, percentage distributions of students with respect to sociodemographical variables were made. Moreover, to determine the differentiation of resiliency level means with respect to democratic and authoritarian parental attitudes and somr sociodemographic characteristics, one way analysis of varience. Pearson correlation coefficent and regression analysis were used.

Research findings suggest that resiliency level of highschool students who perceive their parents as democratical is significantly higher than the ones who perceive their parents as authoritarian.

Likewise, according to Caring Relationships and High Expectations at community, Caring Relationships, High Expectations and Opportunities for Meaningful Participations at Family, Caring Relationships and High Expectations at School, Caring Relationships with peers, Self-efficacy and Self-Awaneress, Empathy, Goals and Aspirations, Problem Solving subscales of California Resiliency Rating Scale, it was concluded that the resiliency level of highschool students who perceive their parents as democratic is significantly higher than the ones who perceive their parents as authoritarian.

It was observed that there is a negative relationship between Parental Attitude Scale's scores and California Resiliency Rating Scale's overall scores and all subscale scores. It was also observed that when authoritarianical attitude score increases in parental attitudes, resiliency level scores decreases. Moreover, it was determined that the resiliency level of the student shows reasonable differentiations according to student's school, gender, age, the number of brothers and sisters, family's income,

education level of his mother and his father's job, the place where his father had grown up, preventive attitude of his father and mother and attitudes that the parents have while they are raising the student.

The research results are expected to provide useful informations to officials related to child development, psychologists and psychological counselors, social workers and parents.

Keywords: resiliency, parental attitudes, highschool students.

ÖZET

Bu araştırmada, demokratik ve otoriter olarak algılanan ana baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkileri araştırılmıştır. Ayrıca, yılmazlık düzeyinin bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşmasına da bakılmıştır.

Araştırmanın örneklemini Ankara Altındağ ilçesinde bulunan Ahmet Yesevi Lisesi, Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi ve Yeşilöz Lisesi'nde birinci sınıfa devam eden 90 kız, 110 erkek olmak üzere toplam 200 öğrenci oluşturmaktadır. Genelde Altındağ ilçesinin, toplumun alt sosyoekonomik düzeyini temsil ettiğinin ifade edilmesi, uygulamanın bu ilçede yapılmasına neden olmuştur.

Veri toplama aracı olarak; araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Özcan (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanan California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu ve Polat (1986) tarafından geliştirilen Ana-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekler öğrencilere bir ders saati içerisinde arka arkaya uygulanmıştır.

Toplanan verilerin analizinde; öğrencilerin anne baba tutumları ve yılmazlık düzeylerini belirlemek üzere aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (SS) değerleri hesaplanmıştır. Örneklemini tanıtmak amacıyla, öğrencilerin sosyodemografik değişkenlere göre yüzde dağılımları yapılmıştır. Ayrıca, demokratik ve otoriter anne baba tutumları ve de bazı sosyodemografik özelliklere göre yılmazlık düzeyi ortalamalarının farklılaşmasını belirleyebilmek için istatistiksel analiz olarak; tek yönlü varyans analizi, Pearson Korelasyon Katsayısı ve Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Araştırma bulguları; anne babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin anne ve babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde, California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Öz-Yetkinlik ve Öz-Farkındalık, Empati, Amaçlar ve Özlemler, Problem Çözme alt ölçeklerinde de anne babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin de anne ve babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görölmektedir.

CYDÖ'nin genel toplam ve tüm alt ölçek puanları ile Ana-Baba Tutum Ölçeği'nin puanları arasında negatif ilişki olduğu, anne baba tutumlarında otoriter tutum puanı arttıka yılmazlık düzeyi puanlarının azaldığı görölmektedir. Ayrıca öğrencinin yılmazlık düzeyinin; devam ettiği okulu, cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, ailesinin aylık geliri, annesinin eğitim düzeyi, anne ve babasının mesleği, babasının büyüdüğü yer,

annesinin ve babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi, anne ve babanın çocuğu yetiştirirken uyguladığı tutum ile de anlamlı farklılaşmalar gösterdiği saptanmıştır.

Araştırma sonuçlarının; çocuk gelişimi ile ilgili olarak çalışan görevlilere, psikolog ve psikolojik danışmanlara, sosyal hizmet görevlilerine ve ana-babalara yardımcı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: yılmazlık, ana-baba tutumları, lise ğrencileri.

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

TEZ ONAY SAYFASI..... ii

ÖNSÖZ..... iii

ABSTRACT iv

ÖZET..... vi

İÇİNDEKİLER viii

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ..... xiii

TABLolar LİSTESİ..... xiv

1. GİRİŞ 1

1.1. Yılmazlık 10

1.2. Ana-Baba Tutumları..... 27

1.2.1. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar..... 40

1.2.2. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar 45

1.3. Araştırmanın Amacı..... 49

1.4. Araştırmanın Önemi 511

2. YÖNTEM..... 55

2.1. Örneklem..... 555

2.2. Veri Toplama Araçları..... 59

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu 59

2.2.2. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu..... 60

2.2.3. Ana-Baba Tutum Ölçeği 62

2.3. İşlem..... 63

2.4. Verilerin Analizi	64
2.5. Yapılan Çalışmanın Güvenirliği	65
3. BULGULAR	67
3.1. Ana-babalarını demokratik ya da otoriter olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyi genel toplam puanlarının karşılaştırılması.....	67
3.2.1. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puanlarının karşılaştırılması.....	68
3.2.2. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar alt ölçek puanlarının karşılaştırılması	69
3.2.3. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puanlarının karşılaştırılması.....	70
3.2.4. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçek puanlarının karşılaştırılması	71
3.2.5. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçek puanlarının karşılaştırılması	72
3.2.6. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Empati alt ölçek puanlarının karşılaştırılması	73
3.2.7. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçek puanlarının karşılaştırılması.....	74
3.2.8. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Problem Çözme alt ölçek puanlarının karşılaştırılması	75
3.3. Sosyodemografik değişkenlere göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması.....	76
3.3.1. Öğrencinin devam ettiği okula göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	76

3.3.2. Öğrencinin cinsiyetine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	77
3.3.3. Öğrencinin yaşına göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	78
3.3.4. Öğrencinin kardeş sayısına göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	80
3.3.5. Öğrencinin ailesinin aylık gelirine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	81
3.3.6. Öğrencinin annesinin eğitim düzeyine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması.....	81
3.3.7. Öğrencinin babasının mesleğine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	82
3.3.8. Öğrencinin annesinin mesleğine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	83
3.3.9. Öğrencinin babasının büyüdüğü yere göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması.....	84
3.3.10. Öğrencinin algıladığı annesinin sahip olduğu koruyucu tutumun derecesine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması.....	85
3.3.11. Öğrencinin algıladığı babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması.....	88
3.3.12. Öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumuna göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	90
3.3.13. Öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumuna göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması	91
3.4. Sosyodemografik özelliklerin yılmazlık düzeyi üzerindeki etkileri	94
3.5. Ana-baba tutumu (demokratik ya da otoriter olma) ve yılmazlık düzeyi puanlarının karşılaştırılması.....	95
4. TARTIŞMA	97
4.1. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olması beklenmektedir	97

4.2.1. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı farklılaşmakta mıdır?.....	101
4.2.2. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar İçin Olanaklar puanı farklılaşmakta mıdır?	103
4.2.3. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı farklılaşmakta mıdır?.....	105
4.2.4. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler puanı farklılaşmakta mıdır?.....	107
4.2.5. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık puanı farklılaşmakta mıdır?.....	109
4.2.6. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Empati puanı farklılaşmakta mıdır?.....	110
4.2.7. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı farklılaşmakta mıdır?	111
4.2.8. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Problem Çözme puanı farklılaşmakta mıdır?.....	113
4.3. Sosyodemografik özelliklerden öğrencinin gittiği okul, cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, ailenin aylık geliri, annesinin eğitim düzeyi, babasının ve annesinin mesleği, babasının büyüdüğü yer, annesinin ve babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi, annesinin ve babasının yetiştirme tutumuna göre CYDÖ'nin genel toplam puan ve alt ölçek puanları farklılaşmakta mıdır?.....	115
4.3.1. Öğrencinin devam ettiği okul	115
4.3.2. Öğrencinin cinsiyeti.....	117
4.3.3. Öğrencinin yaşı.....	120
4.3.4. Öğrencinin kardeş sayısı.....	122
4.3.5. Öğrencinin ailesinin aylık geliri	123
4.3.6. Öğrencinin annesinin eğitim düzeyi	124

4.3.7. Öğrencinin babasının mesleği	126
4.3.8. Öğrencinin annesinin mesleği	126
4.3.9. Öğrencinin babasının büyüdüğü yer	128
4.3.10. Öğrencinin algıladığı annesinin sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi	129
4.3.11. Öğrencinin algıladığı babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi	131
4.3.12. Öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumu	132
4.3.13. Öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumu	134
4.4. Sosyodemografik özellikler yılmazlık düzeyini etkilemekte midir?	136
4.5. Ana-baba tutumu (demokratik ya da otoriter olma) yılmazlık düzeyini etkilemekte midir?	137
KAYNAKLAR	144
EKLER.....	153
EK 1	154
EK 2	156
EK 3	158
EK 4	159
EK 5	160
EK 6	161
EK 7	162
EK 8	163
EK 9	164
EK 10	165
ÖZGEÇMİŞ.....	166

KISALTMALAR

ABTÖ	:Ana-Baba Tutum Ölçeği
AİMEM	:Altındağ İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü
ark.	:Arkadaşları
C	:Cevapsız
CYDÖ	:California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği
Dem.	:Demokratik Tutum
EÇBE	:Erken Çocukluk Bakım ve Eğitimi
n	:Küme Sayısı
N	:Örneklem Sayısı
Ort	:Aritmetik Ortalama.
ÖİKR	:Özel İhtisas Komisyon raporu

SİMGELER LİSTESİ

P	:Anlamlılık Değer
Sd	:Serbestlik Derecesi
SS	:Standart Sapma
×	:Aritmetik Ortalama.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Baumrind'in Ana-Baba Stiline İlişkin Sınıflaması	31
Tablo 1.2. Maccoby ve Martin'in Ana-Baba Stiline İlişkin Sınıflandırması	34
Tablo 2.1. 2009-2010 Eğitim Öğretim Yılında Ankara İli Altındağ İlçesi'nde Bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Okul ve Lise Birinci Sınıf Öğrenci Sayısı	56
Tablo 2.2. Sosyodemografik Özellikleri Belirleyen Değişkenlerin Frekans Dağılımları	57
Tablo 2.3. Reliability Statistics	65
Tablo 2.4. CYDÖ ve ABTÖ'nin Cronbach's Alpha Değerlerini Gösteren Tablo	66
Tablo 3.1. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan Yılmazlık Düzeyi Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	68
Tablo 3.2. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamaları ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	68
Tablo 3.3. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	69
Tablo 3.4. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	70
Tablo 3.5. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	72

Tablo 3.6. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Öz Yetkinlik Öz Farkındalık Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	73
Tablo 3.7. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Empati Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	73
Tablo 3.8. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	74
Tablo 3.9. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Problem Çözme Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları	75
Tablo 3.10. Öğrencinin Devam Ettiği Okul ve CYDÖ'nin Alt Ölçek Puan Ortalamalarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları	76
Tablo 3.11. Öğrencinin Cinsiyeti ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 3.12. Öğrencinin Yaşı ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları	79
Tablo 3.13. Öğrencinin Kardeş Sayısı ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 3.14. Öğrencinin Ailesinin Aylık Geliri ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları.....	81
Tablo 3.15. Öğrencinin Annesinin Eğitim Düzeyi ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları.....	82
Tablo 3.16. Öğrencinin Babasının Mesleği ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları.....	82
Tablo 3.17. Öğrencinin Annesinin Mesleği ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları.....	84
Tablo 3.18. Öğrencinin Babasının Büyüdüğü Yerin ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları	84
Tablo 3.19. Öğrencinin Annesinin Sahip Olduğu Koruyucu Tutumun Ölçüsü ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları	86

Tablo 3.20. Öğrencinin Babasının Sahip Olduğu Koruyucu Tutumun Ölçüsü ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları	88
Tablo 3.21. Öğrencinin Annesinin Yetiştirme Tutumu ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları	90
Tablo 3.24. Ana-Baba Tutumu ile İlgili Olarak Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	95

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Gelişim Psikolojisi, bireyin doğumdan ölüme kadar olan tüm yaşam dönemlerini ve bu dönemlerde oluşan fiziksel ve ruhsal değişimler (Onur, 2008) ile bireyler arasındaki gelişimsel farklılıkları (Ziya, 2000) inceler. İnsan, kalıtım ve çevre etkileşiminin ürünüdür (Kırkincioğlu, 2003). Bireyin kişilik gelişimi tüm yaşam dönemlerinde devam eden bir süreçtir. Bu süreçte, biyolojik olgunluk ve geliştiren çevre gelişimin temel iki faktörüdür (Onur, 2008). Kalıtım ve çevre yani yetiştirme ve geliştirme için izlenen yol gelişim aşamalarında birbiriyle etkileşir. Bireyin gelişmesinde genlerin etkisinin çevreye, çevre etkisinin de genlere bağlı olduğunu gösteren pek çok kanıt vardır (Moshman, 2005).

Doğası gereği toplumsal bir varlık olan insan; ilişkiler ağı içerisinde doğar, yaşar ve ölür. İnsan ilişkileri, kişilerin özellik ve etkileşimlerinden etkilendiği gibi içinde yaşanılan toplumsal ve fiziksel ortamdan da etkilenir (Hortaçsu, 2003). Birey yaşadığı ortamın zorlukları ve talihsizlikleriyle karşılaştığında, kendisini yaşamaya devam ettiren bir yapıştırıcı güç olan yılmazlığa ihtiyaç duyar. Bireyin zorluklarla başatmasını ve zorlukların getirdiği değişikliklere uyum göstermesini sağlayan faktör başatma davranışı ve kişisel gücüdür.

Yılmazlık, kötü veya zor bir durum karşısında kendini toparlama, değişime uyma ve zorlukları yönetme kabiliyetidir (Joseph, 1994). Her insan yaşamı boyunca türlü güçlüklerle karşılaşır. Bazı insanlar bu güçlüklerle başatabilirken bazıları edemez, anlamlı bir varoluşu sürdüremez (Gençtan, 2000).

Toplumda uzun süreli yoksulluk çekmiş, ihmal ve istismara uğramış, şiddete maruz kalmış, ana-babasından ya da bakımını üstlenen bir yetiştikinden uzun süre uzak kalmış, ciddi bir kaza geçirmiş, yakınlarının ölümüne tanık olmuş ya da okulda sürekli başarısızlık riski ile karşı karşıya gelmiş çocuklar vardır. Risk altındaki bu çocuklar arasında antisosyal davranış sergileyenlerin veya suç niteliğindeki davranışlarda bulunanların oranı normal nüfusa göre daha yüksektir. Ancak, bu risk faktörlerine rağmen bu çocuklar arasında hiçbir antisosyal davranış göstermeksizin normal yaşamlarını sürdürebilenlerin sayılarının da azımsanamayacak kadar çok olması sosyal bilimcilerin dikkatini çekmiştir (Henderson ve Milstein, 1996).

Araştırmacılar, yılmazlığın doğuştan gelen bir dizi kişilik özelliğinden çok öğrenme ile kazanılan bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Bazı kişilerin yılmazlığa katkıda bulunan sosyal eğilimlere ya da fiziksel çekicilik gibi genetik eğilimlere sahip oldukları öne sürülmüş olsa da yılmaz bireylerin özelliklerinin birçoğu normal bireyler tarafından da kazanılabilir. İster genç ister yaşlı herkesin yılmazlık geliştirebileceği ifade edilmektedir (Öğülmüş, 2001). Yılmazlık ve gelişim arasındaki bağlantı, her zaman birbirini etkileyen ve devam eden yaşanılması gerekli gerçeğini yansıtan bir süreçtir (Ahern, Ark ve Byers, 2008).

Yılmazlık “meydan okumalar ve tehditler içeren bir çevreye rağmen başarılı bir uyum neticesi, süreci veya kapasitesi” olarak tanımlanmıştır. Genellikle, insana atfedilen bir özelliği ifade etmektedir. Yılmazlık özelliği farklı şekillerde değerlendirilmekte; kişisel bir özellik, bir süreç veya bir sonuç olarak görülmektedir (Glantz ve Sloboda, 1999). Yılmaz çocukların ve ergenlerin, iyi sonuçlar üretme yetenekleri konusunda diğerlerinden daha umutlu ve orta derecede mutlu bireyler oldukları bulunmuştur (Kumpfer, 1999).

Bazı çocuklar, çevresel her türlü olumsuzluğa rağmen ayakta kalabilmekte ve çevreyle etkileşimlerini başarılı bir şekilde sürdürebilmektedir. Yılmaz kişiler olarak adlandırılan bu çocukların stres yaratan olaylar karşısında genellikle yılgınlığa düşmedikleri, aksine kendilerini çabucak toparladıkları, hatta sıkıntılardan ve olumsuz çevresel koşullardan her defasında daha da güçlenerek çıktıkları belirtilmektedir (Henderson ve Milstein, 1996). Yılmazlık hem çevresel hem de biyolojik koşullardan etkilenir, ancak dinamiktir, değişik koşullar ve zaman içinde farklılık gösterir (Kirby ve Fraser, 1997).

Yılmaz çocukların ve yetişkinlerin ortak bazı özelliklere sahip oldukları vurgulanmıştır. Yüksek zekâ düzeyi, suçlu akranlarla yakınlık kurmama, ergen suçluluğundan uzak durma gibi özellikler bunlar arasında sayılabilir (Öğülmüş, 2001). Yılmazlık faktörleri, genç insanların zorlu koşullarda bile stresle yapıcı bir şekilde başa çıkmalarını sağlayan kişisel ve sosyal kaynaklar olarak tanımlanabilir. Sosyal kaynaklar formal ve formal olmayan ağları içerirken kişisel kaynaklar kişilerarası ve başa çıkma stratejilerini içerebilir (Mc Namara, 2000).

Destekleyici bir yetişkine bağlanma, çocuğu, kötü davranışın etkilerinden kurtarmayı destekler. Sevildiğini ve ilgi gördüğünü hissetmek mağdur edilen çocuğa, zorluklar karşısında yardımcı olacak güç, iyimserlik ve maneviyat duygusunu verir. Ailede, komşuda ya da içinde bulunduğu toplumda güvenilir birinin bulunması iyileşmeyi, başa çıkmayı ve yılmazlığı teşvik eder (Thomlison, 1997).

Bireyin olumsuz çevre koşullarıyla baş edebilmesi için koruyucu faktör işlevi gören sosyal destek kendi etkisini gösterirken şu mekanizmaları içerir. Sosyal kaynaklar yeterli olmayı destekler, stresle başa çıkmada aile ve arkadaşların tavsiye ve doğrudan yardımlarını içerir, potansiyel stres yapıcıların azaltılması veya onlardan

kaçınılmasına katkıda bulunur, stres yapıcının kendisiyle doğrudan ilişkisi olmayan etki alanından çıkıp rahatlamak için bir kaçış noktası ve etkili başa çıkma stratejilerinin kullanılması için olanak sağlar (Mc Namara, 2000). Ergenler için sosyal destek kaynakları aile, arkadaşlar ve okul çevresidir (Ahern ve ark., 2008). Yılmazlığın ender, sıra dışı uyum süreçlerinden çok bireylerin ortak olan uyum süreçleri sonucu ortaya çıktığı düşüncesi destek çalışmaları için iyimser bir bakış açısı sağlar (Masten ve Powell, 2003).

Çocuğun yaşamı anlayıp kavraması, tahmin ve kontrol edebilmesi, gelecekle ilgili beklentiler oluşturabilmesi için kullanacağı veriyi sağlaması açısından sosyal ve fiziksel çevre çok önemlidir (Bronson, 2000). Çocuklar bir çevre içinde yaşayıp, öğrendiğinden yılmazlığı da çevre yaratır Yılmaz bireyler yetiştirmek için gerekli özellikleri kazandırma eğitimi ve dayanıklılığı yapılandırma, bir program veya özel bir müfredatla yapılamaz. Yılmaz karakter oluşturma çabaları için ev, okul ve toplum ideal yerlerdir. Yılmazlığı beslemek için onlarla ilişki kurmalı ve anahtar stratejiler kullanılmalıdır. Bu süreç esnasında yetişkinler yılmazlığın tohumlarını atabilir (Thomsen, 2002).

Risk altındaki çocuk ve ergenlerde yılmazlığı geliştirecek ya da arttıracak bilgi ve becerilerin kazanılması ile uygun yöntemlerin geliştirilmesi okul, toplum ve aile hizmetleri alanlarındaki önleyici çalışmaların etkinliğini de arttıracaktır. Yüksek maliyet gerektirmeyen çalışmalarla bazı özelliklerin geliştirilmesi, bundan sonra yapılacak çalışmalara destek verilmesini de sağlayabilecektir (Kumpfer, 1999).

Çevresel şartlar çocuğun çekirdek ailesine ve kişiliğine dıştan gelen, dışsal olan olayları, akrabalar, bakıcılar, arkadaşlar, akranlar, öğretmenler, komşular ve diğer kişilerle olan ilişkileri içerir. Bu ilişkiler; okul deneyimleri, müfredat dışı aktiviteleri,

sosyal baskılar ve profesyonel müdahaleler gibi ev dışında meydana gelen olayları kapsar. Çevresel şartların etkileri, birlikte uyum içinde çalışabildiği gibi tek tek yılmazlığı desteklemek ya da engellemek için de çalışabilir (Brown ve Rhodes, 1991).

Birey, kendi içinde yaşadığı sosyokültürel ve ekonomik koşullar içinde gelişir, kişiliğini bu koşullar oluşturur. Çocuğun içinde doğduğu ailesi ve onlarla etkileşimi, ailenin birey sayısı, sosyal ve ekonomik durumu, çocuğun doğuş sırası ve kardeş sayısı, çocuğun doğduğu coğrafya ve sosyal çevre gibi etkenler ve bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürü, onun biyolojik olarak kalıtımla getirdiği özelliklerini işler, biçimlendirir (Kırkincioğlu, 2003).

Ergenin depresif ruh hali, ailede istikrar ve uyumun yokluğu ile birlikte zayıf ana-baba iletişimi arasında doğrudan ilişki olduğunu gösteren kanıtlar vardır. Aynı zamanda, aile ve sosyal kaynakların, depresyonu azaltma, özgüveni yükseltme, özsaygıyı artırma, başaçıkma davranışını şekillendirme ve genel yılmazlığa katkıda bulunma gibi çocuk ve genç insanlar üzerinde olumlu katkısı olduğunu gösteren kanıtlar bulunmaktadır (Mc Namara, 2000).

Ailenin varlığını sürdürmesinde en önemli etken gelir durumu ve ekonomisidir (ÖİKR, 2001). Günümüzde, dünyanın giderek zenginleşmesine rağmen zengin ülkelerdeki halkın bir kesimi ve yoksul ülke halklarının da büyük bir bölümü görece olarak daha da yoksullaşmaktadır; küresel yoksulluk bir sorun olarak insanlığı tehdit etmektedir. Sosyal problem ve konular arasında yoksulluğun giderilmesi temel bir konu olmaktadır (Kurt, 2004). Yaşamın zorlukları giderek çoğalmaktadır.

Toplumda yeterli istihdam olanaklarının yaratılmaması ve gelirin adaletli bir şekilde dağıtılmaması nedeniyle sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerde geçim sıkıntısı en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun, aile yaşamının kalitesini düşürdüğü gibi aile üyeleri arasındaki ilişkinin bozulmasına ve çocukların sosyal ve psikolojik yönden sağlıklı yetişmemesine yol açmaktadır (ÖİKR, 2001). Yoksulluk ve olumsuz koşullar ile çocuğa kötü davranma arasında da güçlü bir bağ vardır (Thomlison, 1997).

Çocuğun yetiştiği ailenin sosyoekonomik ve kültürel düzeyi, yapısı, genişliği, onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkileyecektir (Yavuzer, 1995:136). Çocuğun cinsiyeti, kaçınıcı çocuk olduğu ve ailenin değerleri gibi pek çok biyolojik ve çevresel faktör gelişimde rol oynar (Yeşilyaprak, 2002). Bu faktörlerin yanı sıra aile içi ilişkiler, çocuğun kişilik gelişimine verilen önem, ailenin oturduğu ev, gelir durumu, sosyal ilişkiler (yaşlılarla, akrabalarla) gibi birçok dış etken söz konusudur (Özdoğan, 2000).

İnsan doğası çevresel etkilerle şekillendiğinden olumsuz çevre koşullarının düzeltilmesi büyük önem taşımaktadır (Kağıtçıbaşı, 2007). Ana-baba çocuğun sağlıklı gelişmesi için uygun ortamı yaratmak ve iyi model olmak zorundadır (Yeşilyaprak, 2002). Bazı sosyal yeterlilikler, yetişkinlerle olan ilişkilerle geliştirilirken problem çözme, tartışma gibi bazıları da aynı yaştaki kardeş ve arkadaşlarla olan ilişkilerle gelişmektedir (Barrera ve Prelow, 2000).

Ana-baba eğitiminin düşük düzeyde olduğu ailelerde; aile içi ilişkilerde şiddet, ihmal ve istismar görülmektedir. İşsizlik, yoksulluk ve eğitimsizlik aile içi ilişkileri gergin hale getirmekte ihmal, istismar ve şiddeti kaçınılmaz kılmaktadır. Türkiye’de, yoksulluğun çocukların sokakta çalışmasına düzensiz aile ilişkilerinin ise sokakta

yaşamına neden olduğu söylenebilir (Yıldız, 2007). Düşük sosyoekonomik düzey, risk faktörü olarak ele alındığında yüksek sosyoekonomik düzey de avantaj olarak görülebilir (Masten, 1994).

Genellikle, ana-babanın mesleği ve eğitim düzeyi ile belirlenen sosyoekonomik düzey çocukların yetiştirilmesinde ve eğitilmesinde ana-babanın davranışlarını ve düşüncelerini yönlendirmede önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, genellikle, üst sosyoekonomik düzeydeki ana-babaların alt sosyoekonomik düzeydeki ana-babalara göre çocuğun gelişimini olumlu şekilde etkileyecek tutum ve düşünceleri daha sıklıkla taşıdıkları görülmektedir (Hortaçsu, 2003).

Aile bireylerinin sosyodemografik özellikleri de ekonomik durumları kadar önemlidir; eşlerin eğitim durumları, yaşları, yetiştirdiği aile çevresi, büyüdüğü yer gibi özellikler aile içi iletişimde önemli rol oynar (Kırkincioğlu, 2003). Çocuğun içinde bulunduğu çevrenin sosyodemografik özellikleri, onun, bazı güçlü ya da zayıf yönleriye sahip olmasında etken olacaktır (Terzi, 2000). Ailenin sosyoekonomik koşulları, aile hayatının ruh sağlığını etkilediği gibi çocuğun kişiliğini de etkiler. Arzularının doyum bulamaması, açlık ve soğuğa maruz kalması çocukta endişeye neden olur. Bu da kişilik yapısında derin izler bırakabilir (Yavuzer, 1982:153-157).

Çocuğun yetiştirdiği ailenin yapısı, genişliği, sosyoekonomik ve kültürel düzeyi, onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkileyecektir (Kırkincioğlu, 2003). Aile ortamının olumsuz ve yetersiz olması durumunda ise, bu eksikliği giderecek en güçlü ve organize toplumsal kurum okuldur (Yavuzer, 1982). Okulda planlı ve programlı bir şekilde yapılan eğitim, bireyin her yönüyle bir bütün olarak kendisi ve içinde yaşadığı toplumu için en uygun düzeyde geliştirilmesini sağlar (Yeşilyaprak, 2002).

Nijerya’da cinsiyet, sosyoekonomik durum ve kırsal-kentsel bölgelerde okula devam durumunu inceleyen araştırmada, bulgular, cinsiyet ve ana-babanın sosyoekonomik durumunun okula devam üzerinde anlamlı etkisi olduğunu göstermiştir. Cinsiyet okula devam konusunda önemli bir belirleyici olsa da ailenin sosyoekonomik durumunun göstergeleri olan ailenin zenginliği ve ana-babanın eğitim durumu daha önemlidir. Annenin eğitimli olması babanın eğitimli olmasından daha önemlidir ama her ikiside ailenin sosyoekonomik durumu kadar önemli değildir. En zengin grupta bulunan çocukların okula gitme olasılığı, en fakir grupta bulunan çocuklardan 7-9 kat daha fazladır. Bu konuda, sosyoekonomik farklılıkların etkisi cinsiyetin meydana getirdiği farktan birkaç kat fazladır (Kazeem, Jensen ve Stokes, 2010).

Nijerya’da kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan çocukların okula kayıt durumları incelenmiş ve kırsal kesimde düşük olduğu görölmüştür. Bu olumsuz sonuç tamamen ailenin zenginliğindeki farklılıklarla açıklanmıştır. Kentte yaşayan çocuklarda okula kayıt daha fazla olsa bile bu fark ailenin zenginliğine bakıldığında yok olmaktadır. Okula kayıt durumunu okula ulaşım süresi bile etkilemektedir. Okula devamı etkileyen kültürel faktörler incelendiğinde evde yardım eden çocukların okula daha az kaydedildiği ve erkek çocukların kız çocuklarına göre okula gitmesinin daha önemli bulunduğu görölmüştür. Bu da, cinsiyete bağlı geleneksel ebeveyn davranışlarının çocuklarının iş gücü katkılarını dikkate alanlardan daha fazla etkili olduğunu göstermektedir (Kazeem, Jensen ve Stokes, 2010).

Huurre, Aro, Rahkonen ve Komulainen (2006) tarafından yapılan araştırmada bulgular, ergenlikteki yaşam tarzı, sağlık, aile ve okul faktörlerinin yetişkinlikteki eğitimsel başarı ile ilgili olduğunu göstermiştir. Kız ve erkek ergenlerde düşük okul başarısı yetişkinlikteki düşük eğitimsel seviyenin en güçlü yordayıcısıdır. Ayrıca, kız

ergenlerde zayıf algılanan sağlık durumu, hobilerle az zaman harcama ve erkek arkadaşlarla fazla zaman geçirme; erkek ergenlerde ise retmenlerle zayıf ilişkiler ve gcl iki alışkanlığı diğer anlamlı yordayıcılardır.

Köse (2006/2007) yaptığı çalışmada, ailenin sosyodemografik özelliklerinin, okul ve özel dershanenin ilköğretim son sınıf ğrencilerinin 2005 Yılı Liselere Giriş Sınavındaki akademik başarıları üzerindeki ortak ve bağımsız etkilerini incelemiştir. Araştırma bulguları, aile, okul ve özel dershanenin akademik başarıdaki ortak etkilerinin önemli olduğunu ancak ğrencilerin Türkçe-Matematik ve Matematik-Fen başarılarında etkili en önemli bağımsız değişkenin ailenin sosyoekonomik özelliğinin olduğunu ortaya koymuştur.

Celkan (1983) okul başarı ve aile özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, ailenin büyüklüğünün, çocuğun doğum sırasının, ailenin maddi olanaklarının ve başarıya ilişkin istek ve düşüncelerinin çocuğun okul başarısında etkili olduğunu saptamıştır.

Ülkemizde yılmazlık kavramının önemi yeni anlaşılmaya ve yılmazlığı arttırıcı çalışmalar üzerinde durulmaya başlanmıştır. Zor yaşam koşulları içerisinde yetişen ocuk ve ergenlerde ilerde oluşabilecek olumsuzlukları önlemek için çalışma yapma gereği ortaya çıkmıştır.

Yılmazlığı desteklemek için yapılan risk odaklı programlarda; risk faktörlerinin birikmesi önlenmeli, önleyici sosyal ortamlar ve fırsatlar sağlanmalı ve sürdürülmeli, yılmazlık ve adaptasyona odaklanmalı, çalışmada anne, baba ve çocuklarla diğerlerinin aktif katılımları kolaylaştırılmalı, risk altındaki nüfusa yeterli hizmet götürmenin gerekli olduğu kesinleştirilmeli, zamanında dikkatli ve uzman

değerlendirme sağlanmalı ve bireyi biçimlendiren çocukluk yılları boyunca hizmetler izlenmeli, ailelerin sağlam bir yapı oluşturabilmeleri için güvenli, stabil koşullar oluşturulmalıdır. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim, çocuğa kötü davranma ile ilgili çevresel stres yapıcılarını yumuşatabilir (Thomlison, 1997).

1.1. Yılmazlık

İnsanlar sıkıntı, stres ve problemlere karşı farklı tepkiler verir, yılmazlık kiminde doğuştandır, bireysel özellikleri ona bu olanağı tanır; kimi de gelişimsel psikoloji açısından öğrenebilir. Çevrenin bütün olumsuz koşullarına rağmen kişinin bazı bireysel özellikleri, onun risk yaratan durumlarla başederek yaşamda daha başarılı olmasını sağlayabilir. Bireyin günümüzün zor yaşam koşullarıyla baş edebilmesi, onun zihinsel ve sosyal yetenekleri ile uyum becerilerine bağlıdır. Çevre ne kadar olumsuz, şartlar ne kadar zor olsa da bireyin bazı olumlu özelliklere sahip olması, onun, çevrenin olumsuz etkilerini en aza indirmesine olanak verebilir.

Yılmazlık, bireyin, olumsuz çevre koşullarına rağmen zorlukların üstesinden gelerek başarılı bir insan olarak yaşamda yerini almasını ifade eden geliştirilebilir bir özelliktir. Redhouse Sözlüğü'nde (1998:825) resilience ve resiliency kelimelerinin anlamı “esneklik, çabuk iyileşme kabiliyeti” olarak geçmektedir. Resilient kelimesi ise “uzanıp kısalan, elastiki, esnek, çabuk iyileşir (bünye)” olarak açıklanmaktadır.

İngilizce literatürde, yılmazlık özelliklerine sahip kişileri ifade etmek için çabuk iyileşen, kendini çabuk toparlayan, güçlükleri yenme yeteneği olan kişi anlamında “resilient“ terimi, bir kişilik özelliği olarak da çabuk iyileşme gücü, zorlukları yenme gücü anlamında “resiliency“ terimi kullanılmaktadır (Öğülmüş, 2001).

Türkçe literatürde de, bu özellik psikolojik dayanıklılık, psikolojik sağlamlık ya da yılmazlık olarak kabul edilmektedir. Bu araştırmada, kullanılan ölçekte yılmazlık olarak geçtiği için yılmazlık terimi kullanılacaktır. Bu kavram Öğülmüş (2001) tarafından Türkçe literatüre kazandırılmıştır. Öğülmüş çalışmasında, resiliency terimine karşılık “yılmazlık“ bu niteliğe sahip kişileri ifade eden resilient karşılığında da “yılmaz” terimini kullanmıştır. Özcan’da (2005) çalışmasında “resilient” karşılığında kullanılan yılmaz terimine ek olarak “yılmaz bireyler“ ve “yılmaz kişiler“ terimlerini de kullanmıştır.

Bu terim, psikoloji literatüründe üç grubu tanımlamak için kullanılmaktadır. Birinci grup, yüksek risk altında bulunmalarına rağmen başarılı olan ünlü kişilerdir. Reça (2005) kitabında bilim, sanat, siyaset ve iş dünyasında zorluklar içinde yaşamalarına rağmen başarılı olan insanların yaşam öykülerini anlatmaktadır. İkinci grup, stresli deneyimlere rağmen iyi bir şekilde uyum sağlayan kişilerdir. Üçüncü grup ise, travmaların üstesinden gelen çocuklardır. Bu çocuklarla yapılan çalışmalarda, çocukların, zorlukların üstesinden gelmelerini sağlayan bireysel özellikleri üzerinde durulur (Masten,1994).

Yılmazlık sadece insanların zorluklara verdiği tepkiyi tanımlamak için kullanılmaz, diğer disiplinlerde de kullanılır. İlk olarak 1920’lerde fizikte metallerin elastiki özelliğini tanımlamak için kullanılmıştır. Bu tanım, psikolojik travmaya karşı insan reaksiyonlarının benzerliği gibi ilginç bir konuya işaret etmektedir (Brom ve Kleber, 2009).

Reynolds ve Ou’a (2003) göre yılmazlık, gelişimsel araştırmalarda çok çalışılan bir konudur. Bunun nedenleri;öncelikle gelişimin olumlu bir sonucu olması ve psikolojinin uzun zamandır konuları arasına giren fonksiyonunu yerine getiremeyen

organların neden olduğu davranışlara yönelik alternatif bir bakış açısı sağlamasıdır. Aynı zamanda, klinik araştırmalardan öte disiplinler arası ve toplumun geniş kesimi tarafından çok ilgi çeken dinamik bir konsepte sahip olmasıdır. Ayrıca, yılmazlığa ihtiyacı olan kesime ve yılmazlığı geliştirmek için destek sağlanabileceği konusuna dikkat çekerek, riskle karşılaşan kişilerde beklenmeyen başarı ve normalde olmayan olumlu gelişmelere vurgu yapması nedeniyle de etkili bir konudur. Diğer bir nedeni ise, yılmazlığı desteklemekte önemli bir konu olan risk koşullarına uyum sağlamayı kolaylaştıran koruyucu faktörler konusunda geniş bir bakış açısı sağlamasıdır. Krowetz'e (1999) göre, yılmazlık kuramı aile, okul ve toplumda bulunan koruyucu faktörleri temel alır. Bu koruyucu faktörler, yılmaz çocuk ve ergenlerin ortaya çıkmasını sağlar.

Bireyin stres yapıcıların üstesinden gelip gelmeyeceğini ağırlıklı olarak üç faktör belirler;aile deneyimleri, kişisel özellikler ve çevresel koşullar (Brown ve Rhodes, 1991). Yılmazlık faktörleri, genç insanların zorlu koşullarda bile stresle yapıcı bir şekilde başa çıkmasını sağlayan kişisel ve sosyal kaynaklar olarak tanımlanabilir. Psikososyal kırılganlık, yaşamlarının her döneminde risk ve koruyucu faktörlerle birlikte değişir. Bazı ergenler birçok risk/koruyucu faktörlere maruz kalırken diğerleri çok azına maruz kalır. Sosyal kaynaklar formal ve formal olmayan ağları içerirken kişisel kaynaklar kişilerarası ve başa çıkma stratejilerini içerebilir. (Mc Namara, 2000).

Herkesin kalıtımla getirdiği özellikleri, yetenekleri, güçlü ve zayıf yönleri vardır; kendine özgüdür;kendine özgü gelişim hızı ve nitelikleri, potansiyeli, koşulları, yetenek ve ilgileri çerçevesinde yaşam boyu gelişir ve değişir. Yaptığı seçim ve tercihler kendi özelliklerine uygundur. İnsanların birçok özellik yönünden

birbirinden farklı olması, farklı özelliklere sahip bireylerin farklı çevrelerde yetişmeleri nedeniyle olur. Ayrıca, bir bireyin sahip olduğu çeşitli özellikler de farklı derecelerde olabilir (Yeşilyaprak, 2002).

Kişilik özellikleri, bireyin değişik zaman, durum ve olaylarla karşılaştığında kendini gösteren, problem çözmesinde ve yaşamını düzenlemesinde bireyi ifade eden davranış stilleri olarak tanımlanabilir (Van Lieshout, Scholte, Van Aken, Haselager ve Riksen-Walraven, 2000). Bu özellikler, doğuştan gelen ve sonradan edinilen yeterlilikleri ve şartları içerir. Bu özellikler; yaşı, cinsiyeti, zekayı, kişiliği, özel ihtiyaçları, bireyin güçlü ve zayıf yönlerinden oluşur; çocuğun farklı ortamlara uyum sağlamasını önemli ölçüde etkiler. Bazı çocukların kişisel özellikleri, onları, başatmede konusunda donanımlı kılarken, aynı durumlarla karşılaşan diğer bazı çocukların kişisel özellikleri de onları donanımsız kılmaktadır (Rhodes ve Brown, 1991). Başatıkma yeteneği bir kişinin yılmaz olması için olmazsa olmazdır; başatıkma yeteneğinin güçlü olması stresörleri iyi yönetmesi demektir (Joseph,1994).

Kişisel özellikler doğuştan gelen ve sonradan kazanılan yetenek ve durumları içerir. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, zekâsı, güçlü ve zayıf yönleri kriz durumlarında onların kırılganlığını belirlemeye yardımcı olur. Bu özelliklerin etkileşimi, çocukların değişik durumlara nasıl adapte olacağını büyük ölçüde etkiler. Diğer bir deyişle, bazı çocukların kişisel özellikleri onlara stresli olaylarla başatılmaları ve üstesinden gelmeleri konusunda avantaj sağlar (Brown ve Rhodes, 1991).

Literatürde, yılmaz çocukların dört özelliğine işaret edilmektedir (Krovetz, 1999).

1. Sosyal Yetkinlik:Başkalarında olumlu tepkiler oluşturma, böylece hem yetişkinlerle hem de akranlarıyla olumlu ilişkiler kurma yeteneği.
2. Sorun Çözme Becerileri:Başkalarından yardım isteme ve olayları kendi kontrolü altında planlama becerisi.
3. Özerklik:Kişinin kendi kimliğine sahip olması, bağımsız davranabilmesi ve kendi çevresi üzerinde kontrol kurmaya çalışma yeteneği.
4. Amaçlara sahip olma ve gelecek duygusu:Bir takım amaçlara, eğitimsel beklentilere, umuda ve parlak bir geleceğe sahip olma duygusu.

Flach'e (1997) göre ise, yılmaz bireylerin özellikleri;

- Güçlü ama yumuşak bir özsaygı duygusu,
- Diğer insanlara güvenmekten korkmadan düşünce ve harekette bağımsızlık,
- Diğer insanlarla etkileşime girme ve aynı zamanda sırdaşı da olan bir ya da daha fazla sayıda yakın arkadaşına sahip olma,
- Yüksek düzeyde kişisel disiplin ve sorumluluk duygusu,
- Bir başkasının özel yeteneklerini geliştirmesi ve tanınması,
- Yeni fikirlere açık olma,
- Hayal kurmaya istekli olma,
- Geniş ilgi alanı,
- Keskin bir mizah anlayışı,
- Empatik ilişki kurabilme yeteneği,
- Stres toleransının yüksek olması,
- Yaşama bağlı olma ve yaşamındaki deneyimlerini, ümit ve ümitsizliklerini, yaşamın anlamını yorumladığı bir felsefi çerçeveye sahip olma olarak sıralanabilir

Her araştırmacı yılmazlığı farklı tanımladığından ortak bir tanımı yoktur.

Masten (1994) yılmazlık kavramını, sıkıntılı koşullar altındayken gösterilen içsel ve dışsal iyi uyumu ifade etmek için kullanmıştır. Psikolojik uyumun, içsel süreçler ve dışsal davranışlar olmak üzere iki ana parçası vardır. İçsel uyum; içsel denge ve ego gücü terimleriyle içsel uyumsuzluk ise psikolojik sıkıntılar, bozulmalar ve kaygı terimleriyle tanımlanmıştır. Psikolojik uyum yeterliliği ve toplumsal uyumu, zayıf psikolojik uyum ise antisosyal davranışları ve sosyal uyumsuzlukları ifade etmektedir.

Henderson ve Milstein (1996) yılmazlığı “kendi kendini düzeltme ve gelişme süreci” ya da “tekrar toparlanma, zorluklara dayanma ve kendini iyileştirme kapasitesi” olarak tanımlamıştır. Masten’e (1994) göre ise yılmazlık “ağır risk şartlarına maruz kalmasına rağmen başarılı bir şekilde toparlanabilme, eski normal hale dönebilme yeteneği”dir.

Yılmazlık, bireyin, problemlerle, engellerle, başarısızlıklarla, yetersizliklerle, kendine zarar verici bireysel olumsuz özelliklerle veya güçsüzlüklerle mücadele ederken bireyin gösterdiği direnç ve üstesinden gelme sırasında gözlenebilir (Glantz ve Sloboda, 1999). Yılmazlık risk, zorluk ve kendini iyi hissetmeye tehdit oluşturan durumlarla başa çıkmak için bir süreç ve sonuçtur (Johnson, 2008). Yılmazlıkla ilgili kavramlar şu şekilde ifade edilmektedir.

Risk: Fiziksel sıkıntılar, incinirlik veya risk faktörleri olarak ele alınır (Masten, 1994). Sıkıntılar ve olumsuz faktörler; her zaman gelişimi olumsuz yönde etkilemez, bazen direnci arttırıcı ya da daha yapıcı tepkilerin ortaya çıkmasını sağlayabilirler (Gordon ve Song, 1994). Genelde, olumsuz hayat şartlarını ve istenmeyen olumsuz

sonuçları ortaya çıkarma olasılığı olan faktörleri ifade etmek için kullanılır, çeşitli olumsuz sonuçların yaşanma ihtimalini artırır (Özcan, 2005).

Risk kavramı genetik ve çevresel faktörler yanında yoksulluk gibi bağlamsal değişkenleri de kapsar. Bağlamsal etkiler, bütün risk üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkilere sahip çevresel koşullardır. Risk çalışmaları;hamilelik, tutuklanma gibi tek bir stresli durumu ele aldığı gibi günlük yaşam içinde meydana gelen kronik stres ve küçük yaşam olaylarını da ele alabilir. Risk ve koruyucu faktörler her yaşam ortamında olabilir (Kirby ve Fraser, 1997).

İncinirlik: Risk faktörlerinin etkilemesi sonucu, bireyin ruh durumunda veya bir objenin yapısında istenmeyen olumsuz sonuçların ortaya çıkma ihtimalini ifade etmek için kullanılır (Özcan, 2005).

Yeterlilik: Bireyin karşılaştığı sorunlarla başedebilmesi için sahip olduğu özelliklerin tamamını, başarılı başatme becerisini ve çevreye etkin uyumu ifade etmek için kullanılır (Özcan, 2005).

Koruyucu Faktörler: Yılmazlık kavramını ele alan araştırmalar, daha çok çevredeki risk ve koruyucu faktörler ile bireyin yılmazlık özelliklerindeki yordayıcı faktörlere odaklanmıştır (Kumpfer, 1999). Risk faktörlerinin yokluğu ve bireyin sahip olduğu özellikler koruyucu faktörleri oluşturur (Masten, 1994). Koruyucu faktörler, birey risk altındayken olumsuz bir sonucun ortaya çıkma olasılığını azaltır.

Deneysel bulgular yılmazlığın dinamik, gelişimsel ve bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu olduğunu gösterir. Yılmazlık genellikle, zorluklara rağmen kişinin gelişmesini sağlayan stres-yılmazlık kişilik özelliğini içeren uyum olarak düşünülür.

Araştırmacılar arasında, yılmazlığın özellik, süreç ya da bir sonuç olup olmadığı konusunda anlaşmazlık olsa da çoğu araştırmacı tarafından birey ve çevresi arasında dinamik bir süreç ve bir sonuç olduğu kabul edilir (Ahern ve ark., 2008).

Bazı ocuklar risk altında başarılı olurken bazılarının başarılı olamamasının nedenlerini araştırmak yılmazlık çalışmalarının temel çıkış noktası olmuştur (Rhodes ve Brown, 1991). Yılmazlık beklenmeyen olumlu sonucu ifade etmek için kullanılmıştır (Glantz ve Sloboda, 1999).

Yılmazlık alışmaları, risk ve sıkıntılara rağmen iyi bir uyumun saptanmasıyla başlamakta; bireyin yeterliliği veya içsel uyumu formal veya informal olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede çevresel faktörlerin bireyin gelişimi üzerindeki etkileri de dikkate alınmaktadır (Masten, 1994).

Yılmazlığı oluşturan unsurların kuramsal bilgisi, psikopataloji riski taşıyan çocukların gelişiminde, genetik ve çevresel koşullarla ilgili risk faktörlerinin (ana-babaya ait bir ruh hastalığı, yoksulluk ya da bu risk faktörlerinin bileşimi) araştırılmasıyla ortaya çıkmıştır (Masten, 1999). Örneğin; şizofren hastalarla yapılan araştırmaların tarihinde, genelde, tipik olumsuz sonuçlara odaklanılmış, araştırma deneklerinin küçük bir kısmında görülen olumlu ve daha uyumlu sonuçların ise üzerinde durulmamış, görmezden gelinmiştir (Glantz ve Sloboda, 1999).

Daha sonra yapılan araştırmalarda, gözardı edilen bir dizi faktörün fark edilmesi ile yılmazlık kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Bir başka deyişle, ilk yılmazlık araştırmaları risk altındaki çocukların yaşamlarında değerliklik oluşturan önleyici, koruyucu ve tedbir almayı sağlayıcı unsurların öğrenilmesini olası kılmıştır (Masten, 1999). Bu durum üzerine yapılan araştırmalar risk altında yaşadığı halde başarılı olan

çocuklara yönelmiştir. Yılmaz gruplara odaklanarak yapılan araştırmalar; yılmazlık gösteren örnekler, yılmazlık modelleri ve yılmazlıkla ilgili veriler sağlamıştır. Bu veriler de son otuz yılda diğer risk durumlarından ortaya çıkan gruplarla ilgili araştırmalara rehberlik etmiştir (Glantz ve Sloboda, 1999).

Bireyin sahip olduğu olumlu özelliklerin ve bireysel gelişimin, olumsuz koşullara rağmen büyük bir yarar sağladığını bazı araştırmalar ortaya koymuştur.

Hutteman, Denissen Asendorpf ve Van Aken (2009) yaptığı boylamsal çalışmada, 4-23 yaş arası bireylerde utanma ve agresif olma bağlamında bireysel farklılıkları incelemiştir. Örneklem, Münih’de 1984 yılının güz döneminde anaokuluna başlayan çocuklardan seçilmiştir. Sonuçlar, kişilikteki normal değişimlerin zaman içinde nasıl geliştiğini, bu değişim-gelişim sürecini incelemenin ve insan-çevre etkileşimlerinin dikkate alınmasının önemini vurgulamıştır. Bulgular; ana-babasından düşük düzeyde destek gören ve yarı zamanlı işlerde çalışan bireylerde, utangaçlığın bireyi çocuk yaşlarında agresiflik geliştirmekten koruduğunu ancak ergenlik ve genç yetişkinlik arasındaki dönemde agresiflik geliştirmek için bir risk faktörüne dönüştüğünü göstermektedir. Bu da risk ve koruyucu faktörü belirleyen şeyin gelişimsel sürece bağlı olduğunu, bu sürece uygun, koruma ve müdahale stratejilerinin zamanlama ve içerik de dikkate alınarak adapte edilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Langenkamp (2010) sosyal ilişkilerin liseye geçiş döneminde akademik kırılma ve dayanıklılıktaki rolünü incelediği araştırmasını 7. sınıftan 12. sınıfa kadar 132 öğrenci ile yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, ortaokuldaki sosyal ilişkiler, lisenin ilk yılında düşük akademik sonuçlar alan öğrenciler için koruyucu faktör işlevi görmekte ama aynı durum ortaokulda akademik başarısı düşük olan öğrenciler

için söz konusu olmamaktadır. Bu durum, okulda akranlar arası sosyal ilişkilerin yılmazlık sağlamak için nasıl bir potansiyele sahip olduğu hakkında fikir vermektedir

Ergenlerle yapılan 2005, 2006 ve 2007 yıllarını kapsayan boylamasal iki yönlü bir çalışmada akran mağduriyeti ve özsaygı arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerde kontrolsüz, aşırı kontrollü ve egosu yılmaz kişilik tiplerinin etkileri test edilmiştir. Araştırmaya 11-16 yaş arası 774 ergen katılmıştır. Bulgular, akran mağduriyetinin düşük özsaygı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte düşük öz saygı akran mağduriyetinin yordayıcısı değildir. Özsaygı ve mağduriyet arasındaki ilişkilerde kişilik tipinin etkisinin az olduğu bulunmuştur. Yalnızca aşırı kontrollü ergenlerin alt grubunda düşük özsaygı sıklıkla yüksek akran mağduriyeti ile ilişkilidir. Kontrolsüz ve egosu-yılmaz akranlar arasında ilişki bulunmamıştır (Overbeek, Zeevalkink, Zutphen, Vermulst ve Scholte, 2010).

Ana-baba, arkadaşlar, sınıf arkadaşları ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin yaş ve cinsiyete göre nasıl farklılaştığı 9-18 yaş arası 304 erkek ve 351 kız ergenle araştırılmıştır. Analiz sonuçları, ana-baba ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyinin bütün yaş gruplarında benzer olduğunu, ana-baba ve arkadaşların eşit oranda destekleyici algılandığını, yalnızca 16-18 yaşlarında arkadaş desteğinin ana-baba desteğini aştığını göstermiştir. Öğretmenlerden algılanan desteğin ise, büyük yaş gruplarında daha düşük olduğu ve bunun ilkokuldan ortaokula geçiş dönemi nedeniyle olduğu belirlenmiştir (Bokhorst, Sumter ve Westernberg, 2010).

Yüksek risk grubunda olmalarına rağmen başarılı birer yetişkin olan bireylerin, yaşamın anlamlı olduğu ve zorlukların üstesinden gelinebileceğine dair inançlarının olması önemli bir koruyucu faktördür. Bu kişiler, daha fazla içsel kontrole ve kaderlerini kendi davranışlarıyla kontrol edebileceklerine dair güçlü bir inancı

sahiptirler. Yüksek risk grubunda bulunmalarına rağmen başarılı olan kişiler genelde, buldukları ortamı terk etmiş, daha uygun çevreler aramış ve karşlarına çıkan fırsatlardan yararlanmışlardır (Werner ve Smith, 2001). Yılmaz çocuklar, diğer insanlara pozitif ilişkilerle bağlıdır ve kendi değerlerinin ağırlığıyla yere düşerler; böylece yaşamdan bir darbe aldıklarında uzun süre yerde kalmazlar (Thomsen, 2002).

Bu özellikler sahip çocuklar aynı zamanda kendi aileleri dışında da duygusal destek bulmuşlardır. Özellikle kızlar, en azından bir ve genellikle birkaç yakın arkadaşına sahip olma eğilimindedir. Bu çocuklar, kriz zamanlarında akraba ve komşuların, akranların ve büyüklerin gayriresmi bağlarına güvenmişlerdir. Ayrıca, çoğu, kendileri için arkadaş, sırdaş ve rol model olan sevdikleri bir öğretmene sahiptir (Werner ve Smith, 2001).

Yılmaz çocuklar karşılaştıkları problemleri ileriye yönelik olarak çözerler, anlık ya da pasif düşünmezler, kendi yaşamlarının sorumluluğunu alırlar. Ayrıca, kendi deneyimlerini acı verici ve olumsuz olsa bile pozitif ve yapıcı olarak analiz edebilirler. İyi huyludurlar ve onları idare etmek kolaydır, bu da çevrelerinde olumlu izlenim bırakır. Bütün yılmaz çocuklar en az bir aktivitede iyidirler. Sorumlu bireylerdir, fikirleri ortaya atar ve çalışarak paylaşırlar (Joseph, 1994).

Yılmazlık, gelişimsel risklere, şiddetli stresörlere veya kronik sıkıntılara rağmen sonuç olarak iyi uyumu ifade eder. Gelişimsel görevlerin gerçekleştirilmesini engelleyen sıkıntılara rağmen yerine getirilmesi yılmazlık olarak değerlendirilir ve bir süreçtir. Çevresel şartlar değiştikçe, bireyin stresörlere etkilenmesi ve yılmazlığı çevreye bağlı olarak değişir (Masten, 1994). Bireyin psikososyal kırılganlığı da yaşamın her döneminde risk ve koruyucu faktörlerle birlikte değişir.

Yılmazlıkta istenen veya istenmeyen sonuçlarla ilgili yargıda bulunurken çoğunlukla kültürel geçmişe dayanılır. Değerlendirmelerdeki kültürel farklılıklar yılmazlığın sürekli bir kavram olarak ele alınmasını güçleştirmektedir. Yılmazlık bir sonuca veya bir özelliğe göre değerlendirilmemelidir. Değerlendirme için çok yönlü bir yaklaşım kullanılmalıdır. Birçok etkinin veya sonucun tamamen olumlu veya tamamen olumsuz olmadığı dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır (Glantz ve Sloboda, 1999). Ekolojik teori, hem bireye hem de bağlama odaklandığı için risk ve yılmazlıkla bağdaşan bir unsurdur; bütün koruyucu ve risk faktörlerinin çocuğun davranışını ya da sağlığını direkt olarak etkilediği düşünülmemelidir (Fraser, 1997).

Yaşamda değişim kaçınılmazdır, ancak, bazı insanlar için üzüntü kaynağıdır. Değişime uyum sağlamaya yetenekli insanlar stresle daha iyi baş edebilirler ve psikolojik olarak daha dayanıklı olabilirler (Joseph, 1994). Bireyin kişisel özellikleri ve çevresinde karşılaştığı durumlar o kişinin uyum düzeyini belirler. Birey, dinamik bir süreç olan uyumu, yaşam boyu çevresinde meydana gelen değişikliklere rağmen çeşitli tepkiler geliştirerek sağlamaya çalışır (Gençtan, 2004). Değişimi nasıl algıladığımız ve nasıl başa çıktığımız değişimin ne kadar stresli olacağını belirler. Değişim ile başa çıkabilme kolaylığı bizim mizacımızda az veya çok vardır (Joseph, 1994).

İnsanın değişebilme yeteneği, onu diğer canlılardan ayırmakta ve değişen zorlu çevresel koşullara uyum sağlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Birey kısa ve uzun vadede aldığı kararlarla duygusal dünyasında etkili değişimler yaratabilmektedir. Yaşamdaki olaylar bireyleri zorlayıcı nitelikleri açısından farklılık gösterebilmektedir. Günümüzün zor yaşam koşullarında birey etki dereceleri farklı fiziksel ve sosyal sorunlarla karşılaşmakta, kontrol edemediği ve karşı koyamadığı

bu sorunların etkilerine maruz kalmakta, bu etkilere de kaçınılmaz olarak duygusal tepkiler vermektedir (Özer, 2003). Bu duygusal tepkilerin (zorlanmaların) ağır olması durumunda birey ya yeni duruma uyum sağlamak için gerekli çabayı göstermekte ya da psikolojik dağılmaya karşı kendini korumak için savunmaya yönelik davranışlarda bulunmaktadır. Psikolojik zedelenmeye karşı organizmanın psikolojik bütünlüğünü ve dengesini korumaya çalışmaktadır (Gençtan, 2000).

Ailede, okulda ve toplumda ihtiyaç duyulan koruyucu faktörleri sağlamak için; olumlu ve koruyucu ilişkileri içeren bir çevre ile her çocuk için net bir şekilde belirlenmiş yüksek beklentiler oluşturmak, bu beklentilerin gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan desteği sağlamak ve anlamlı katılımlar için olanaklar yaratmak gerekir (Krowetz, 1999). Çocukların sosyal, psikolojik ve duygusal problem yaşamalarına yol açan risklerin doğru bir şekilde belirlenmesi, önleyici çalışmaların önemli amaçlarından biridir. Etkili önleyici çalışmalar, ancak bu risk faktörleri belirlendikten sonra geliştirilebilir (Rhodes ve Brown, 1991).

Psikolojik iyiliği arttırmak için kullanılacak müdahale stratejileri; incinirlik, risk, stres ve olumsuz sonuçlara sebep olan faktörleri azaltmak, varolan uygun kaynakları arttırmak, koruyucu süreçleri geliştirmek olarak özetlenebilir (Masten, 1994). Stresli ergenler, mevcut destekleyici kaynakların azalması ve bu azalmanın neden olduğu stresin artmasının neden olduğu davranış biçimlerini göstermeye daha eğilimlidirler (Mc Namara, 2000). Risk altında yaşayan her çocuk, yaşamının bazı dönemlerinde müdahaleye ihtiyaç duyabilir. Bu müdahaleler, onların yeterli bir birey haline gelmesini engellemez (Krowetz, 1999). Her insan yaşamı boyunca türlü güçlüklerle karşılaşır. Bazı insanlar bu güçlüklerle baş edebilirken bazıları edemez, anlamlı bir varoluşu sürdürülemez (Gençtan, 2000).

Risk altındaki bireylerin sahip oldukları yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler, bireyin sıkıntılarının üstesinden gelmesini sağlayan en önemli kaynaklardır (Rhodes ve Brown, 1991; Masten, 1994; Krowetz, 1999). Aileler ve çocuğun hayatındaki önemli kişiler, çocuk için temel koruyucu faktör işlevi görmektedir. Yapılan çalışmaların sonuçlarına göre, bir takım faktörler çocukların ve ergenlerin yılmazlıklarını geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır.

Masten'e (1994) göre bu faktörler;

- Etkili ana-babalık,
- Diğer yetişkinlerle kurulan yeterli iletişim, ihtiyaç duyduğunda diğer insanlara özellikle yetişkinlere başvurmak,
- Kendileri ve diğer insanlar tarafından yetenekli ve başarılı oldukları alanlara göre değerlendirilmek,
- Özyetkinlik, özdeğer ve umut duygusu,
- Sosyoekonomik avantajlar
- İyi okullar ve diğer toplumsal olumlu özelliklerdir.

Werner ve Smith (1982), Hawai'den Amerika'ya göç eden düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarıyla yaptıkları boylamsal çalışmada şu bulgulara ulaşmışlardır.

- Yılmaz grubun %40'ı en azından üniversite eğitimi almıştır. Bu toplam deneklerin %17'sidir. %13'lük bir grup uzun dönemli başatme problemleri yaşamışlardır.
- Yılmaz çocukların çoğu en azından bir yeteneğe sahiptir. Çoğu, en fazla okuma becerilerinde yetkinliğe sahiptir.

- Yılmaz erkeklerin çoğu, yapıların ve kuralların olduğu aile ortamlarından gelmiş ve etraflarındaki kadınlar onlar için rol modelleri olmuşlardır.
- Kadın yılmaz bireylerin çoğu, risk almaya ve bağımsızlığa vurgu yapılan aile ortamlarından gelmiş ve kadın bakıcılarından sürekli destek almışlardır.
- Yılmaz bireyleri yılmaz olmayan akranlarından ayıran ana-babalarının yerine geçme yeteneğidir. Ana-babalarının yerine geçtiklerinde şartsız olarak kabul edilmiş ve ana-baba gibi görülmüşlerdir.
- Yılmaz çocuklar, daha küçük ya da yaşlı aile bireyelerine bakma sorumluluğunu üstlenmeye doğru itilmişlerdir. Bu sorumluluk, onların yetişkin yaşamında da devam etmiştir.
- Yılmaz çocuklar şu inanca sahiptir;hayat her şeyi halleder, çözer ve hayatta olması gereken olur. Bu inanç bir dinle ilişkili de olabilmektedir.
- Yılmaz çocuklar, birkaç iyi arkadaş edinmiş ve bu arkadaşlıkları sürdürmede de başarılı olmuşlardır.
- Yılmaz çocuklar, kendilerine işbirliği yapma fırsatı tanıyan, girişimler içeren ilgiler ve hobilerle uğraşmaktan zevk alırlar.
- Yılmaz bireyler yetişkinliklerinde, yaşamlarında önemli yer tutan, onlar için önemli ve farklı bir yeri olan bir veya iki öğretmenlerini hatırlamışlardır.
- Yılmaz bireyler, kendileri için belirledikleri amaçlara ulaşmak için gerekli çabayı göstermişlerdir. Yılmaz bireyler için kariyer ve iş başarısı ilk ve en yüksek önceliğe sahiptir (aktaran Krowetz, 1999).

Yılmaz çocuklar ve yetişkinler, önemli ölçüde birbirlerine benzemektedir. Örneğin yılmaz çocuklar “sosyal olarak yeterli, problem çözme, eleştirel düşünme ve inisiyatif alma gibi yaşam becerilerine sahip” çocuklar olarak betimlenmektedir. Bu çocukların

belli amaçları, özel ilgileri, okulda ve yaşamda başarılı olma güdüsü vardır. Kişisel geleceklerine ilişkin olumlu bir öngörüye sahiptirler. Yılmaz yetişkinler de hemen hemen aynı özelliklere sahiptir. Bu kişiler sorun çözme konusunda becerileri olan, kendini geliştirmeye güdülenmiş kişilerdir. Toplumsal değişme sürecine aktif olarak katılırlar, kendilerini genellikle inançlı ya da dindar bir kişi olarak nitelendirirler. Yaşadıkları stresi, travmayı ya da trajediyi yorumlama ve bunlardan yararlanma yeteneği gösterirler. Bununla birlikte bu kişiler çocukluklarında, böyle bir özelliğe sahip olduklarının ne kendileri ne de çevrelerindeki başka kişiler tarafından fark edilmediğini belirtmişlerdir (Öğülmüş, 2001).

Yılmazlığı sürdürme kabiliyetimizi güçlendiren etkenlerden biri de bilişsel esnekliktir, çünkü problemin çözülmesi için çeşitli alternatiflerin düşünülmesine olanak verir. Amaçlar ve sorumluluklar da yılmazlık ve üretkenlik için önemlidir; ancak gerçekçi olmalıdır. Birey yaptıklarına anlam katan bir yaşam felsefesine sahip olmalıdır (Joseph, 1994). Uyum dinamik bir süreçtir (Gençtan, 2004).

Yılmazlık, Türkiye’de yeni incelenmeye başlanan bir konu olduğu için bu konuda yapılan araştırma sayısı çok azdır.

Gökçe (1993) üniversite öğrencilerinde psikolojik güçlülük ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, psikolojik güçlülük düzeyi ile ruh sağlığı arasında olumlu bir ilişki bulmuştur. Psikolojik güçlülük düzeyi arttıkça ruh sağlığının daha iyiye, azaldıkça daha kötüye gitmekte olduğunu görmüştür.

Özcan (2005) ana-babası boşanmış ya da ana-babası birlikte yaşayan lise öğrencilerini yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırdığı araştırmasını, toplam 152 lise öğrencisi ile yapmıştır. Araştırma sonuçları; ana-babası

birlikte yaşıyan lise öğrencilerinin sahip olduğu yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörlerin ana-babası boşanmış olanlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Terzi (2008) üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasını toplam 140 üniversite öğrencisi ile yapmıştır. Araştırma sonucunda, aile içinden ve aile dışından algılanan sosyal desteğin psikolojik dayanıklılığı güçlendirdiğini belirlemiştir.

Duru (2008) yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rolü konulu araştırmasını Pamukkale Üniversitesi'nde 404 öğrenci ile yapmıştır. Araştırma sonuçları, aile desteği, arkadaş desteği, özel insan desteği ve sosyal bağlılığın yalnızlıkla negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin aile desteği, arkadaş desteği, özel insan desteği ve sosyal bağlılık arttıkça yalnızlık azalmaktadır.

Gürgân (2006) yaptığı çalışmada, grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkisini ve bu etkinin zaman unsurundan bağımsız olarak uzun süreli olup olmadığını incelemiştir. Bu amaçla, psikodrama ile bütünleştirilmiş, bilişsel davranışçı ve varoluşçu yaklaşım odaklı, 11 oturumluk yılmazlık eğitimi grup danışma programı geliştirmiş ve test etmiştir. Araştırma sonucunda, yılmazlık düzeyi düşük öğrencilere uygulanan grup danışma programının deneklerin yılmazlık özelliklerini arttırmada etkili ve uzun süreli olduğu görülmüştür.

Arslan (2010) sürekli öfke ve öfkeyi ifade etme biçimlerini, stresle başa çıkma ve kişilerarası problem çözme açısından incelediği araştırmasını üniversite öğrencileri ile yapmıştır. Sonuçlar, stres durumlarında problem odaklı başa çıkma, yapıcı problem çözme ve problem çözmede ısrarlı yaklaşım arttıkça, öfke kontrolünün de

arttığını göstermektedir. Öğrencilerin, problem çözme konusunda kendilerine güvensiz olmaları ve probleme de olumsuz yaklaşımları, sorumluluk almaktan kaçınmaları arttıkça, öfke kontrolünün azaldığı görülmektedir.

Terzi (2005) öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modelini incelediği araştırmasını, Gazi Üniversitesi'nde toplam 395 öğrenci ile yapmıştır. Araştırma sonucunda, psikolojik dayanıklılık kişilik özelliğinin, bilişsel değerlendirme ve başa çıkma aracılığı ile iyi olmayı dolaylı olarak etkilediği saptanmıştır.

İlk zamanlarda sadece bireyin özelliklerini veya bir grup insanı ifade etmek için kullanılan yılmazlık, son zamanlarda topluluklar ve kurumlar için de kullanılmaya başlanmıştır (Gordon ve Song, 1994).

1.2. Ana-Baba Tutumları

Tutum; Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü'nde bireyin insan, nesne, olay ve olgularla ilgili olarak düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilim, tavır olarak ifade edilmektedir (Bakırcıoğlu, 2006: 217).

Genel olarak çocuğun kişilik oluşumu ve yapılanmasında, okulöncesi dönemde aile içi deneyimler büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 1995). Davranışların oluşmasında çocuğun yaşamında uzun yıllar beraber yaşadığı aile bireylerinin, ana-babasının rolü çok önemlidir. Çünkü öğrenmenin en temel ve belirgin yollarından birisi gözlem ve yaşantıları paylaşmaktan geçer (Özer, 2003). Aile, gelişimin ilk evrelerinde çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde önemli rol oynar. Çocuk, yaşamının ilk yıllarında deneyim eksikliği nedeniyle ailesinin değer yargılarını benimser, onları kendisine

rehber edinir (Aydın, 2002). Ailenin toplumdaki bazı kişilere ve kesimlere olan önyargıları kalıtsal bir özellik gibi çocuğa geçer (Başaran, 2000:239-242).

Ana-baba, çocukların tutum oluşturmada etkili olan ilk kaynaktır. Çocuklar tutumlarının çoğunu evde ana-babalarının tutumlarını taklit ederek öğrenir. Tutum oluşturma, öğrenme kuramı ve sosyal öğrenme kuramı ilkeleri çerçevesinde gerçekleşir. Başkalarının dışı vurduğu tutumları benimseyerek kendi tutumumuz haline getiririz (Kağıtçıbaşı, 1999). Tutumlar, hem bireysel kişiliğin gelişmesiyle doğrudan ilişkili psikolojik süreçler hem de bireyin çevresine ve içinde yaşadığı toplumsal koşullara uyumuyla doğrudan ilişkili sosyal psikolojik süreçler açısından büyük önem taşımaktadır (İnceoğlu, 2004).

Ana-babalar davranışları ile çocuklarına model olur ve çocukları ile kurdukları ilişki sonucu çocuğun kişiliğinin ve benlik algılarının oluşumunda rol oynar. Ana-babanın tutumları çocuklarda bazı olumlu ya da olumsuz davranışların oluşmasına neden olur (Özdoğan, 2000).

Aile deneyimleri çocuk gelişiminde en önemli etkidir. Çocuğun hem stresli durumlarla karşılaşmasına hem de bu durumlarla başa çıkmayı öğrenmesine yardımcı olur. Aile içinde olan bu olaylar, onlara zorlu problemler yaratabilir ama aynı zamanda, aile bireylerine güçlü karakterde olmayı, zorluklara nasıl uyum sağlanacağını ve sonuçta onlarla nasıl başa çıkabileceğini öğrenmede yardımcı olur. Daha da önemlisi, aile bireyleri tarafından sağlanan destek, başarı veya başarısızlığı önemli ölçüde etkileyebilir (Brown ve Rhodes, 1991).

Her ana-baba bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı farklı tutumlarda davranabilmektedir. Ana-baba tutumlarının sağlıklı olması; büyük ölçüde onların

kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır. Bu ortamı, ana-babanın kendi çocukluklarında otoriter veya aşırı gevşek bir tutumla yetişmeleri, eşleriyle mutlu bir yaşantıya sahip olmamaları, geç yaşta çocuk sahibi olmaları ve ailenin sosyoekonomik durumunun iyi olmaması olumsuz etkileyebilir (Yavuzer,1993).

Anne-çocuk ilişkisi, diğer insanlarla birlikte yaşama duygusunun doğmasına neden olur. Annenin çocuğu besleme tarzı ile kurulan ilişki, çocuğun güven duygusu kazanmasında çok önemlidir. Onu gelecekteki görevlerine hazırlar ve diğer aile bireyelerine ilgi duymasını, aile içine girmesini sağlar, bu küçük topluluğa aktif olarak katılma cesareti kazandırır (Özdoğan, 2000). Ana-baba-çocuk ilişkisi çocuğun yaşıyla beraber değişmekte, çocuklar büyüdükçe birbirini anlama konusunda aile bireyleri arasında değişiklikler meydana gelmektedir (Hortaçsu, 2003).

Anne-çocuk ilişkisinin olmaması, çocuğun sıcak ve güvenli bir ortam bulamaması çocuğun ben-merkezci duygular geliştirmesine neden olur, birliktelik duygusunu yaşayamaması güvensizlik duygusu geliştirir; gerginlik ve saldırganlık duyguları değersizlik duygusunun yaşanmasına neden olur. İnsan kendini ne kadar değersiz bulursa o kadar ben-merkezci olur. İnsan kendini değerli bulursa diğer insanlarla beraber olmak ister ve diğer insanlara değer verir (Özdoğan, 2000:200).

Masten'e (1994) göre etkin bir ailenin veya bakıcının sahip olması gereken özellikler şunlardır.

- Çocuğun kendisini değerli hissetmesini sağlarlar. Sürekli bir şekilde gösterdikleri eğitici bakım davranışlarıyla çocuklarda bir başvuru kaynağı olarak güven oluştururlar.
- Bir model olarak uygun davranış gösterirler.

- Bilgi sağlar ve bilgiye ulaşmanın yolunu gösterirler, geribildirim verirler.
- Uygun davranışları öğretirler, rehberlik eder ve yapıcı bir geribildirim verirler.
- Tavsiye ve yapıcı desteklerle çocuğu tehlikeli ve işlevsiz aktivitelerden uzak tutarlar.
- Çocuğun kendine olan güvenini arttırmak için çocuğun başarabileceği ve üstesinden gelebileceği meydan okumaları ve girişimleri desteklerler.
- Destekleyici bir görev üstlenirler ve yeni seçenekler sunarlar.
- Yeterliliği geliştirecek ve çocuğun kendine güvenini oluşturacak deneyimler için olanak sağlarlar.

Speilberg'e (2000) göre ise, duyarlı ebeveyn davranışı şöyle olmalıdır;

- Cinsiyete özgü davranışların farkında olmalı,
- Erkek çocuklarını sevgi, şefkat ve destek istemeleri için cesaretlendirmeli,
- Kız çocuklarını daha bağımsız ve rekabetçi olmaları için cesaretlendirmeli,
- Kız ve erkek çocuklarını kendilerini değerlendirmek için etkili yollar öğrenmeye teşvik edilmeli,
- Babalar işin içine katılmalıdır.

Ana-babaların çocuklarına karşı en büyük sorumlulukları, onları kendilerine yeten bir birey olarak yetiştirmektir. Bunu sağlamak için; çocuklara doğru örnek olmak, onları desteklemek ve güven vermek gerekir [(Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (AİMEM), 2007)].

Ana-baba tutumlarına ilişkin olarak Baumrind'in (1971) yaptığı sınıflama bu alanda yapılan çalışmaların başlangıcı olmuştur. Baumrind otoriter, demokratik ve izin verici olmak üzere ana-baba stilini üç grupta sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmasını ev ortamında okul öncesi dönemdeki çocukları gözlemleyerek ve ebeveyn-çocuk

etkileşimini laboratuvar ortamında inceleyerek yapmıştır. Ana-baba tutumları ile ilgili olarak ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım-destek olmak üzere dört boyut belirlemiştir.

Ebeveyn kontrolü boyutu, ana-babanın belirlediği kurallara çocukların ne derece uymak zorunda olduklarını gösterir. Ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık boyutu, ana-babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini ve çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriyorlarsa bunun nedenlerini onlara ne oranda açıkladıklarını gösterir. Olgunluk beklentisi boyutu, ana-babaların çocuklarının zihinsel, sosyal, duygusal gelişimi ve bu alanlarda başarılı olmaları için onları ne derece teşvik ettiklerini gösterir. Bakım-destek boyutu ise, ana-babaların çocuklarının bakımını yaparken ve onlarla etkileşime girerken ne derece yakın, sıcak ve sevecen olduklarını gösterir.

Baumrind (1971) bu dört boyutun kombinasyonlarına bağlı olarak otoriter, demokratik ve izin verici olmak üzere üç temel ana-babalık stili belirlemiştir.

Tablo 1.1. Baumrind'in Ana-Baba Stiline İlişkin Sınıflaması

Ana-Baba Stili	Ana-Baba Stiline İlişkin Boyutlar							
	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım Destek	
	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D
Otoriter	“			“	“			“
Demokratik	“		“		“			“
İzin Verici		“	“			“		“

Y=Yüksek D=Düşük

Otoriter ebeveynlerin kontrol ve olgunluk beklentisi boyutları yüksek, açık iletişim ve bakım-destek boyutları düşüktür; çocuklarını koydukları kurallarla kontrol etmek isterler. Bu tür ana-babalar çocuklarından her söylediklerini sorgulamadan kabul

etmesini ve koşulsuz uymasını beklerler. Çocuklarıyla fazla iletişim kurmazlar ve görüş alışverişinde bulunmazlar.

Demokratik ebeveynlerin kontrol, açık iletişim, olgunluk beklentisi ve bakım-destek boyutlardaki özelliklere yüksek derecede sahiptir. Bu tür ebeveynler çocuklarından olgun davranış beklerler, aile içinde verilecek kararlarda çocuklarının da görüşlerini alırlar. Çocuklarının gerekli olduğunda kurallara uymasını isterler ve konan kuralların nedenleri çocuğa açıklanır. Çocuklarıyla ilgilidirler ve iletişimleri fazladır, aile içinde bir sorun çıktığında her iki tarafın da hakları dikkate alınır.

Baumrind (1966, 1971, 1972) yaptığı çalışmalarda, genellikle demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerin zihinsel ve sosyal yönden daha yeterli, kendini iyi ifade edebilen, kendi kararlarını verebilen ve akademik yönden daha başarılı olan çocuklar yetiştirdiğini belirtmiştir. İzin verici ebeveynlerin kontrol ve olgunluk beklentisi boyutları düşük, açık iletişim ve bakım-destek boyutları yüksektir. İzin verici ebeveynler çocuklarına aşırı hoşgörü gösterir ve istediklerini yapmasına müsaade ederler, olgun davranış beklemezler, kontrol etmezler, çocuklarına karşı ilgilidirler ve çocuklarının bütün kararlarını kendisinin vermesini isterler.

Baumrind'e göre, ana-babaların çoğu, çocuklarını yetiştirirken bu ebeveyn stillerinden birini daha çok benimser ve benimsediği stile göre davranışta bulunur. Baumrind sınıflamasını genellikle orta sınıf beyaz ailelerin küçük çocuklarını temel olarak yapmıştır (Dornbusch, Ritter, Leiderman, Roberts ve Fraileigh 1987).

Baumrind'in (1971) yaptığı sınıflamaya dayanılarak yapılan çalışmalarda, O'nun bulduğu sonuçları destekler nitelikte bulgular elde edilmiştir (Dornbusch, Ritter, Leiderman, Roberts ve Fraileigh, 1987; Steinberg, Elmen ve Mounts, 1989).

Maccoby ve Martin (1983) ise, ebeveyn stillerinde Baumrind'den farklı olarak duyarlılık ve talepkarlık olmak üzere iki boyut tanımlamışlar ve bu iki boyutun kombinasyonundan otoriter, demokratik, izin verici-müsamahakâr ve izin verici-ihmkâr olmak üzere dört tür ana-baba stili belirlemişlerdir. Ayrıca, Baumrind'in izin verici ana-baba stilini izin verici-müsamahakâr ve izin verici-ihmkâr olarak ikiye ayırmışlardır. Otoriter ana-babalar talepkârlık/kontrol boyutunda yüksek düzeye duyarlılık/kabul-ilgi boyutunda ise düşük düzeye sahipken demokratik ana-babalar hem talepkârlık/kontrol hem de duyarlılık/kabul-ilgi boyutlarında yüksek düzeye sahiptir. İzin verici-müsamahakâr ana-babalar talepkârlık/kontrol boyutunda düşük düzeye duyarlılık/kabul-ilgi boyutunda ise yüksek düzeye sahipken izin verici-ihmkâr ana-babalar da her iki boyutta düşük düzeyde tutuma sahiptir (aktaran Yılmaz, 1999:102-103).

Çocukların kişilik gelişimi ve ana-babanın ilgisi arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, çocuğuna gerekli ve yeterli ilgi göstermeyen, yakın ve sıcak davranmayan ana-babaların kötü alışkanlıklar edinmeye eğilimli, akademik yönden başarısız ve duygusal yönden zayıf, saldırganlık dürtülerini kontrol edemeyen, gelecek beklentisi zayıf olan çocuklar yetiştirdiği görülmüştür (Kurdek ve Fine, 1994;Steinberg, Elmen ve Mounts, 1989;Steinberg, Lamborn, Dornbusch ve Darling, 1992).

Tablo 1.2. Maccoby ve Martin'in Ana-Baba Stiline İlişkin Sınıflandırması

Ana-Baba Stili	Ana-Baba Stiline İlişkin Boyutlar		Duyarlılık/Kabul-İlgi	
	Talepkârlık/Kontrol Y	D	Y	D
Otoriter	“			“
Demokratik	“		“	
İzin Verici- Müsamahakâr		“	“	
İzin Verici- İhmalkâr		“		“

Y=Yüksek D=Düşük

Baumrind (1966, 1971, 1972) yaptığı çalışmalarda, otoriter ailelerde yetişen çocukların genellikle mutsuz, benlik saygıları ve özgüvenlerinin düşük, arkadaş ilişkilerinin zayıf olduğunu belirlemiştir. Ayrıca, kişilerarası ilişkilerde çekingen ve utangaç olduklarını, kendilerini iyi ifade edemediklerini ve saldırgan davranışta bulunmaya eğilimli olduklarını saptamıştır. Demokratik ailelerde yetişenlerin ise, ana-baba ve arkadaşları ile etkileşime açık, kendi kararlarını kendi verebilen, kendini ifade edebilen, zihinsel ve sosyal açıdan daha yeterli ve başarı güdeleri daha yüksek çocuklar olduklarını bulmuştur.

Maccoby ve Martin (1983) tarafından yapılan çalışmalarda, demokratik ailelerde yetişen çocukların zihinsel, sosyal ve ruhsal gelişim, akademik başarı ve benlik saygısı açısından izin verici ya da otoriter ailelerde yetişen çocuklardan daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Ana-baba tarafından çocuğa gösterilen kontrol ve ilgi davranışının çocuğun okul başarısı, sosyal yeterliği ve benlik saygısı üzerinde belirleyici olduğu saptanmıştır (aktaran Yılmaz, 1999:104; Baumrind, 1971).

Maccoby ve Martin'in'e (1983) göre sevgi, sıcaklık, dikkat ve ilgiden yoksun çocukların akademik başarısı, benlik saygısı ve sosyal yeterliği düşük olmaktadır (aktaran Yılmaz, 1999:109).

Ailesinden sevgi, ilgi ve özen görmeyen çocukların daha sonraki yaşlarında suç işleme, sigara ve uyuşturucu madde kullanma gibi sorunlu davranışları gösterme olasılığı artmaktadır (Steinberg ve ark., 1989). Bu sorunlu davranışlar ergenlikte ve hatta yetişkinlikte de devam eden problemlerin başlangıcı olabilmektedir (Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch, 1991; Weiss ve Schwarz, 1996).

Darling ve Steinberg (1993) ise, çocukların gelişiminde hangi süreçlerin rol oynadığını anlamak için ana-baba stili ile ana-baba uygulamalarını ayırmak gerektiğini belirtmiştir. Ana-baba stilinin genel bağlamı oluşturduğunu, farklı durumlarda ebeveyn-çocuk etkileşimini tanımladığını ve kültürel farklılıklara daha duyarlı olduğunu vurgulamışlardır. Ana-baba uygulamaları ise, çocuk yetiştirmede başvurulan belirli içerik ve sosyalleşme hedefleri açısından tanımlanan davranışlardır. Ana-baba stili, ana-baba uygulamalarından bağımsızdır. Örneğin, demokratik tutum genel bağlamı oluştururken ana-babanın çocuğunu sosyalleşmesi için müzeye götürmesi ana-baba uygulamasıdır. Darling ve Steinberg (1993) tarafından yapılan bu ayırım ve tanım başka araştırmacılar tarafından da kabullenilmiştir (Hart, Nelson, Robinson, Olsen ve Mc-Choque, 1998). Bu ayırım yapılan araştırmalarda sosyokültürel farklılıkların kaynaklarını ortaya çıkarmaya yardımcı olacaktır.

Yetişkin olduklarında suç işlemeyen çocukların dört de biri, uzun bir zaman periyodunda anne ya da babası bulunmayan bir evde yetişen çocuklardır. Yetişkin olduklarında suç işlemeye devam edenlerin ise, her altısından beşi, gençliklerinde uzun süre ayrılık, kaçma veya boşanma gibi nedenlerle aynı cins ebeveynlerinin yok olduğu evlerde yetişen çocuklardır (Werner ve Smith, 2001).

Çocukların yılmazlık geliştirmelerine engel olan temel tehditlerden biri, ana-baba veya bakımını üstlenen kişilerin çocuğun doğal yeteneklerini inkâr etmeleri ya da yok saymaları veya yerine kendi tercihlerini empoze etmeye çalışmalarıdır (Joseph, 1994).

Çocuğa dikkat, sıcaklık ve saygı gösterme, onu önemseme, duygularına karşı dürüst olma olumlu katkı yapar, çocuğun kişilik gelişiminin ve insanlar arası ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesini sağlar ve kendine dikkat eden, gerçekçi, olumlu, kendini kabul eden, duyarlı, açık, kendi davranışlarını eleştirebilen ve değerlendirebilen bireyler yetişir (Özdoğan, 2000).

Çocuk gelişiminde bu kadar önemli olan ana-baba tutumları, bu çalışmada, sadece demokratik ve otoriter ana-baba tutumu olarak ele alınmış ve bu iki tutumun yılmazlık düzeyine etkisi araştırılmıştır. Aşağıda ilgisiz, kararsız, koruyucu, demokratik ve otoriter ana-baba tutumlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir.

İlgisiz Tutum: Bu tutumu benimseyen ana-babalar, çocuklarıyla yeterince ilgilenmez, davranışlarını hiçbir Şekilde denetlemez ve sınır koymaz. Sadece çocuklarının yiyecek, iğecek gibi temel ihtiyaçlarını karşılar fakat onlara duygusal açıdan yakınlık göstermezler ve onların okulla ilgili ya da okul dışı faaliyetleriyle ilgilenmezler (Yılmaz,1999: 103).

Ana-baba çocuğun istek ve ihtiyaçları ile yeterince ilgilenmez, hatta yok sayar, çocukla yeterli ve kaliteli iletişim kuramaz. Çocuğu istediğini yapmakta serbest bırakır. Bunun sonucunda çocuk kendisini mutsuz, değersiz, yetersiz ve yalnız hisseder. Ana-babasının rehberliğinden yoksun olduğu için yaşam için gerekli olan becerileri edinemez. Gelecekte sosyal becerilerinde ve ilişkilerinde yetersizlik

yaşayabilir. İlgisiz tutumu benimseyen ana-babalar, hem kendisini hem de çocuğu yetersiz görür ve çocuklarını yetiştirirken neredeyse hiç yöntem kullanmazlar (AİMEM, 2007). Bu tutum çocuklarda saldırganlığa neden olmaktadır (Özdoğan, 2000:72).

İlgisiz tutum gösteren ana-babalar; çocuğu görmezlikten gelir, dışlar ve yalnız bırakır, ana-baba ve çocuk arasında iletişim kopukluğu vardır. Ana-babanın ilgisizliği çocukta duygusal istismara yol açar. Bu tutumla yetişen çocuklar saldırganlık eğilimindedir (Yavuzer, 1993). İlgisiz tutumla yetişen çocuklar, sevmeyi ve sevilmeyi bilmeyen, yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıklıkları olan, bireyler olarak yetişirler. Kendine saygısı yok denecek kadar azdır, bazen başka bir yetişkine ya da arkadaşına bağımlı hale gelebilirler (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

Kararsız Tutum (Tutarsız Tutum):Çocuğun eğitimini ve gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bunun nedeni, ana-baba arasındaki görüş ayrılığı olabildiği gibi anne veya babanın gösterdikleri değişken davranışlar da olabilir. Çocuk hangi davranışının olumlu hangisinin olumsuz olduğu konusunda karar veremez (Yavuzer, 1993). Kararsız tutumla yetiştirilen çocuklar da saldırgan olmaktadır (Özdoğan, 2000:72). Ana-babanın tutarsız tutumu çocukta güvensiz bağlanma yaratır, bunun sonucu, bu çocuklar, kendilerini değersiz ve yeteneksiz hisseder, diğer insanlara karşı olumsuz duygular geliştirir (Lieberman ve ark., 1999).

Koruyucu Tutum: Bu tutumu benimseyen ana-babalar çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen gösterir. Bunun sonucu olarak çocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Bu bağımlılık

çocuğun yaşamı boyunca sürebilir ve aynı koruma duygusunu eşinden bekleyebilir (Yavuzer, 1995:141).

Bu tutumu benimsemiş ana-babalar, çocuklarını doğumdan itibaren aşırı korur ve denetler; onların rahatlıkla yapabilecekleri pek çok şeyi onlar adına kendileri yapmaya çalışır; bu davranışlarıyla da çocuklarının yaşayarak öğrenmelerini, özellikle deneme yanılma yoluyla öğrenmelerini istemeden engellemiş olurlar. Böylece, geleceğin bağımlı çocuk ana-babalarını yetiştirirler. Bu çocuklar fiziksel olarak yetişkin gibi görünseler de yetişkin gibi davranamazlar; duruma göre çocuk duruma göre ana-baba gibi yani ana-babalarının kendilerine uygun gördüğü çocuk rolüne ya da onları gözleyerek öğrendikleri ana-baba rolüne uygun davranır. Bu kişiler;spontan (kendiliğinden) olamaz ve buna bağlı olarak da yaratıcılık gösteremezler, bireysel olamazlar, kendi akılları doğrultusunda ve başkalarından farklı davranamazlar (Dökmen, 2001:214-215).

Demokratik Tutum: Demokratik tutumu benimseyen ana-babalar çocuğa içten ve koşulsuz sevgi gösterir, çocuğuyla ilgilenir, gereksinimlerine karşı duyarlıdır. Çocuğunu yetiştirirken tutarlı davranır, aile içindeki kurallar hakkında bilgi verir, çocuğun davranışlarını ilgi ve anlayışla izler, denetimden kaçınır. Kendini, çocuğun istediği zaman başvurabileceği bir kaynak olarak görür (Baumrind, 1966).

Bu tutumu benimseyen ana-babalar, çocukla baskı ve taviz olmadan, güç çatışmasına girmeden, sağlıklı ilişki kurar; çocuğu dinler, hem evet hem de hayır'ın nedenini açıklar, çocuğu kendine özgü bir birey olarak kabul eder;çocuğun merak, girişkenlik ve birey olma güdülerine saygı gösterir;kendi ihtiyaçlarını bilip sorumluluk alabileceğine güvenir. Ailedeki herkesin duygu ve düşünceleri dinlenir ve önemsenir;

çocuğa seni seviyoruz, sen bizim için değerlisin mesajı verilir. Bunun sonucunda çocuğun düşünme becerisi artar, kendisine ve çevresine güvenir, sorun çözmeyi öğrenir ve sorumluluk alır (AİMEM, 2007).

Demokratik ana-baba çocuğun isteklerini göz önünde bulundurur ve gerektiğinde çocuğun görüşünü alır. Çocuğa davranışlarıyla ilgili geribildirimde bulunur, olumsuz davranışı düzeltir ve olumlu davranışı destekler. Sorumlu ve sıcak ana-babalar mükemmelliği cesaretlendirir;çocuklarına, onları, eğitimsel ve kültürel olarak zenginleştirecek deneyimler sağlar. Demokratik bir ailede disiplin, haddini aşma ile orantılıdır ve olumlu rehberliğin kullanımını kapsar (Joseph, 1994).

Otoriter Tutum: Bu tutumu benimseyen ana-babalar çocuklarıyla iletişime girmez ve onunla görüş alışverişinde bulunmaz, kendi koyduğu kurallara koşulsuz uyulmasını ve itaat edilmesini bekler. Çocuk kurallara uymadığı zaman ceza uygular (Yılmaz,1999; 101-102).

Ana-baba beklenen davranışı yapması için çocuğun üzerinde güç kullanır ve istediğini zorla yaptırır. Ana-baba için çocuk sadece itaat etmelidir. Aşırı koruma, kontrol etme, sürekli akıl verme, bağırma, tehdit etme, sevgiyi esirgeme ve ceza otoriter ana-babaların kullandığı yöntemlerdir. Bu yaşadıkları çocuğun üzülmüne de sebep olabilir. Bunun sonucunda ana-baba ile iletişimi azalan, korkan, değersizlik duygusu yaşayan, içine kapanan, isyankâr davranan, baskıyı bir ödeme aracı olarak gören biri olarak yetişebilir. Gelecekte isyankâr ya da çekingen davranabilir (AİMEM, 2007).

Çocuğu bir birey olarak görmez ve kendisine ait istekleri, ilgileri, hayalleri ve amaçları olduğunu düşünmez, kendi görüşlerini zorla kabul ettirmeye çalışır. Otoriter

aile ortamında yetişen çocuklar, akranlarına göre, daha saldırgan ve asi davranışta bulunur (Baumrind, 1966).

Otoriter ana-baba tutumu ile sıkı denetim altında yetişen çocuklarda;kendine güvenmeme, utangaçlık, içine kapanma, okuldan kaçma, çalma gibi olumsuz davranışlar görülmektedir (Peterson, Becker, Shoemaker, Luria ve Helmer, 1961).

Bu bilgiler ana-baba tutumunun, çocuğun kişilik gelişiminde ve kendini gerçekleştirilmesinde etkili olduğunu, otoriter ana-baba tutumunun, çocuk ve ergenin bilişsel, ruhsal, sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilediğini demokratik tutumla yetişen çocukların ise her açıdan daha olumlu gelişme gösterdiğini düşündürmektedir. Bu konuda yapılan birçok araştırma da bu görüşü destekler niteliktedir. Aşağıda bu tür araştırmalara yer verilmiştir.

1.2.1. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde ana-baba tutumu ile ilgili olarak yurtdışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Dornbusch, Ritter, Leiderman, Roberts ve Fraileigh'un (1987) yaptığı çalışmada, demokratik ebeveynlerin yetiştirdiği çocukların zihinsel, sosyal, ruhsal gelişim ve benlik saygısı açısından aldığı puanların izin verici ya da otoriter ebeveynlerin yetiştirdiği çocukların aldığı puanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı konuyla ilgili olarak Steinberg, Elmen ve Mounts'un (1989) yaptığı çalışmada da, benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Dornbusch ve arkadaşları (1987) Baumrind'in yaptığı sınıflandırmayı temel alarak otoriter, demokratik ve izin verici ana-baba stilleri ile ergenlerin okul başarısı

arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmayı San Fransisco’da 7836 öğrenci ile yapmışlardır. Sonuçlar, demokratik ailelerde yetişen ergenlerin okul başarısının otoriter ve izin verici ailelerde yetişen ergenlerden daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Steinberg ve arkadaşları (1989) ise, demokratik ana-baba stilinin yüksek düzeylerde sıcaklık ya da ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol olmak üzere üç boyuttan oluştuğunu belirtmiştir. Bu konuyla ilgili olarak 10-16 yaşları arasındaki çocuklarla yaptıkları (1989) çalışmada demokratik ana-baba stilinin üç boyutunun da çocukların akademik başarısı ile olumlu ve yüksek düzeyde ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Steinberg ve arkadaşları (1992) 14-18 yaşları arasındaki 6400 ergenlerle yaptıkları boylamsal bir çalışmada, ana-babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin demokratik olarak algılamayan ergenlere göre okul başarısının daha yüksek olduğunu görmüşlerdir.

Lamborn ve arkadaşları (1991) yaptıkları araştırmada, 14-18 yaş arası ergenleri psikososyal gelişim, akademik yeterlik ve problem davranışlar açısından incelemişlerdir. Bu çalışmalarını Maccoby ve Martin’in (1983) otoriter, demokratik, izin verici-müsamahakâr ve izin verici-ihmalkâr sınıflamasını esas alarak yapmışlardır. Araştırma bulguları, ana-babasını demokratik algılayan ergenlerin akademik yeterlik ve psikososyal gelişimde ana-babalarını diğer stillerde algılayan ergenlere göre daha yüksek, problemleri davranışlarda ise daha düşük puan aldıklarını göstermiştir. Ana- babalarını izin verici-ihmalkâr ve otoriter olarak algılayan ergenler arasında anlamlı farklılıklar elde edilmemiştir.

Weiss ve Schwarz (1996) Baumrind'in çalışmalarını temel alarak 178 üniversite öğrencisi ve aileleri ile yaptıkları çalışmada, ana-baba stili ile gençlerin kişiliği, uyumu, akademik başarısı ve uyuşturucu madde kullanımı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Sonuçlar, bu değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ancak, elde edilen sonuçların Baumrind'in çalışmalarında elde ettiği sonuçlar kadar geniş ve belirgin olmadığını göstermiştir.

Lamborn ve arkadaşları (1991) yaptıkları çalışmada, aşırı ana-baba koruyuculuğu, aşırı maddi destek ve fazla şımartma gibi ebeveyn özelliklerinin yeterli ölçüde olması gerektiğini, fazla olması halinde ters etki yaparak olumsuz kişilik özelliklerine, sapkın davranışlara ve uyuşturucu madde kullanımına yol açtığını belirlemiştir. Brown, Mounts, Lamborn ve Steinberg'in (1993) yaptıkları ergenlikte ana-baba uygulamaları ve akran grubunda yakın ilişki konulu çalışma sonuçları; denetleme, başarıyı teşvik etme ve birlikte karar alma gibi ebeveyn uygulamaları ile akademik başarı, madde kullanımı ve özgüven gibi belirli ergen davranışları arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Çalışmaya 15-19 yaş arası 3781 lise öğrencisi katılmıştır.

Dornbusch ve arkadaşları (1987) yaptıkları araştırmada, demokratik tutumla yetiştirilmelerine rağmen ana-baba stili ve akademik başarı arasındaki ilişkinin, Amerikalı beyaz ergenlerde daha güçlü Asya ve Afrika kökenli Amerikalı ergenlerde ise daha zayıf olduğunu bulmuşlardır. Bunu nedenini, ana-babanın tutumundan çok çocuğunu sosyalleştirirken belirlediği hedeflerin farklı olmasından kaynaklanabileceği şeklinde açıklamışlardır.

Hart ve arkadaşları (1998) üç-altı yaşları arasındaki Rus çocuklarla yaptıkları araştırmada, otoriter ana-baba stilinin batı kültürlerindeki gibi çocuğun saldırgan

davranışlarıyla ilişkili olduğunu ve ebeveyn stili boyutlarının kültürler arasında çok farklılaşmadığını saptamışlardır. Stevenson ve Baker (1987) yaptıkları çalışmada, ergenin okul başarısının ebeveynlerin çocuklarının okul faaliyetleriyle ilgilenmesiyle arttığını bulmuştur. Son yıllarda yapılan çalışmalar, çocuklarının okul başarısını arttırmak için ana-babaların gösterdiği ilginin demokratik tutuma sahip olanlarda demokratik tutuma sahip olmayan ana-babalara göre daha fazla olduğunu göstermiştir (Steinberg ve ark., 1992).

Duchesne ve Ratelle (2010) tarafından 498 ergenle yapılan çalışma, ebeveyn ilgisi ve ebeveyn kontrolünün altıncı sınıf öğrencilerinin ortaokuldaki ilk yılının sonunda farklı başarı hedeflerini etkilediğini göstermiştir. Ebeveyn kontrolü, sınıfta performans hedeflerini yordarken ebeveyn ilgisi üstün olma, uzman olma hedeflerini yordamaktadır. Bu ilişkiyi ergenin anksiyete semptomları belirlemektedir.

Ergenlikte yaşanan olumlu ebeveynlik ile yetişkinlikteki kimlik durumu ve bireyin zayıf noktalarını ifade etmesi arasındaki ilişkiyi inceleyen boylamsal çalışmada, katılan 100 ergene anket bataryası uygulanmış, 26 yaşında da en çok zorlandıkları yaşam deneyimini yazılı olarak ifade etmeleri istenmiştir. Araştırma sonuçları, 17 yaşında daha çok olumlu ebeveynlik yaşayan katılımcıların 26 yaşında zayıf noktalarını daha açıklıkla ifade ettiklerini ve bu durumun, yetişkinlikte duygu durumunu düzenleme ve kimlik gelişimini başarı ile tamamlama ile ilişkisi olduğunu göstermiştir (Dumas, Lawford, Tieu ve Pratt, 2009).

Cicognani ve Zani (2010) ergen çocuğu olan ailelerdeki çatışma şekillerini inceledikleri çalışmalarına ergen çocuklarıyla beraber 302 aile katılmıştır, kız ergen sayısı 164, toplam katılımcı sayısı 906'dır. Ana-baba ve ergenlerden alınan sonuçlar ilk ergenlikten orta ergenliğe doğru çatışmanın şiddetlendiğini göstermiştir. Bu

dönemler cinsiyete bağılı olarak değişmektedir. Yaşı büyük kız ergenlerde çatışmanın daha fazla olduğu ve erken ergenlikten orta ergenliğe doğru gittikçe kötüleşen bir anne-ergen ilişkisinin olduğu görülmüştür.

Ergenler arasında yapılan, algılanan ana-baba ilgisi ve özerklik desteğinin akademik performans ve madde kullanımı ile ilişkisini inceleyen araştırmada, yüksek risk taşıyan öğrencilerde sınıfi rahatsız edici davranışın daha çok madde kullanımı ile anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür (Wong, 2008).

Griswold'un (2000) yaptığı çalışmanın amacı 10-14 yaş arası çocukları olan Afrika-American babaların ebeveyn olarak güçlerini ve kapasitelerini nasıl gördüklerini belirlemek ve çocuklarının babalarının ebeveyn performanslarını nasıl algıladıklarını araştırmaktır. Hem babalar hem de çocuklar öğretime, birlikte zaman geçirme ve iletişimi en göze çarpan babalık gücü olarak tanımlamışlardır. Babalar ve ergenler, babaların etkilerini, çocukları ile nasıl sağlıklı iletişim kurabileceklerini öğrenerek geliştirebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, babaların çocuklarından onların şu an içinde buldukları yaşa göre beklenti içinde olmalarında ve okula bağılı problemleri ile başa çıkma da rehberliğe ihtiyaçları var gibi görünmüştür. Ergenlere göre babalar, çocuklarından gelen eleştirileri daha kabul edici olmalıdır. Her iki grup da ergenlerin okuldan döndüklerinde evde bir yetişkinin olmasının yararlı olduğunu belirtmiştir.

Nichols (1964) araştırmasını yüksekokul son sınıfa devam eden üstün yetenekli 796 erkek, 450 kız öğrenci ile yapmıştır. Bulgular, annenin otoriter çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun yaratıcılığı ve orijinalliği arasında negatif, akademik performansı arasında ise pozitif ilişki olduğunu göstermiştir.

1.2.2. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde, ana-baba tutumu ile ilgili olarak ülkemizde yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Aysan (1985) yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin stres yaşantılarında kullandıkları başaıkma stratejilerini bazı değişkenler aıısından incelemiştir. Araştırma bulguları, kullanılan başaıkma stratejileri aıısından otoriter ve demokratik anne tutumları arasında önemli bir fark olmadığını, demokratik ve otoriter anne tutumlarının problem çözmeye ve sosyal destek arama davranışlarını arttırıcı yönde, ilgisiz anne tutumunun ise aynı davranışları azaltıcı yönde etkilediğini göstermiştir.

Bilâl (1984) otoriter ve demokratik olarak algılanan ana-baba tutumlarının çocukların uyum düzeylerine etkisini araştırdığı çalışmasını lise öğrencileri ile yapmıştır. Sonuçlar, ana-babasını demokratik olarak algılayan çocukların uyum düzeylerinin otoriter olarak algılayan çocuklardan daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Yavuzer (1982) suç işleyen çocuklarla ilgili olarak yaptığı çalışmada, bu çocukların evden kaıımalarında en önemli etkenin baba baskısı olduğunu, çoğunlukla baba otoritesinin baskın olduğu ailelerden geldiklerini ve sık sık dayakla cezalandırıldıklarını belirlemiştir. Kuzgun (1972) üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmasında demokratik, otoriter ve ilgisiz ana-baba tutumlarının kendini gerıekleştirme düzeyine etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, demokratik tutumun kendini gerıekleştirme üzerinde olumlu etki yaptığını, otoriter tutumun ise olumsuz etkilediğini, ilgisiz ana-baba tutumunun da bu ikisi arasında yer aldığını göstermiştir.

Taşkın ve Erkan (2009) yaptıkları çalışmada, 2-9 yaş arası çocukları olan babalara on hafta süren bir Baba Eğitim Programı uygulayarak, babalara verilen eğitimin, onların, çocuklarıyla ilgilenme düzeylerine olan etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, babalara verilen eğitimin; babaların çocuklarının oyunlarına katılma, çocuklarıyla birlikte dışarı çıkma, sözel etkileşime girme, çocuklarına yeni bir şeyler öğretme, günlük bakımlarıyla ilgilenme ve çocuklarına özel zamanlarda bakma sıklığını arttırdığını ortaya koymuştur.

Seçer, Sarı ve Olcay (2006) yaptıkları çalışmada, anne tutumlarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini, Antalya’da anaokulları ve anasınıflarına devam eden 302 çocuk ve annesi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin demokratik tutumu çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilerken aşırı koruyucu ve ev kadınlığı rolünü reddetme tutumu ise olumsuz yönde etkilemektedir.

Terzi (2000) ilköğretim okulu altıncı sınıf öğrencilerinin kişilerarası problem çözme beceri algılarını bazı değişkenler açısından incelediği çalışmasında, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algısı, otoriter ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algısından yüksek olduğunu belirlemiştir.

Arı ve Seçer (2003) farklı ana-baba tutumlarının çocukların psikososyal temelli problem çözme becerilerine etkisini inceledikleri çalışmalarını, Konya’da 155 öğrenci ve aileleri ile yapmışlardır. Araştırma sonucunda, çocuklarda psikososyal temelli problem çözme becerisinin özgür ve demokratik aile ortamında geliştiğini; buna karşılık, aşırı koruyucu anneliğin, ev kadınlığı rolünü reddetmenin, çocukta içe

kapanık bir kişilik yapısını geliştiren baskı ve disiplin uygulamaları ile aile içi geçimsizliğin çocukların psikososyal temelli problem çözme becerilerini olumsuz yönde etkilediğini saptamıştır.

Arcan (2006) özel okullara giden lise düzeyindeki ergenlerin akademik başarıları ile algıladıkları ana-baba tutumları arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, ebeveynlerin demokratik tutumunun çocuğun yüksek akademik başarısı ile olumlu yönde ilişkili olduğunu görmüştür.

Eldeleklioğlu'nun (1996) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, ana-babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin, ana-babalarını otoriter olarak algılayan ergenlere göre mantıklı ve bağımsız karar vermede daha başarılı oldukları görülmüştür. Demokratik aile ortamında, ergenlerin sitemli yani mantıklı karar verme becerilerini geliştirdikleri, otoriter ve koruyucu aile ortamında ise geliştiremedikleri saptanmıştır.

Karadayı (1994) üniversite gençlerinin algılanan ana-baba tutumları, ana-babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleriyle bağıntısını incelediği çalışmada; ana-baba ile iyi ve yakın ilişkiler ile iyimserlik, neşelilik, mücadelelilik, rahatlık, kendine güven, özsaygı ve ana-babaya bağımlılık arasında olumlu ilişki olduğunu görmüştür. Katı ana-baba disiplini ise kötümserlik, utangaçlık, beceriklilik ve arkadaşça bağımlılık ile bağıntılı çıkmıştır. Ayrıca, babaların daha otoriter, az demokratik, ilişkilerinde mesafeli olduğu, anneyle ilişkilerin ise bütün araştırılan alanlarda en odak konumda olduğu görülmüştür.

Sarı (2008) ergenlerde ana-baba tutumları, cinsiyet ve akademik başarının iyimserlik ile ilişkisini incelediği çalışmada, ailelerini demokratik olarak algılayan

gençlerin iyimserlik düzeylerinin, ailelerini ilgisiz ve otoriter olarak algılayan gençlerin iyimserlik düzeyinden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Türkel (2006) yaptığı araştırmada, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin ana-babalarını ilgisiz ve otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Sağlam (2007) ise çalışmasında, ana-babalarını demokratik olarak algılayan lise öğrencilerinin ana-baba iletişimlerinin daha olumlu ve sosyal destek düzeylerinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Kındap, Sayıl ve Kumru (2008) Ankara’da orta sosyoekonomik düzeyde olduğu belirlenmiş semtlerde yaptıkları araştırmada, kızların algıladıkları psikolojik kontrol arttıkça hem içselleştirme hem de dışsallaştırma davranış problemlerinin arttığı ve daha fazla sapkın arkadaşlara sahip oldukları, erkeklerin ise sadece dışsallaştırma davranış problemlerinin arttığı ve daha fazla sapkın arkadaşlara sahip oldukları bulunmuştur. Algılanan davranışsal kontrol arttıkça da, kızlarda algılanan okul başarısının arttığı, erkeklerde de içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemlerinin azaldığı, sapkın arkadaşlara daha az, olumlu özellikleri olan arkadaşlara daha çok sahip oldukları görülmüştür.

Kağıtçıbaşı (2007) Erken Çocukluk Bakım ve Eğitimi (EÇBE) boylamsal araştırmasını 1982-1992 yılları arasında işçi nüfusun çok olduğu yarı-kentli bir örneklem grubu ile yapmıştır. On yıl sonra, projeye katılan çocuklarda okullaşma oranının arttığı, eğitime olumlu yaklaşımın olduğu, okul başarılarının memnuniyet verici olduğu, ergenlerde eğer çok çalışırsa sınıftaki en iyi öğrencinin kendisi olabileceği inancının doğduğu, sosyoduygusal ve uyum alanlarında kontrol grubuna göre daha başarılı oldukları görülmüştür.

Yukarıda belirtilen araştırma sonuçları, genel olarak, otoriter aile ortamının çocukları demokratik aile ortamına göre daha olumsuz etkilediğini, demokratik aile ortamında yetişen çocukların daha olumlu özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmacı, hem ülkemizde hem de yurt dışında ana-baba tutumlarının yılmazlık düzeyine etkisini inceleyen bir araştırmaya rastlamamıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bireyin gelişim sürecinde, ona toplumsal normları ve değerleri aktaran, yaşamında ilk sosyal deneyimleri yaşama fırsatı veren aile ortamı son derece önemlidir. Aile ortamında olumsuz modellerin bulunması, duygusal ve toplumsal etkileşimin yetersiz olması aile yaşantısının olumsuz bir uyarım kaynağı olmasına neden olur (Yavuzer, 1982).

Yılmazlık'ın Türkiye'de yeni bir konu olması ve daha önce ana-baba tutumu ile ilişkisinin araştırılmaması, ayrıca yılmazlık özelliğinin bir değişken olarak bireyin yaşamındaki öneminin artması bu konunun araştırılması gereğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, bu çalışmada, lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeylerinin algıladıkları ana-baba tutumlarına ve bazı sosyodemografik özelliklere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin algıladıkları ana-baba tutumlarının, California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar İçin Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık, Empati, Amaçlar ve Özlemler, Problem Çözme alt ölçekleriyle olan farklılaşmasına da bakılacaktır.

Bu araştırmanın hipotezi “Ana-babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyi, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyinden daha yüksektir” şeklinde belirlenmiştir. Yılmazlık düzeyi bağımlı değişken, ana-baba tutumu ve sosyodemografik özellikler bağımsız değişkenlerdir.

Ayrıca bu çalışmada, aşağıda belirtilen problemlere de yanıt aranacaktır.

- 1- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı farklılaşmakta mıdır?
- 2- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar İçin Olanaklar puanı farklılaşmakta mıdır?
- 3- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı farklılaşmakta mıdır?
- 4- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler puanı farklılaşmakta mıdır?
- 5- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık puanı farklılaşmakta mıdır?
- 6- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Empati puanı farklılaşmakta mıdır?

- 7- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı farklılaşmakta mıdır?
- 8- Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Problem Çözme puanı farklılaşmakta mıdır?
- 9- Sosyodemografik özelliklerden öğrencinin gittiği okul, cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, ailenin aylık geliri, annesinin eğitim düzeyi, anne ve babasının mesleği, babasının büyüdüğü yer, öğrencinin algıladığı anne ve babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi, öğrencinin algıladığı anne ve babasının yetiştirme tutumuna göre CYDÖ'nin genel toplam ve alt ölçek puanları farklılaşmakta mıdır?
- 10- Sosyodemografik özellikler yılmazlık düzeyini etkilemekte midir?
- 11- Ana-baba tutumu (demokratik ya da otoriter olma) yılmazlık düzeyini etkilemekte midir?

1. 4. Araştırmanın Önemi

Günümüz yaşam koşulları giderek zorlaşmakta ve bu zor koşullarla başedebilmek için bireylerin daha donanımlı olması gerekmektedir. Dolayısıyla, gelecek nesillerin o günün koşullarına göre yetiştirilmesi ve karşılaştığı sorunlarla daha iyi başedebilen bir neslin oluşması son derece önem kazanmaktadır.

Çevrenin olumsuz koşullarıyla başedebilmek için bireyin kişisel olarak direncinin artırılması ve güçlenmesi gibi bireysel özellikleri içeren yılmazlık konusu Türkiye'de yeni araştırılan bir konudur, yapılan araştırma sayısı sınırlıdır. Ana-baba tutumu ise uzun yıllar araştırılmış ve önemi ortaya konmuştur. Yılmazlığın geliştirilmesinde ana-baba tutumunun da rol oynadığı, ayrıca, bazı sosyodemografik

değişkenlerin de yılmazlık düzeyi üzerinde belirleyici olduğu düşünülmektedir. Yılmazlık özelliği yüksek, çevrenin bütün olumsuz etkilerine rağmen daha donanımlı olan nesillerin yetiştirilmesi en temel amaçtır.

Bu çerçevede, bireyin olumsuz koşullara rağmen direncini ortaya koyan yılmazlık düzeyinin ana-baba tutumu ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini araştırmak önemli bulunmuştur. Yapılan çalışmada, ana-baba tutumları, demokratik ve otoriter olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmış ve sadece bu iki ana-baba tutumuyla ilgilenilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulguların, bireyin gelişim sürecinde ana-babalara, öğretmenlere, psikolojik danışmanlara ve çocuk gelişimi ile ilgili olarak çalışan görevlilere yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Gelişim Psikolojisinin temel araştırma konularından biri ana-baba tutumlarını çocuklarla ilgili değişkenler açısından incelemektir (Holden ve West, 1989). Ana-baba tutumu ile ilgili olarak yapılan çalışmalar genellikle ergenlerle yapılmaktadır (Kurdek ve Fine, 1994; Steinberg ve ark., 1989). Bunun nedeni, ergenin bu dönemde bilişsel, sosyal, biyolojik ve psikolojik olarak değişmesi; düşüncelerini ve değerlerini sorgulamaya başlamasıdır (Steinberg, 1987).

Bireyin tüm yaşamı boyunca etkili olan ana-baba tutumları ergenlik döneminde ayrı bir önem taşımaktadır, çünkü, bu dönem, bireyin kimliğini oluşturduğu, kendisine “Ben kimim?” sorusunu sorduğu bir süreçtir. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin içinde bulunduğu ergenlik dönemi, çok boyutlu düşüncenin ve gelecek düşüncesinin ortaya çıktığı, gencin düşünme üzerinden düşünmeye başladığı bir dönemdir. Ergen bu dönemde hipotetik akıl yürütmeye ve mantıksal sonuçlar üretmeye başlar. Ayrıca sosyal biliş de gelişir; sosyal yaşamın, sosyal ilişkilerin farkına varmaya, sosyal yaşamı ve sosyal ilişkileri kendi algılaması çerçevesinde

düşünmeye başlar. Bu nedenle lise birinci sınıf öğrencilerinin bulunduğu yaş grubunun bu araştırma için uygun olacağı düşünülmüştür.

Birey ergenlik çağında mantıksal ve felsefi düşünebilme yetisine ulaşır. Sosyal biliş ergenlik döneminde de gelişmeye devam eder. Başkalarını anlamak için kendi özlerini de işe katarak hem kendi hem diğerlerinin içsel deneyimlerinin yardımı ile başkalarının düşünce, duygu ve niyetlerini yordar. Bunları tanımlamakla da kalmaz, açıklama getirir. Bireylerden öteye geçerek sosyal grupları ve insanları anlamaya çalışır (Çelen, 2007:49).

Soyut işlemler döneminde bulunan ergen, nesne ve olaylar göz önünde olmadığı halde soyut düşünebilir, hipotezler kurarak düşünebilir, analiz, sentez ve değerlendirme yapabilir, soyut problemler sistematik sıralanabilir, ulaşılan sonuçlar hakkında genellemeler yapabilir (Ziya, 2000). Bu dönem, bazı riskli davranışlara uyumu içeren, önemli sonuçların yaşandığı, çok hızlı gelişim ve değişikliklerin olduğu bir süreçtir (Ahern ve ark., 2008).

Alessandri ve Wozniak'a (1987) göre ergenlik çağında, çocuğun sosyal algı düzeyi gelişmeye devam eder, kullandığı kavramlar kişi ve duruma göre daha ayırt edici, özel ve açıklayıcı olmaya başlar. Sosyal algıdaki bu gelişme, doğal olarak ana-baba algısını da etkiler. Çocukların ana-babalarının kendileriyle ilgili düşüncelerini ne derece doğru algıladığına dair yapılan bir araştırma, yaş büyüdükçe çocukların anne ve babalarının düşüncelerini daha doğru tahmin edebildiklerini ortaya koymuştur (aktaran Hortaçsu, 1991).

Çoğu kişi, ergenliği, sık sık riskli davranışlarda bulunulan bir incinebilirlik dönemi olarak düşünür. Ergenler kimlik geliştirirken değişik kimlikleri dener ve bunun için

risk alır. Onların risk ve tehlikelerden kendilerine bir zarar gelmeyeceği konusundaki duygu ve dűşünceleri, birçok tehlikeye atılmalarına neden olur. Ana-baba ve bakıcılar, ergenlere en az riskli davranış alma ve olumlu yaşam tarzı geliştirme konusunda yardım etmede anahtar konumundadır (Ahern ve ark., 2008).

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örneklem, veri toplama araçları, işlem, toplanan verilerin analizinde izlenen yol ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmaktadır.

Yapılan araştırmada, lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyleri ana-babalarını demokratik ya da otoriter olarak algılamalarına göre ve bazı sosyodemografik değişkenlere göre incelenmektedir. Bu amaca yönelik olarak California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu (CYDÖ), öğrencilerin algıları temel alınarak geliştirilen Ana-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu (KBF) kullanılmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili olarak betimsel ve ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır.

2.1. Örneklem

Araştırmanın evrenini 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Ankara İli Altındağ İlçesi'nde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi 31 lisenin 23096 öğrencisinin lise birinci sınıfa devam eden 6401 öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Ankara Altındağ İlçesi'nde bulunan Ahmet Yesevi Lisesi, Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi ve Yeşilöz Lisesi'nde birinci sınıfta öğrenim gören ve ulaşılabilen 200 öğrenci oluşturmaktadır. Her okuldan 70-75 öğrenciye uygulama yapılması hedeflenmiştir.

Tablo 2.1. 2009-2010 Eğitim-Öğretim Yılında Ankara İli Altındağ İlçesi'nde Bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Lise ve Lise Birinci Sınıf Öğrenci Sayısı

	Altındağ/Ank. İlçesi Resmi Liseler	
	Lise Sayısı	Birinci Sınıf Öğrenci Sayısı
Evren	31	6401
Örneklem	3	200

Bu araştırma, uygulamanın yapıldığı Ahmet Yesevi Lisesi, Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi ve Yeşilöz Lisesi'nin ulaşılan ve ölçek uygulanan öğrencileriyle sınırlıdır. Evrene genellenemez. Yılmazlık özelliğinin, olumsuz çevre koşullarının daha çok bulunduğu alt sosyoekonomik düzeyde bireyin gelişmesine daha çok katkı yapacağı düşünüldüğünden ve genelde, Altındağ İlçesi'nin, toplumun alt sosyoekonomik düzeyini temsil ettiğinin ifade edilmesi uygulamanın bu ilçede yapılmasına neden olmuştur. Evreni oluşturan 31 okuldan söz konusu 3 okul, bu ilçede görev yapan öğretmenlerin görüşleri alınarak ve internette okulların web sayfalarında çevreleri ile ilgili olarak verilen bilgilere bakılarak araştırmanın amacına daha uygun olduğu düşünüldüğünden uygulama için seçilmiştir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin okullara ve sosyodemografik özelliklere göre sayısal dağılımı Tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.2. Sosyodemografik Özellikleri Belirleyen Değişkenlerin Frekans Dağılımları

SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER		FREKANS	YÜZDE
Okul	Ahmet Yesevi Lisesi	47	23.5
	Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi	83	41.5
	Yeşilöz Lisesi	70	35.0
Cinsiyet	Kız	90	45.0
	Erkek	110	55.0
Yaş	14 yaş	6	3.0
	15 yaş	131	65.0
	16 yaş	54	27.0
	17 yaş	9	4.5
Kardeş Sayısı	Yok	5	2.5
	1 kardeş	38	19.0
	2 kardeş	53	26.5
	3 kardeş	62	31.0
	4 veya 5 kardeş	29	14.5
	6 veya 7 kardeş	10	5.0
	8 kardeş	3	1.5
Ailede kaçınıcı çocuk	1. çocuk	74	37.0
	2. çocuk	57	28.5
	3. çocuk	43	21.5
	4. çocuk	12	6.0
	5. çocuk	9	4.5
	5. çocuk	2	1.0
	6. çocuk	1	0.5
	8. veya 9. çocuk	2	1.0
Okul öncesi eğitim	Almış	31	15.5
	Almamış	169	84.5
Ailenin aylık geliri	Çok az	8	4.0
	Az	32	16.0
	Orta	111	55.5
	Ortanın Üstü	42	21.0
	Çok	5	2.5
	Çok yüksek	2	1.0
Annenin eğitim düzeyi	Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil	8	4.0
	Okur-yazar değil	18	9.0
	İlkokul mezunu	141	70.5
	Ortaokul mezunu	17	8.5
	Lise mezunu	14	7.0
	Üniversite veya yüksek okul mezunu	2	1.0
Babanın eğitim düzeyi	Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil	5	2.5
	Okur-yazar değil	1	0.5
	İlkokul mezunu	113	56.5
	Ortaokul mezunu	49	24.5
	Lise mezunu	25	12.5
	Üniversite veya yüksek okul mezunu	7	3.5

SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER		FREKANS	YÜZDE
Babanın mesleği	Mevsimlik geçici işler	10	5.0
	İşçi	85	42.5
	Memur	12	6.0
	Ticaret	22	11.0
	Serbest meslek	3	1.5
	Diğer	68	34.0
Annenin mesleği	Mevsimlik geçici işler	0	0.0
	İşçi	8	4.0
	Memur	0	0.0
	Ticaret	2	1.0
	Serbest meslek	0	0.0
	Ev hanımı	181	90.5
Annenin büyüdüğü yerleşim yeri	Köy	130	65.0
	Kasaba	5	2.5
	Kent	65	32.5
Babanın büyüdüğü yerleşim yeri	Köy	117	58.5
	Kasaba	10	5.0
	Kent	73	36.5
Annenin eğitimdeki koruyucu tutumunun derecesi	Az	13	6.5
	Orta	26	13.0
	Ortanın üstü	23	11.5
	Çok	77	38.5
	Aşırı	61	30.5
Babanın eğitimdeki koruyucu tutumunun derecesi	Az	15	7.5
	Orta	27	13.5
	Ortanın üstü	23	11.5
	Çok	75	37.5
	Aşırı	60	30.0
Annenin eğitimde uyguladığı yetiştirme tutumu	İlgisiz tutum	1	0.5
	Kararsız Tutum	8	4.0
	Koruyucu tutum	94	47.0
	Demokratik tutum	80	40.0
	Otoriter tutum	17	8.5
Babanın eğitimde uyguladığı yetiştirme tutumu	İlgisiz tutum	4	2.0
	Kararsız tutum	5	2.5
	Koruyucu tutum	80	40.0
	Demokratik tutum	81	40.5
	Otoriter tutum	30	15.0

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma konusu ile ilgili gerekli verileri elde etmek için Kişisel Bilgi Formu (KBF), California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu (CYDÖ) ve Ana-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) kullanılmıştır. KBF, öğrencilerin yılmazlık düzeyini hangi sosyodemografik değişkenlerin etkileyebileceği dikkate alınarak, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. CYDÖ, yılmazlıkla ilgili olarak lise öğrencilerine uygulanabilecek ulaşılabilen tek ölçek olması nedeniyle kullanılmıştır. ABTÖ ise, öğrencilerin kolaylıkla anlayıp yanıtlayabileceği bir ölçek olduğu ve sonuçları açısından daha net ve açık bilgiler verdiği araştırmacı tarafından düşünüldüğü için kullanılmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin kendileri ve ailelerine ilişkin sosyodemografik bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Formda 17 soru bulunmaktadır. Soru yanıtları seçenekler halinde sunulmuş olup, öğrencilerden uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu'nda; öğrencinin gittiği okul, cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, okulöncesi eğitim alıp almadığı, ailenin aylık geliri, anne ve babasının eğitim düzeyi, anne ve babasının mesleği, anne ve babasının büyüdüğü yer ile ilgili sorular bulunmaktadır. Ayrıca, öğrencinin algıladığı anne ve babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi, öğrencinin algıladığı anne ve babasının yetiştirme tutumu hakkında da bilgi istenmiştir. KBF'da, öğrencinin algıladığı anne ve babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ile ilgili soru beş seçenek verilerek sorulmuştur.

2.2.2. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu

California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği (CYDÖ) Lise Versiyonu, WestEd ve Duerr Evaluation Resources tarafından 1999 yılında geliştirilmiş, Özcan tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Sekiz alt ölçeğin bulunduğu 36 maddeden oluşmaktadır ve yanıtlar dört seçeneklidir.

1. Alt ölçek, Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler:Öğrencinin okul ve ev dışında çevresindeki herhangi bir yetişkin tarafından ilgilenildiğini, desteklendiğini, düşünülüp güvenildiğini, önemsendiğini; aynı zamanda öğrencinin de okul ve ev dışında güvendiği bir yetişkinin olduğunu ölçen maddelerden oluşur. Bu maddeler 7-8-9-10-11-12. maddelerdir.

2. Alt ölçek, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar:Öğrencinin aile içinde ana-baba veya ailedeki diğer bir yetişkin tarafından önemsenip değer verildiğini, ilgilenildiğini, güvenildiğini ölçen maddelerden oluşur. Bu alt ölçek 30-31-32-33-34-35-36 nolu maddelerdir.

3. Alt Ölçek, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler:Öğrencinin devam ettiği okulda, bir öğretmeni veya başka bir büyüğünün, onunla, ilgilendiğini, önemseyip değer verdiğini, güvendiğini belirten maddelerden oluşur. Bu maddelerin numaraları 1-2-3-4-5-6'dir.

4. Alt ölçek, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler:Bu alt ölçek, öğrencinin yakın ilişki kurup sorunlarını paylaşabileceği ve kendisine yardımcı olabilecek yaşıt bir arkadaşının olup olmadığını belirten maddelerden oluşur. Bu maddeler 27-28-29 nolu maddelerdir.

5. Alt ölçek, Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık:Öğrencinin sorunlarıyla baş edebildiği, isterse birçok şeyi yapabileceğine olan inancını, kendine güvenini, neden-sonuç ilişkisi kurabildiğini, kendi duygularının ne derece farkında olduğunu ölçer. 17-18-19-25 ve 26. maddelerden oluşur.

6. Alt ölçek, Empati:Öğrencinin çevresindeki insanlarla ilgili olup onlarla ne derece empati kurabildiğini ölçer. 20-21 ve 23. maddelerden oluşur.

7. Alt ölçek, Amaçlar ve Özlemler:Öğrencinin, geleceğiyle ilgili amaçları olan ve bunlarla ilgili plan yapan biri olup olmadığını ölçen maddelerden oluşur. Bu maddelerin numarası 13-14 ve 24'dür.

8. Alt ölçek, Problem Çözme:Öğrencinin sorunlarını ne şekilde çözeceği konusunda yeterli olup olmadığını ölçen maddelerden oluşur. Bu maddeler 15-16 ve 22 numaralı maddelerdir.

Sekiz alt ölçeğin tümünde, alınan puan arttıkça ölçeğin ifade ettiği özellikler artmaktadır.

CYDÖ'nin güvenilirliğiyle ilgili Alfa değerleri 1. Alt ölçek için (.85), 2.alt ölçek için (.81), 3.alt ölçek için (.77), 4.alt ölçek için (.89), 5.alt ölçek için (.66), 6.alt ölçek için (.71), 7.alt ölçek için (.61), 8.alt ölçek için (.61)' dir. Ölçekte yer alan tüm maddeler için madde-toplam korelasyonları (.28) ile (.52) arasında değişmekte ve t-değeri anlamlı ($p<.001$) çıkmaktadır (Özcan, 2005).

Araştırmada kullanılan California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği (CYDÖ) likert tipi bir ölçektir, en azdan en çoğa olmak üzere 1' den 4' e kadar puan verilerek veri girişi yapılmıştır. Alt ölçek puanlarının belirlenmesi için her alt ölçeğe ait soruların

satır toplamları alınarak her alt ölçek tek değişken haline getirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlandıktan sonra ikinci defa araştırmacı tarafından kullanıldığı düşünülmektedir.

2.2.3. Ana–Baba Tutum Ölçeği

Araştırmada kullanılan Ana-Baba Tutum Ölçeği, Polat tarafından Kuzgun (1972) ve Bilâl (1984)' in geliştirdiği ana-baba tutum ölçekleri temel alınarak hazırlanmıştır (Polat, 1986). Çocuk ve gençlere uygulanabilmektedir. Anne ve baba puanı olmak üzere iki ayrı puan verilerek kullanılan bir ölçektir. Pearson Momentler Çarpımı tekniği ile hesaplanan değişmezlik katsayıları anneler için (.83), babalar için (.88) olarak saptanmıştır.

Ölçekte kritik değer olarak; anneler için 8, babalar için 9 puan belirlenmiştir. Bu nedenle, annelerin 8, babaların 9 puan üzerinde almaları onların otoriter tutum sergilediğini, 8/9 puan altında almaları ise demokratik tutum sergilediklerini göstermektedir. ABTÖ, çocukların algılarına dayanan 13 demokratik 13 otoriter olmak üzere 26 maddeden oluşmaktadır ve anne, babalar için ayrı ayrı olmak üzere iki cevap kâğıdı bulunmaktadır.

Araştırmacı tarafından ölçeğin daha önce Terzi (2000) ve Çakmen (2004) tarafından kullanıldığı belirlenmiştir.

Veri girişi yapılırken öğrencilerin anne ve babalarını demokratik olarak algılamalarını ölçen yanıtlara “0”, otoriter olarak algılamalarını ölçen yanıtlara da “1” puan verilmiştir. Böylece kaç yanıtın demokratik, kaç yanıtın otoriter olduğu belirlenmiştir. Belirlenen yanıtların adet sayısına göre anne ve babalar, 8/9 kriter

puan dikkate alınarak demokratik ya da otoriter olarak kabul edilmiştir. Her alt ölçüğün toplam ve ortalamaları hesaplanmıştır.

Daha sonra, yanıtların satır toplamları alınarak puanı 8 ve 8 üstü olan anneler otoriter olarak “1”, 8 altı olan anneler de demokratik olarak “0”, anne oran sütununa her bir öğrenci için işlenmiştir. Aynı uygulama babalar için de yapılarak satır toplamları 9 ve 9 üstü olan babalar otoriter olarak “1”, 9 altı olanlar da demokratik olarak “0” baba oran sütununa işlenmiştir.

Ayrıca, ABTÖ hiçbir gruplamaya gidilmeden toplam puan olarak da analize katılmıştır. ABTÖ puan ortalamasının yükselmesi anne ve baba tutumunun otoriter olmasının arttığını, düşmesi ise demokratik olmasının arttığını göstermektedir. Araştırma bulguları, sadece öğrencilerin algıladıkları ana-baba tutumlarıyla ilgilidir. Aileyle birlikte yaşayan diğer bireylerin tutumları dikkate alınmamıştır.

2.3. İşlem

Ölçekler, Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli yasal izin alındıktan sonra her okulda farklı günlerde bir ders saati içerisinde araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Alınan iznin bir kopyası EK-10’da sunulmuştur.

Öncelikle konuyla ilgili kaynaklar taranarak, elde edilen bilgiler doğrultusunda KBF oluşturulmuştur. Daha sonra, örneklem olarak, yılmazlık özelliğinin, toplumun alt sosyoekonomik kesiminde daha önemli olduğu düşünülerek alt sosyoekonomik düzeyi temsil ettiği ifade edilen bir mahalle ve bu mahalleden de üç okul seçilmiştir. Bu üç okulun, Altındağ İlçesi’nin tipik özelliklerini taşıdığı ve bu yöreyi iyi temsil ettiği düşünülmektedir.

Yılmazlık özelliğinin, olumsuz çevre koşullarının daha çok bulunduğu alt sosyoekonomik düzeyde bireyin gelişmesine daha çok katkı sağlayacağı (Joseph, 1994;Masten, 1994;Henderson ve Milstein, 1996;Mc Namara, 2000) beklentisiyle araştırma bu sosyoekonomik düzeyde yapılmıştır. Toplumun orta ve üst düzey kesimine mensup bireylerin, sorunlarını çözme ve karşılaştıkları problemlerle başetme konusunda daha çok olanağa sahip oldukları (Hortaçsu, 2003;Thomlison, 1997;Özyürek, 2004, Kağıtçıbaşı, 2007) araştırmacı tarafından düşünülmektedir.

Uygulama öncesi öğrencilere, uygulamanın yapılma nedeni açıklanmış ve gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Gönüllü olan öğrencilerden sözlü onay alınmış, gönüllü olmayan öğrenciler ise araştırma dışında bırakılmıştır. Uygulamaya katılan öğrencilere soruları nasıl yanıtlamaları gerektiği açıklanmış, içten ve doğru olarak seçenekleri işaretlemeleri istenmiştir. Bunun gerekçesi anlatılarak yanıtları sadece araştırmacının göreceği, ana-baba ve okulla paylaşılmayacağı, kimseye açıklanmayacağı söylenmiştir. Öğrencilerin endişe duymadan yanıtlamaları için isim ve soyadı alınmamıştır.

Uygulama öncesi öğrencilerin araştırma ile ilgili olarak sorduğu sorulara yanıt verilmiş ve açıklanmasını istedikleri kavramlara açıklık getirilmiştir. Öğrencilerin kavramlarla ilgili anlaşılabilirlik düzeyi sağlandıktan sonra uygulamaya geçilmiştir. ABTÖ'de, öğrenciler tarafından hem anne hem de baba için olmak üzere iki ayrı cevap kâğıdı doldurulmuştur. Hedeflendiği üzere 200 öğrenciye ulaşılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Toplanan verilerin istatistiksel analizinde, aşağıda belirtilen işlemler yapılmıştır.

Araştırmada yanıt aranan alt problemler doğrultusunda;

- 1- Örnekleme tanıtmak için % dağılımları, öğrencilerin yılmazlık düzeyleri ve algıladıkları ana-baba tutumlarını belirlemede aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır.
- 2- ABTÖ, demokratik ve otoriter tutumu belirleyen 8/9 kesme noktasına göre gruplanıp yılmazlık düzeyinin farklılaşması için varyans analizi uygulanmıştır.
- 3- Öğrencilerin yılmazlık düzeyleri ve ana-baba tutumlarının bazı sosyodemografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesinde tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.
- 4- Öğrencilerin yılmazlık düzeyleri üzerinde ana-baba tutumlarının ve sosyodemografik özelliklerin etkilerini belirlemek üzere regresyon analizi yapılmıştır.

Tüm analizlerde anlamlılık değeri olarak ($p < .05$) alınmıştır.

2.5. Yapılan Çalışmanın Güvenirliği

Tezin konusunu oluşturan araştırma 200 kişilik örneklem grubuyla yapılmıştır. Tablo 2.3'de, araştırmanın güvenilirlik düzeyinin %95, Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısının ise (0.824) olarak saptandığı görülmektedir.

Tablo 2.3. Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	.824
N of Items	105

CYDÖ genel ve alt ölçekleri ile ABTÖ'nin güvenilirlikleri tek bir tablo halinde toplanarak Cronbach's Alpha değerleri Tablo 2.4'de verilmektedir.

Bu tabloda, CYDÖ'nin genel olarak Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısının (0.935), Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeğinin (0.822), Ailedeki Koruyucu İlişkiler alt ölçeğinin (0.845), Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeğinin (0.776), Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçeğinin (0.886), Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçeğinin (0.788), Empati alt ölçeğinin (0.736), Amaçlar ve Özlemler alt ölçeğinin (0.668), Problem Çözme alt ölçeğinin ise (0.685), güvenirlik düzeylerinin de %95 olduğu görülmektedir.

Aynı tabloda ABTÖ'de Demokratik Baba Tutumu alt ölçeğinin güvenirlik kat sayısının (0.736), Otoriter Baba Tutumu alt ölçeğinin (0.817), Demokratik Anne Tutumu alt ölçeğinin (0.663), Otoriter Anne Tutumu alt ölçeğinin ise (0.788) olduğu ve güvenirlik düzeylerinin de % 95 olarak elde edildiği belirtilmiştir.

Tablo 2.4. CYDÖ ve ABTÖ'nin Cronbach's Alpha Değerlerini Gösteren Tablo

Ölçekler	Cronbach's Alpha
CYDÖ Genel	0.935
Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler	0.822
Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar İçin Olanaklar	0.845
Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler	0.776
Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler	0.886
Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık	0.788
Empati	0.736
Amaçlar ve Özlemler	0.668
Problem Çözme	0.685
Demokratik Baba Tutumu	0.736
Otoriter Baba Tutumu	0.817
Demokratik Anne Tutumu	0.663
Otoriter Anne Tutumu	0.788
Total	0.824

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, yapılan araştırma sonucu elde edilen verilerin istatistiksel analiz sonuçları, ana hipotez ve ana hipoteze ek olarak yanıt aranılan alt problemler dikkate alınarak verilmektedir.

3.1. Ana-babalarını demokratik ya da otoriter olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyi genel toplam puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin yılmazlık düzeyinin, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri ($3.29 \pm .58$) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin ($2.78 \pm .58$) olduğu görülmektedir ($F=37$, $p<0.05$). Demokratik tutum gösteren babaların ortalama puan değerleri ($3.28 \pm .59$) iken otoriter tutum gösteren babaların ($2.83 \pm .59$) olduğu ve her ikisinin de istatistiksel olarak farklılaştığı saptanmıştır ($F=28$, $p<0.05$). Bulgular, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.1. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan Yılmazlık Düzeyi Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Yılmazlık Düzeyi Ortalama Puanları				N	F	P
	Demokratik		Otoriter				
	n	Ort±SS	n	Ort±SS			
Anne Tutumu	127	3.29±.58	73	2.78±.58	200	37	.000
Baba Tutumu	122	3.28±.59	78	2.83±.59	200	28	.000

3.2.1. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle, otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler Alt Ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamaları ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler Ortalama Puanları				N	F	P
	Demokratik		Otoriter				
	n	Ort±SS	n	Ort±SS			
Anne Tutumu	127	2.98±.87	73	2.50±.87	200	14	.000
Baba Tutumu	122	2.98±.88	78	2.55±.86	200	11	.001

Tablo 3.2'de görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (2.98±.87), otoriter olarak algılayan öğrencilerin ise (2.50±.87) olduğu görülmektedir (F=14, p<0.05). Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (2.98±.88) iken otoriter algılayan öğrencilerin (2.55±.86) olduğu (F=11, p<0.05) ve her ikisinin de istatistiksel olarak farklılaştığı saptanmıştır.

Araştırma bulguları, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.2. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle, otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.3'de verilmiştir.

Tablo 3.3. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Demokratik		Otoriter		N	F	P
	n	Ort±SS	n	Ort±SS			
Anne Tutumu	127	3.37±.68	73	2.83±.85	200	24	.000
Baba Tutumu	122	3.37±.66	78	2.86±.86	200	23	.000

Tablo 3.3'de görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.37±.68) iken demokratik olarak algılayan öğrencilerin (2.83±.85) olduğu görülmektedir (F=24, p<0.05). Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.37±.66) iken otoriter olarak algılayan

öğrencilerin ($2.86 \pm .86$) olduğu ($F=23, p<0.05$) ve her ikisinin de istatistiksel olarak farklılaştığı saptanmıştır

Sonuçlar, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle, otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.4'de verilmiştir.

Tablo 3.4. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler Ortalama Puanları		N	F	P
	Demokratik n Ort±SS	Otoriter n Ort±SS			
Anne Tutumu	127 3.32±.63	73 2.68±.70	200	43	.000
Baba Tutumu	122 3.33±.62	78 2.71±.70	200	43	.000

Tablo 3.4'de görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri ($3.32 \pm .63$), otoriter olarak algılayan öğrencilerin ise ($2.68 \pm .70$) olduğu görülmektedir ($F=43, p<0.05$).

Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.33±.62) iken babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin (2.71±.70) olduğu saptanmıştır (F=43, p<0.05). Her ikisi de, ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Araştırma bulguları, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır.

3.2.4. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.5'de verilmiştir.

Tablo 3.5'de görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.49±.79), otoriter olarak algılayan öğrencilerin ise (2.97±1.06) olduğu görülmektedir (F=16, p<0.05). Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.52±.78) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin (2.97±1.05) olduğu saptanmıştır (F=17, p<0.05). Her ikisi de, istatistiksel olarak farklılaşmaktadır.

Tablo 3.5. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler Ortalama Puanları		N	F	P
	Demokratik n Ort±SS	Otoriter n Ort±SS			
Anne Tutumu	127 3.49±.79	73 2.97±1.06	200	16	.000
Baba Tutumu	122 3.52±.78	78 2.97±1.05	200	17	.000

Araştırma sonuçları, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır.

3.2.5. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3.6'da görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerinin (3.45±.64), otoriter olarak algılayan öğrencilerin ise (3.04±.82) olduğu görülmektedir (F=15, p<0.05). Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.43±.63) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin (3.08±.84) olduğu saptanmıştır (F=11, p<0.05). Araştırma sonuçları, istatistiksel olarak farklılaşma olduğunu ve ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık düzeyinin

ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 3.6. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık Ortalama Puanları		N	F	P
	Demokratik n Ort±SS	Otoriter n Ort±SS			
Anne Tutumu	127 3.45±.64	73 3.04±.82	200	15	.000
Baba Tutumu	122 3.43±.63	78 3.08±.84	200	11	.000

3.2.6. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Empati alt ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Empati puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.7'de verilmiştir.

Tablo 3.7'de görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, Empati alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.33±.72) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin (2.87±.86) olduğu görülmektedir (F=16, p<0.05).

Tablo 3.7. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Empati Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Empati Ortalama Puanları		N	F	P
	Demokratik n Ort±SS	Otoriter n Ort±SS			
Anne Tutumu	127 3.33±.72	73 2.87±.86	200	16	.000
Baba Tutumu	122 3.27±.76	78 3.00±.85	200	5	.020

Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri ise (3.27±.76) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin (3.00±.85) olduğu belirlenmiştir (F=5, p<0.05). Bulgular, farklılaşma olduğunu ve ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin Empati düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunduğunu ortaya çıkarmıştır.

3.2.7. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.8'de verilmiştir.

Tablo 3.8. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Demokratik		Otoriter		N	F	P
	n	Ort±SS	n	Ort±SS			
Anne Tutumu	127	3.59±.62	73	3.04±.79	200	31	.000
Baba Tutumu	122	3.57±.63	78	3.11±.80	200	20	.000

Tablo 3.8'de görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda Amaçlar ve Özlemler alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.59±.62) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin (3.04±.79) olduğu görülmektedir (F=31, p<0.05). Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri ise (3.57±.63), otoriter olarak algılayan öğrencilerin (3.11±.80) olduğu saptanmıştır (F=20, p<0.05). Sonuçlar, farklılaşma olduğunu ve ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin

Amaçlar ve Özlemler düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunduğunu göstermektedir.

3.2.8. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerle otoriter olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Problem Çözme alt ölçek puanlarının karşılaştırılması

Öğrencilerin CYDÖ'nin Problem Çözme puanlarının, algıladıkları ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterip göstermediği Tablo 3.9'da verilmiştir.

Tablo 3.9. Öğrencilerin Ana-Babalarını Demokratik ya da Otoriter olarak Algılamalarına göre Saptanan CYDÖ'nin Problem Çözme Alt Ölçeği Ortalama Puanlarının Farklılaşması, Varyans Analizi Sonuçları

	Demokratik		Otoriter		N	F	P
	n	Ort±SS	n	Ort±SS			
Anne Tutumu	127	3.16±.74	73	2.65±.93	200	17	.000
Baba Tutumu	122	3.14±.78	78	2.71±.88	200	12	.000

Tablo 3.9'da görüldüğü üzere tek yönlü varyans analizi sonucunda, Problem Çözme alt ölçeği ile ilgili olarak, annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri (3.16±.74) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin (2.65±.93) olduğu görülmektedir (F=17, p<0.05). Babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri ise (3.14±.78) iken otoriter olarak algılayan öğrencilerin (2.71±.88) olduğu saptanmıştır (F=12, p<0.05). Her ikisinde farklılaşmaktadır. Sonuçlar, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin Problem Çözme düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunduğunu belirlemiştir.

3.3. Sosyodemografik değişkenlere göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

3.3.1. Öğrencinin devam ettiği okula göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden, öğrencinin devam ettiği okulun, CYDÖ'nin hangi alt ölçekleri ile farklılaştığını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.10'da verilmiştir.

Tablo 3.10'da, öğrencinin devam ettiği okul ve CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puan ortalamalarının Ahmet Yesevi Lisesi için (3.19±.71), Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi için (2.80±.74) ve Yeşilöz Lisesi için de (3.26±.65) olduğu görülmektedir (F=6, p<0.05).

Öğrencinin devam ettiği okul ve CYDÖ'nin alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşmasını gösteren varyans analizi sonuçlarına göre, okul değişkeninin CYDÖ'nin sadece Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir.

Tablo 3.10. Öğrencinin Devam Ettiği Okul ve CYDÖ'nin Alt Ölçek Puan Ortalamalarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Okul Değişkeni	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Ahmet Yesevi Lisesi	Okuldaki Kor. İliş. Yük. Bek.	3.19±.71		
Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi	"	2.80±.74		
Yeşilöz Lisesi	"	3.26±.65	6	.002

3.3.2. Öğrencinin cinsiyetine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Cinsiyet değişkeninin CYDÖ'nin hangi alt ölçekleri ile farklılaştığını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.11'de verilmiştir.

Tablo 3.11. Öğrencinin Cinsiyeti ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Cinsiyet Değişkeni	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Kız	Toplum. Kor. İliş. Yük. Bek.	3.00 ±.79		
Erkek	"	2.65±.95	7	.007
Kız	Ailede. Kor. İliş. Yük. Bek.	3.34±.67		
Erkek	"	2.65±.95	7	.006
Kız	Okul.Kor. İliş. Yk.Bek.	3.21±.66		
Erkek	"	2.98±.75	5	.025
Kız	Arkadaş Gr. Kor. İlişkiler	3.59±.70		
Erkek	"	3.07±1.04	16	.000
Kız	Empati	3.44±.65		
Erkek	"	2.93±.85	22	.000
Kız	Amaç.ve Özlemler	3.51±.75		
Erkek	"	3.3±.71	4	.043
Kız	Problem Çözme	3.15±.81		
Erkek	"	2.83±.85	8	.006
Kız	Genel	3.25±.66		
Erkek	"	2.99±.58	9	.003

Tablo 3.11'de verilen varyans analizi sonuçlarına göre; öğrencinin cinsiyeti ile;

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek ortalama puanlarının kızlarda (3.00±.79), erkeklerde (2.65±.95) (F=7, p<0.05);

Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar alt ölçek puanlarının kızlarda (3.34±.67), erkeklerde (2.65±.95) (F=7, p<0.05);

Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puanlarının kızlarda (3.21±.66), erkeklerde (2.98±.75) (F=5, p<0.05);

Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçek puanlarının kızlarda (3.59±.70), erkeklerde (3.07±1.04) (F=16, p<0.05);

Empati alt ölçek puanlarının kızlarda (3.44±.65), erkeklerde (2.93±.85), (F=22, p<0.05);

Amaçlar ve Özlemler alt ölçek puanlarının kızlarda (3.51±.75), erkeklerde (3.3±.71), (F=4, p<0.05);

Problem Çözme alt ölçeğinde ise kızlarda (3.15±.81), erkeklerde (2.83±.85) (F=8, p<0.05) olarak bulunmuştur.

CYDÖ'nin genel toplam puanında da kızlarda (3.25±.66), erkeklerde (2.99±.58) olduğu görülmektedir (F=9, p<0.05).

Analiz sonuçlarına göre, öğrencinin cinsiyeti ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Empati, Amaçlar ve Özlemler, Problem Çözme alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Yedi alt ölçek ve CYDÖ'nin genel toplam puanında kızların puanının daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 3.11).

3.3.3. Öğrencinin yaşına göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden yaşın CYDÖ'nin alt ölçekleri ile farklılaşmasını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.12'de verilmiştir.

Öğrencinin yaşı ve CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği puan ortalamalarının ondört yaş grubunda (2.66±.52), onbeş yaş grubunda

(2.65±.95), onaltı yaş grubunda (2.54±.94) ve onyedı yaş grubunda (2.55±1.13) olduğu görölmektedir (F=3, p<0.05).

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar alt ölçeğinde ondört yaş grubu (3.33±.52), onbeş yaş grubu (3.28±.74), onaltı yaş grubu (3.00±.85) ve onyedı yaş grubu için (2.55±.88) olduğu görölmektedir (F=4, p<0.05).

CYDÖ'nin Empati alt ölçeğinde ondört yaş grubu (2.5±.84), onbeş yaş grubu (3.27±.78), onaltı yaş grubu (3.00±.80) ve onyedı yaş grubunun (3.11±.93) olduğu görölmektedir (F=3, p<0.05).

CYDÖ'nin genel toplam puanında ise ondört yaş grubunun (3.5±.55) onbeş yaş grubunun (3.19±.6), onaltı yaş grubunun (2.92±.64) ve onyedı yaş grubunun (2.78±.83) olduğu görölmektedir (F=4, p<0.05).

Tablo 3.12. Öğrencinin Yaşı ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Yaş Değişkeni	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
14 yaş	Toplum. Kor. İliş. Yük. Bek.	2.66±.52		
15 yaş	“	2.65±.95		
16 yaş	“	2.54±.94		
17 yaş	“	2.55±1.13	3	.030
14 yaş	Ailede. Kor. İliş. Yük. Bek.	3.33±.52		
15 yaş	“	3.28±.74		
16 yaş	“	3.00±.85		
17 yaş	“	2.55±.88	4	.011
14 yaş	Empati	2.5±.84		
15 yaş	“	3.27±.78		
16 yaş	“	3.00±.80		
17 yaş	“	3.11±.93	3	.036
14 yaş	Genel	3.5±.55		
15 yaş	“	3.19±.6		
16 yaş	“	2.92±.64		
17 yaş	“	2.78±.83	4	.009

Analiz sonuçları, öğrencinin yaşının, CYDÖ' nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar ve Empati alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir. (Tablo 3.12).

3.3.4. Öğrencinin kardeş sayısına göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden öğrencinin sahip olduğu kardeş sayısının CYDÖ'nin alt ölçekleri ile farklılaşmasını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.13'de verilmiştir.

Tablo 3.13. Öğrencinin Kardeş Sayısı ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Kardeş Değişkeni	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Kardeşi Yoksa	Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık	3.00±.71		
1 kardeş	"	3.26±.72		
2 kardeş	"	3.17±.73		
3 kardeş	"	3.30±.80		
4-5 kardeş	"	3.72±.45		
6-7 kardeş	"	3.10±.74		
8-9 kardeş	"	3.00±1.00	2	.34

Analiz sonucunda, öğrencinin kardeş sayısı ve CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçeği ortalama puanları; kardeşi olmayan grupta (3.00±.71), bir kardeş (3.26±.72), iki kardeş (3.17±.73), üç kardeş (3.30±.80), dört-beş kardeşi olan grupta (3.72±.45), altı-yedi kardeş (3.10±.74) ve sekiz-dokuz kardeşi olan grupta (3.00±1.00) olarak saptanmıştır (F=2, p<0.05). Bulgular, öğrencinin kardeş sayısı ile CYDÖ'nin sadece Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir (Tablo 3.13).

3.3.5. Öğrencinin ailesinin aylık gelirine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden, öğrencinin ailesinin aylık gelirinin CYDÖ'nin hangi alt ölçekleri ile farklılaştığını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.14'de verilmiştir.

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrencinin ailesinin aylık geliri ve CYDÖ'nin Empati alt ölçeği puan ortalamalarının, çok az grubunda ($3.62 \pm .52$), az ($3.19 \pm .93$), orta ($3.18 \pm .75$), ortanın üstü ($3.09 \pm .85$), çok ($3.20 \pm .45$), ve çok yüksek olan grupta ($1.50 \pm .71$) olarak belirlenmiştir ($F=2$, $p<0.05$).

Sonuçlardan, öğrencinin ailesinin aylık geliri ile CYDÖ'nin sadece Empati alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 3.14).

Tablo 3.14. Öğrencinin Ailesinin Aylık Geliri ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Aylık Gelir Değişkeni	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Çok az	Empati	3.62±.52		
Az	“	3.19±.93		
Orta	“	3.18±.75		
Ortanın üstü	“	3.09±.85		
Çok	“	3.20±.45		
Çok Yüksek	“	1.50±.71	2	.040

3.3.6. Öğrencinin annesinin eğitim düzeyine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden olan öğrencinin annesinin eğitim düzeyi ve CYDÖ'nin alt ölçeklerinin analiz sonuçları Tablo 3.15'de verilmiştir.

Tablo 3.15. Öğrencinin Annesinin Eğitim Düzeyi ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Annenin Eğitim Düzeyi	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Okur-yazar ama İlkokul mezunu Değil	Empati	3.50±.92		
Okur-yazar Değil	“	3.55±.61		
İlkokul mezunu	“	3.16±.78		
Ortaokul mezunu	“	3.05±.83		
Lise mezunu	“	2.71±.82		
Üniversite veya Yük. okul mezunu	“	2.50±2.12	2	.038

Tablo 3.15’de, öğrencinin annesinin eğitim düzeyi ve CYDÖ’ nin Empati alt ölçeği puan ortalamalarının okur-yazar ama ilkokul mezunu olmayanlarda (3.50±.92), okur-yazar olmayanlarda (3.55±.61), ilkokul mezunlarında (3.16±.78) ortaokul mezunlarında (3.05±.83), lise mezunlarında (2.71±.82) ve üniversite veya yüksekokul mezunlarında (2.50±2.12) olduğu görülmektedir (F=2, p<0.005). Bulgular sonucunda, öğrencinin annesinin eğitim düzeyi ve CYDÖ’ nin sadece Empati alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir.

3.3.7. Öğrencinin babasının mesleğine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden olan öğrencinin babasının mesleği ile CYDÖ’nin hangi alt ölçeklerinin farklılaştığını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.16’da verilmiştir.

Tablo 3.16. Öğrencinin Babasının Mesleği ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Babanın Mesleği	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Mevsimlik Geçici işler	Ailede. Kor. İliş.Yük.Bek.	2.90±.87		
İşçi	“	3.08±.82		
Memur	“	3.33±.89		
Ticaret	“	3.59±.59		
Serbest Meslek	“	4.00±.00		
Diğer	“	3.13±.74	2	.047

Tablo 3.16’da, öğrencinin babasının mesleği ve CYDÖ’nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçeği puan ortalamaları, mevsimlik geçici işler yapan babaların (2.90±.87), işçi olanların (3.08±.82), memur olanların (3.33±.89), ticaret yapanların (3.59±.59), serbest meslek sahibi olanların (4.00±.00), bunların dışında kalan diğer meslek sahiplerinin ise (3.13±.74) olarak saptanmıştır (F=2, p<0.05).

Bulgular sonucunda, öğrencinin babasının mesleği ile CYDÖ’nin sadece Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçeği arasında anlamli düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 3.16).

3.3.8. Öğrencinin annesinin mesleğine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden olan öğrencinin annesinin mesleğinin CYDÖ’nin hangi alt ölçekleri ile farklılaştığını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.17’de verilmiştir.

Tablo 3.17’de, öğrencinin annesinin mesleği ve CYDÖ’nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçeği puan ortalamaları; işçi (3.75±.71), ticaret (4.00±.00) ev hanımı (3.16±.76) ve bunların dışında kalan diğer meslek grubunda (2.78±1.09) olarak saptanmıştır (F=3, p<0.05).

CYDÖ’nin Empati alt ölçeğinde, işçi (3.50±.53), ticaret (2.50±.71), ev hanımı (3.19±.80) ve bunların dışında kalan diğer meslek gruplarında (2.55±.88) olarak belirlenmiştir (F=3, p<0.05).

Tablo 3.17. Öğrencinin Annesinin Mesleği ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Annenin Mesleği	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
İşçi	Ailede. Kor. İliş.Yük.Bek.	3.75±.71		
Ticaret	“	4.00±.00		
Ev Hanımı	“	3.16±.76		
Diğer	“	2.78±1.09	3	.030
İşçi	Empati	3.50±.53		
Ticaret	“	2.50±.71		
Ev Hanımı	“	3.19.80		
Diğer	“	2.55±.88	3	.044
İşçi	Amaçlar ve Özlemler	3.75±.46		
Ticaret	“	3.50±.71		
Ev Hanımı	“	3.41±.72		
Diğer	“	2.78±.97	3	.039

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçeğinde, işçi (3.75±.46), ticaret (3.50±.71), ev hanımı (3.41±.72) ve bunların dışında kalan diğer meslek gruplarında (2.78±.97) olarak belirlenmiştir (F=3, p<0.05).

Analiz sonucunda, öğrencinin annesinin mesleği ve CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar;Empati;Amaçlar ve Özlemler alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir.

3.3.9. Öğrencinin babasının büyüdüğü yere göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden olan öğrencinin babasının büyüdüğü yer ve CYDÖ'nin alt ölçekleri arasındaki farklılaşmayı gösteren analiz sonuçları Tablo 3.18'de verilmiştir.

Tablo 3.18. Öğrencinin Babasının Büyüdüğü Yerinin ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Babanın Büy. yer	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Köy	Arkadaş Grubunda	3.15±1.02		
Kasaba	Kor. İlişkiler	3.20±1.03		
Kent	“	3.56±.71	4	.012

Tablo 3.18’de, öğrencinin babasının büyüdüğü yer ve CYDÖ’nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçeği puan ortalamaları, köy grubu (3.15±1.02), kasaba grubu (3.20±1.03) ve kent grubu da (3.56±.71) olarak belirlenmiştir (F=4, p<0.05).

Yapılan analiz sonucunda, öğrencinin babasının büyüdüğü yer ve CYDÖ’nin sadece Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir.

3.3.10. Öğrencinin algıladığı annesinin sahip olduğu koruyucu tutumunun derecesine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Öğrencinin algıladığı annesinin onun eğitimde uyguladığı koruyucu tutumun derecesi ve CYDÖ’nin alt ölçekleri arasındaki farklılaşmayı gösteren analiz sonuçları Tablo 3.19’da verilmiştir.

Tablo 3.19’da, öğrencinin algıladığı annesinin sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ile;

CYDÖ’nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği puan ortalamaları, koruyucu tutumu az olan (2.38±.77), orta olan (2.42±.90), ortanın üstü olan (2.43±1.08), çok olan (2.89±.80) ve aşırı olan annelerde (3.09±.85) olarak saptanmıştır (F=5, p<0.05).

CYDÖ’nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar alt ölçeğinde puan ortalamaları, koruyucu tutumu az (2.76±.72), orta

(2.81±.85), ortanın üstü (3.00±.85), çok (3.13±.73) ve aşırı annelerde (3.54±.67) olarak saptanmıştır (F=7, p<0.05).

CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği puan ortalamaları, koruyucu tutumu az annelerde (2.69±.63), orta annelerde (2.84±.78), ortanın üstü annelerde (2.87±.62), çok olan annelerde (3.22±.68) ve aşırı olan annelerde (3.18±.74) olarak belirlenmiştir (F=4, p<0.05).

Tablo 3.19. Öğrencinin Algıladığı Annesinin Sahip Olduğu Koruyucu Tutumun Derecesi ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Annenin Kor. Tut.	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Az	Toplum. Kor. İliş. Yük.Bek.	2.38±.77		
Orta	"	2.42±.90		
Ortanın Üstü	"	2.43±1.08		
Çok	"	2.89±.80		
Aşırı	"	3.09±.85	5	.001
Az	Ailede. Kor. İliş. Yük. Bek.	2.76±.72		
Orta	"	2.81±.85		
Ortanın Üstü	"	3.00±.85		
Çok	"	3.13±.73		
Aşırı	"	3.54±.67	7	.000
Az	Okul.Kor. İliş.Yk.Bek.	2.69±.63		
Orta	"	2.84±.78		
Ortanın Üstü	"	2.87±.62		
Çok	"	3.22±.68		
Aşırı	"	3.18±.74	4	.012
Az	Arkadaş Gr. Kor. İlişkiler	3.23±.83		
Orta	"	2.65±1.16		
Ortanın Üstü	"	3.30±.93		
Çok	"	3.41±.73		
Aşırı	"	3.46±.99	4	.003
Az	Empati	3.15±.99		
Orta	"	3.00±.75		
Ortanın Üstü	"	2.95±.93		
Çok	"	3.10±.75		
Aşırı	"	3.39±.78	2	.092
Az	Amaçlar ve Özlemler	2.92±.95		
Orta	"	3.19±.69		
Ortanın Üstü	"	3.17±.72		
Çok	"	3.36±.78		
Aşırı	"	3.70±.53	6	.000
Az	Genel	2.77±.72		
Orta	"	2.81±.63		
Ortanın Üstü	"	2.91±.59		
Çok	"	3.14±.60		
Aşırı	"	3.34±.57	6	.000

CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçeği puan ortalamaları, koruyucu tutumu az ($3.23 \pm .83$), orta (2.65 ± 1.16), ortanın üstü ($3.30 \pm .93$), çok ($3.41 \pm .73$), aşırı olan annelerde ($3.46 \pm .99$) olarak belirlenmiştir ($F=4$, $p<0.05$).

CYDÖ'nin Empati alt ölçeği puan ortalamaları, koruyucu tutumu az ($3.15 \pm .99$), orta ($3.00 \pm .75$), ortanın üstü ($2.95 \pm .93$), çok ($3.10 \pm .75$) ve aşırı olan annelerde ($3.39 \pm .78$) olarak gösterilmiştir ($F=2$, $p<0.05$).

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçeğinde puan ortalamaları, koruyucu tutumu ve az ($2.92 \pm .95$), orta ($3.19 \pm .69$), ortanın üstü ($3.17 \pm .72$), çok ($3.36 \pm .78$) ve aşırı olan annelerde ($3.70 \pm .53$) olarak gösterilmektedir ($F=6$, $p<0.05$).

CYDÖ'nin genel toplamında puan ortalamaları, koruyucu tutumu az ($2.77 \pm .72$), orta ($2.81 \pm .63$), ortanın üstü ($2.91 \pm .59$), çok ($3.14 \pm .60$) ve aşırı annelerde ($3.34 \pm .57$) olarak gösterilmiştir ($F=6$, $p<0.05$).

Bulgular, öğrencinin algıladığı annesinin sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Empati, Amaçlar ve Özlemler alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir.

3.3.11. Öğrencinin algıladığı babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesine göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Öğrencinin algıladığı babasının onun eğitiminde uyguladığı koruyucu tutumun derecesi ve CYDÖ'nin alt ölçekleri arasındaki farklılaşmayı gösteren analiz sonuçları Tablo 3.20'de verilmiştir.

Tablo 3.20. Öğrencinin Algıladığı Babasının Sahip Olduğu Koruyucu Tutumun Derecesi ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Babanın Kor. Tut.	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
Az	Toplum. Kor. İliş. Yük.Bek.	2.13±.74		
Orta	“	2.59±.93		
Ortanın Üstü	“	2.52±1.03		
Çok	“	2.96±.74		
Aşırı	“	3.00±.94	5	.001
Az	Ailede. Kor. İliş. Yük. Bek.	2.66±.97		
Orta	“	2.87±.70		
Ortanın Üstü	“	3.00±.85		
Çok	“	3.25±.68		
Aşırı	“	3.45±.75	6	.000
Az	Okul.Kor. İliş. Yk.Bek.	2.46±.64		
Orta	“	2.89±.70		
Ortanın Üstü	“	2.87±.55		
Çok	“	3.28±.69		
Aşırı	“	3.16±.74	6	.000
Az	Amaçlar ve Özlemler	3.06±.88		
Orta	“	2.96±.81		
Ortanın Üstü	“	3.30±.76		
Çok	“	3.41±.70		
Aşırı	“	3.68±.57	6	.000
Az	Genel	2.66±.72		
Orta	“	2.85±.60		
Ortanın Üstü	“	2.95±.47		
Çok	“	3.18±.61		
Aşırı	“	3.30±.62	5	.000

Tablo 3.20'de, öğrencinin algıladığı babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ile;

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeğinin puan ortalaması koruyucu tutumunun derecesi az olan babalarda (2.13±.74), orta

(2.59±.93), ortanın üstü (2.52±1.03), çok (2.96±.74) ve aşırı olan babalarda (3.00±.94) olarak saptanmıştır (F=5, p<0.05).

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçek puan ortalaması koruyucu tutumunun ölçüsü az olan babalarda (2.66±.97), orta (2.87±.70), ortanın üstü (3.00±.85), çok (3.25±.68) ve aşırı olan babalarda (3.45±.75) olarak görölmektedir (F=6, p<0.05).

CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puan ortalaması koruyucu tutumunun ölçüsü az olan babalarda (2.46±.64), orta (2.89±.70), ortanın üstü (2.87±.55), çok olan babalar (3.28±.69) ve aşırı olan babalarda (3.16±.74) olarak görölmektedir (F=6, p<0.05).

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçek puan ortalaması koruyucu tutumunun ölçüsü az olan babalarda (3.06±.88), orta (2.96±.81), ortanın üstü (3.30±.76), çok (3.41±.70) ve aşırı olan babalarda (3.68±.57) olarak gösterilmektedir (F=6, p<0.05).

CYDÖ'nin genel toplam puan ortalaması koruyucu tutumunun ölçüsü az olan babalarda (2.66±.72), orta (2.85±.60), ortanın üstü (2.95±.47), çok (3.18±.61) ve aşırı olan babalarda (3.30±.62) olarak görölmektedir (F=5, p<0.05).

Analiz sonucunda, öğrencinin algıladığı babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ve CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler ve Amaçlar ve Özlemler alt ölçekleri arasında anlamli düzeyde farklılaşma olduğu görölmektedir (Tablo 3.20).

3.3.12. Öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumuna göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden olan öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumunun CYDÖ'nin hangi alt ölçekleri ile farklılaştığını gösteren analiz sonuçları Tablo 3.21'de verilmiştir.

Tablo 3.21. Öğrencinin Algıladığı Annesinin Yetiştirme Tutumu ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Annenin Yet. Tut.	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
İlgisiz Tut.	Ailede. Kor. İliş. Yük. Bek.	1.00		
Kararsız Tut.	“	2.75±.89		
Koruyucu Tut.	“	3.14±.80		
Demokratik Tut.	“	3.31±.67		
Otoriter Tut.	“	3.05±.97	3	.010
İlgisiz Tut.	Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık	1.00		
Kararsız Tut.	“	3.25±.89		
Koruyucu Tut.	“	3.26±.72		
Demokratik Tut.	“	3.42±.63		
Otoriter Tut.	“	3.05±.97	4	.006
İlgisiz Tut.	Amaçlar ve Özlemler	1.00		
Kararsız Tut.	“	3.12±.83		
Koruyucu Tut.	“	3.28±.76		
Demokratik Tut.	“	3.60±.59		
Otoriter Tut.	“	3.29±.85	6	.000
İlgisiz Tut.	Genel	1.00		
Kararsız Tut.	“	2.87±.83		
Koruyucu Tut.	“	3.09±.57		
Demokratik Tut.	“	3.21±.57		
Otoriter Tut.	“	2.94±.90	4	.003

Tablo 3.21'de, öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumu ile;

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçek puan ortalaması, ilgisiz tutuma sahip annelerde(1.00), kararsız (2.75±.89), koruyucu (3.14±.80), demokratik (3.31±.67) ve otoriter tutuma sahip annelerde (3.05±.97) olarak gösterilmektedir (F=3, p<0.05).

CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçek puan ortalaması, ilgisiz tutuma sahip annelerde (1.00), kararsız (3.25±.89), koruyucu (3.26±.72), demokratik (3.42±.63) ve otoriter tutuma sahip annelerde (3.05±.97) olarak saptanmıştır (F=4, p<0.05).

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçek puan ortalaması, ilgisiz tutuma sahip annelerde (1.00), kararsız (3.12±.83), koruyucu (3.28±.76), demokratik (3.60±.59) ve otoriter tutuma sahip annelerde (3.29±.85) olarak gösterilmektedir (F=6, p<0.05).

CYDÖ'nin genel toplam puan ortalaması, ilgisiz tutuma sahip anneler için (1.00), kararsız (2.87±.83), koruyucu tutuma (3.09±.57), demokratik (3.21±.57) ve otoriter tutuma sahip anneler için (2.94±.90) olarak saptanmıştır (F=4, p<0.05).

Elde edilen bulgular sonucu, öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumunun CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık ve Amaçlar ve Özlemler alt ölçekleri ile anlamli düzeyde farklılaştığı görülmektedir (Tablo 3.21).

3.3.13. Öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumuna göre CYDÖ genel ve alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşması

Sosyodemografik özelliklerden olan öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumu ile CYDÖ'nin alt ölçekleri arasındaki farklılaşmayı gösteren analiz sonuçları Tablo 3.22'de verilmiştir.

Tablo 3.22'de, öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumu ile;

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek puan ortalaması, ilgisiz (1.50±.58), kararsız (1.60±.55), koruyucu (2.88±.86), demokratik

(2.93±.91),ve otoriter tutum gösteren babalarda (2.63±.76) olarak saptanmıştır (F=6, p<0.05).

Tablo 3.22. Öğrencinin Algıladığı Babasının Yetiştirme Tutumu ve CYDÖ'nin Alt Ölçekleri Ortalama Puanlarının Farklılaşmasını Gösteren Varyans Analizi Sonuçları

Babanın Yet. Tut.	CYDÖ'nin Alt Ölçeği	Ort±SS	F	P
İlgisiz Tut.	Toplum. Kor. İliş. Yük.Bek.	1.50±.58		
Kararsız Tut.	"	1.60±.55		
Koruyucu Tut.	"	2.88±.86		
Demokratik Tut.	"	2.93±.91		
Otoriter Tut.	"	2.63±.76	6	.000
İlgisiz Tut.	Ailede. Kor. İliş. Yük. Bek.	2.00±1.41		
Kararsız Tut.	"	2.00±.71		
Koruyucu Tut.	"	3.11±.71		
Demokratik Tut.	"	3.40±.65		
Otoriter Tut.	"	3.06±.91	8	.000
İlgisiz Tut.	Okul.Kor. İliş.Yk.Bek.	2.25±.96		
Kararsız Tut.	"	2.40±.55		
Koruyucu Tut.	"	3.08±.64		
Demokratik Tut.	"	3.17±.75		
Otoriter Tut.	"	3.06±.74	3	.024
İlgisiz Tut.	Arkadaş Gr. Kor. İlişkiler	3.00±.82		
Kararsız Tut.	"	1.60±.89		
Koruyucu Tut.	"	3.28±.90		
Demokratik Tut.	"	3.49±.82		
Otoriter Tut.	"	3.16±1.05	6	.000
İlgisiz Tut.	Amaçlar ve Özlemler	2.75±1.26		
Kararsız Tut.	"	2.60±.55		
Koruyucu Tut.	"	3.30±.74		
Demokratik Tut.	"	3.58±.65		
Otoriter Tut.	"	3.36±.77	4	.003
İlgisiz Tut.	Problem Çözme	2.50±.58		
Kararsız Tut.	"	1.80±.84		
Koruyucu Tut.	"	2.85±.81		
Demokratik Tut.	"	3.24±.77		
Otoriter Tut.	"	2.83±.91	6	.000
İlgisiz Tut.	Genel	2.25±.96		
Kararsız Tut.	"	2.40±.55		
Koruyucu Tut.	"	3.06±.51		
Demokratik Tut.	"	3.28±.57		
Otoriter Tut.	"	3.00±.83	6	.000

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar alt ölçek puan ortalaması, ilgisiz tutuma sahip babalarda (2.00±1.41), kararsız (2.00±.71), koruyucu (3.11±.71), demokratik (3.40±.65) ve otoriter demokratik tutum gösteren babalarda (3.06±.91) olarak bulunmuştur (F=8, p<0.05).

CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçek ortalama puanı, ilgisiz tutum gösteren babalarda ($2.25 \pm .96$), kararsız ($2.40 \pm .55$), koruyucu ($3.08 \pm .64$), demokratik tutum gösteren babalarda ($3.17 \pm .75$) ve otoriter tutum gösteren babalarda ($3.06 \pm .74$) olarak saptanmıştır ($F=3, p<0.05$).

CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçek ortalama puanları, ilgisiz ($3.00 \pm .82$), kararsız ($1.60 \pm .89$), koruyucu ($3.28 \pm .90$), demokratik ($3.49 \pm .82$) ve otoriter tutum gösteren babalarda (3.16 ± 1.05) olarak gösterilmektedir ($F=6, p<0.05$).

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçek ortalama puanları, ilgisiz (2.75 ± 1.26), kararsız ($2.60 \pm .55$), koruyucu ($3.30 \pm .74$), demokratik ($3.58 \pm .65$) ve otoriter tutum gösteren babalarda ($3.36 \pm .77$) olarak bulunmuştur ($F=4, p<0.05$).

CYDÖ'nin Problem Çözme alt ölçek ortalama puanları, ilgisiz ($2.50 \pm .58$), kararsız ($1.80 \pm .84$), koruyucu ($2.85 \pm .81$), demokratik ($3.24 \pm .77$) ve otoriter tutum gösteren babalarda ($2.83 \pm .91$) olarak saptanmıştır ($F=6, p<0.05$).

CYDÖ'nin genel toplam puan ortalamaları, ilgisiz ($2.25 \pm .96$), kararsız ($2.40 \pm .55$), koruyucu ($3.06 \pm .51$), demokratik ($3.28 \pm .57$) ve otoriter tutum gösteren babalarda ($3.00 \pm .83$) olarak bulunmuştur ($F=6, p<0.05$).

Yapılan analiz sonucunda, öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumunun CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu

İlişkiler, Amaçlar ve Özlemler, Problem Çözme alt ölçekleri ile anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir (Tablo 3.22).

3.4. Sosyodemografik özelliklerin yılmazlık düzeyi üzerindeki etkileri

Sosyodemografik özelliklerin yılmazlık düzeyi üzerindeki etkileri Tablo 3.23'de verilmektedir.

Tablo 3.23. Sosyodemografik Özellikler ile İlgili Olarak Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	Blok	Beta (B)	F	Sd.	t	Sig.	R ²
Demografik Özellikler	1		4.16	13-186	8.481	.00	.171
Okul		.00			.01	.98	
Cinsiyet		-.18			-2.15	.032	
Yaş		-.10			-1.46	.14	
Kardeş Sayısı		.01			.29	.76	
Ailenin Aylık Geliri		-.02			-.47	.63	
Annenin Eğitim Düzeyi		-.05			-1.09	.27	
Babanın Mesleği		-.021			-.96	.33	
Annenin Mesleği		-.048			-.97	.33	
Babanın Büyüdüğü Yerleşim Yeri		-.011			-.23	.81	
Annenin Çocuğun Eğ.deki Koruyucu Tutumun Derecesi		.072			1.32	.18	
Babanın Çocuğun Eğ.deki Koruyucu Tutumun Derecesi		.096			1.8	.07	
Annenin Çocuğun Eğitimindeki Yet. Tutumu		-.025			-.34	.73	
Babanın Çocuğun Eğitimindeki Yet. Tutumu		.051			.81	.41	
Ana-Baba Tutumu	2		5.349	2-184	8.481	.00	.247
Anne Tutumu		-.26			-3.8	.00	
Baba Tutumu		-.29			-4.47	.00	

Tablo 3.23'de Sd=13-186, t=8.481, Sig=.000 ve R²=.171 olarak görülmektedir.

Yapılan regresyon analizi sonucunda, sosyodemografik değişkenlerin yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisi anlamlı bulunmuştur. (F=4.16, p<0.001). Sosyodemografik değişkenlerin tümü yılmazlık düzeyindeki varyansın %17.1'ini açıklamaktadır.

Sosyodemografik değişkenler toplu ele alındığında hem anne hem de baba

tutumunda etkili olmakta, tek tek ale alındığında ise cinsiyet değişkeni etkili olmaktadır ($p=.032<.05$).

3.5. Ana-baba tutumu (demokratik ya da otoriter olma) ve yılmazlık düzeyi puanlarının karşılaştırılması

Tablo 3.24’de ana-baba tutumunun yılmazlık düzeyi üzerindeki etkileri gösterilmektedir. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda, ana-baba tutumlarının öğrencilerin yılmazlık düzeyindeki varyansın %15.7’sini açıkladığı görülmektedir ($F=5.349$, $p<0.001$).

Tablo 3.24. Ana-Baba Tutumu ile İlgili Olarak Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	Blok	Beta (B)	F	Sd.	t	Sig.	R ²
Ana-Baba Tutumu	1	...	19.481	2-184	46.132	.000	.157
Ana Tutumu		-.16			-1.69	.09	
Baba Tutumu		-.26			-2.68	.00	
Demografik Özellikler	2	...	4.16	13-186	8.481	8.481	.247
Okul		.00			.018	.98	
Cinsiyet		-.14			-2.15	.03	
Yaş		-.09			-1.46	.14	
Kardeş Sayısı		.019			.29	.76	
Ailenin Aylık Geliri		-.032			-.47	.63	
Annenin Eğitim Düzeyi		-.073			-1.09	.27	
Babanın Mesleği		-.063			-.97	.33	
Annenin Mesleği		-.063			-.97	.33	
Babanın Büyüdüğü							
Yerleşim Yeri		-.016			-.23	.81	
Annenin Çocuğun							
Eğ.deki Koruyucu							
Tutumun Derecesi		.13			1.32	.18	
Babanın Çocuğun							
Eğ.deki Koruyucu							
Tutumun Derecesi		.18			1.80	.07	
Annenin Çocuğun							
Eğitimindeki							
Yet. Tutumu		-.03			-.34	.73	
Babanın Çocuğun							
Eğitimindeki							
Yet. Tutumu		.068			.82	.41	

Tablo 3.24’de yapılan regresyon analizi sonucunda, ana-baba tutumunun yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisi anlamlı bulunmuştur. ($F=19.48$, $p<0.001$). Analiz sonucunda, $Sd=2-184$, $t=46.132$, $Sig=.000$ ve $R^2=.157$ olarak görülmektedir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmada demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının yılmazlık düzeyine etkileri araştırılmıştır. Ayrıca, yılmazlık düzeyinin bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşmasına da bakılmıştır.

4.1. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olması beklenmektedir

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyi ortalama puan değerleri ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyi ortalama puan değerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.1).

Araştırmanın hipotezinde yılmazlık düzeyinin algılanan ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Bulgular, ana-babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyinden daha yüksek olacağı şeklindeki beklentiyi doğrulamakta ve araştırma hipotezini destekler nitelikte çıkmaktadır. Araştırma konusu ile dolaylı olarak ilgili bazı araştırmalar da bu çalışmada elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Kurdek ve Fine (1994) yaptıkları çalışmada, ebeveyn ilgisi ve kontrolü ile ergenin psikososyal yeterliği arasında olumlu bir ilişki olduğunu saptamıştır. Bilâl'in (1984) yaptığı çalışmada, ana-babalarını demokratik algılayan öğrencilerin kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyleri ana-babalarını otoriter algılayan öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Literatürde belirtildiği (Joseph, 1994) gibi, değişime kolay uyum sağlayan insanlar zorluklarla daha iyi başedebilirler ve psikolojik olarak daha dayanıklı olabilirler.

Polat (1986) ise, yaptığı çalışmada, ana-babalarını otoriter algılayan öğrencilerin öğrenilmiş çaresizlik düzeyinin ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Otoriter aile ortamında yetişen çocuklar, başarısızlık karşısında kolayca ümitsizliğe kapılmakta ve çaba göstermekten vazgeçmektedir. Demokratik aile ortamında yetişen çocuklar ise, güven duygusu geliştiği için başarısızlıkla daha kolay başedebilmektedir.

Çakmen'in (2004) araştırmasında, ana-baba tutumlarının çocukların bağımlılık eğilimleri üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Eldeleklioğlu (1996) da araştırmasında, karar verme becerisinin gelişebilmesi ve etkili karar vermenin oluşması için en uygun aile ortamının demokratik aile ortamı olduğunu saptamıştır. Bu araştırmalarda ele alınan uyum, bağımlılık, karar verme becerisinin ve öğrenilmiş çaresizlik duygusunun birbiriyle ve yılmazlık özelliği ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, demokratik ana-baba tutumunun yılmazlık özelliğinin de ortaya çıkmasında önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Şenol'a (2006) göre, demokratik bir etkileşimi gerçekleştiren ana-babaların çocukları toplumda ruh sağlığı yerinde, atılgan bireyler olarak yerini almaktadır. Özdoğan'a (2000) göre ise, demokratik tutumu benimseyen ana-babaların destekleyici tavrı

çocukların kendinden emin, aktif, iyimser, geleceğe umutla bakan, başarı ümidi ve çalışma isteği olan biri olarak yetişmesine neden olmaktadır.

Demokratik tutumda ana-babalar, çocuklarına karşı sıcak ve ilgilidir, sabırlı ve duyarlı bir şekilde onları dinler ve aile içinde alınacak kararlara çocukların da katılmasını sağlarlar, iletişime açıktırlar, çocuklarının da görüşlerini alırlar, hem ana-baba hem de çocuğun hakları dikkate alınır. Bu tür ailelerde çocuk yetiştirmede akılcı ve demokratik bir yaklaşım izlenir, konan kuralların nedenleri açıklanır ve gerektiğinde bu kurallara uymaları istenir (Yılmaz, 1999:101-102).

Otoriter ana-babalar katı ve despottur. Kurallarını çocuktan herhangi bir görüş almadan bağımsız olarak koyarlar. Otoriter bir evde kurallar genellikle aşırı kısıtlayıcı, cezalar ağır ve şiddetlidir; sürekli dayatılmış kurallar koyar. Bu tutumu benimseyen ailelerde kontrol için baskı ve tehdit kullanılır; çocuklarının onlara saygı ve itaat borçlu olduklarına inanırlar; itaatsizlik ebeveynin güç merkezine saldırı olarak yorumlanır (Joseph, 1994).

Otoriter tutumu benimseyen ana-babalar, çocukla aralarında bir çatışma çıktığında çatışmayı güç kullanarak kazanır, çatışmanın çözümünde çocuğun katkısı olmadığı için çocukta sorumluluk duygusu ve iç denetim gelişmez, bağımlı ve isyankâr olur (Şenol, 2006). Sert otoriter tutumla çocuklar korkak, güvensiz, aktif olmayan, kötümser, geleceğe olumsuz bakan, yanlış yapacağından korkan biri olarak yetişir. Bu şekilde yetişen çocuklar ya aileye bağımlı olur ya da otoriteye isyan eder (Özdoğan, 2000:59).

Demokratik ortamda yetişen çocukların düşünme becerisi artar, kendisine ve çevresine güvenir, sorun çözmeyi öğrenir ve sorumluluk alır (AİMEM, 2007).

Demokratik ana-babalar çocuklarına yaşlarına uygun özerklik tanıyarak kendine güven duyması ve bağımsızlık duygusu geliştirmesi için uygun ortamı yaratır, başarısızlıkla karşılaştığında ona güvendiğini söyler, onun çevresini kontrol edebilmesine ve gelişebilmesine olanak sağlar. Bu şekilde, olumlu benlik algısı geliştiren çocuk başarısızlıkla karşılaştığında yılgınlığa kapılmaz, mücadele gücüne sahip olur (Polat, 1986). Demokratik ana-babalar çocuklarının yaşlarına uygun görevler vererek onların karar verme ve sorumluluk alma becerilerini geliştirmelerine yardım eder.

Otoriter tutumu benimseyen ana-babalar ise, çocuğu sürekli denetler ve eleştirir, karar alması ve aldığı kararı uygulaması için uygun ortamı yaratmaz, çocuğun yeteneklerine güvenmez, onun adına tüm kararları kendileri verir, çocuk bir başarısızlıkla karşılaştığında eleştirilip cezalandırılır. Bunun sonucunda, bağımsız bir kişilik ve olumlu benlik algısı geliştiremeyen çocuk bir sorunla karşılaştığında nasıl başedeceğini bilemez (Polat, 1986).

Çocuklar, çevrelerine uyum sağlamak için demokratik aile ortamında kendilerine deneyim olanağı bulur ve özgür bir aile ortamında yeterince sevgi görerek güven içinde gelişimini tamamlar. Otoriter aile ortamında yetişen çocuklar ise, sıkı denetim altında yetiştikleri için diğer insanlarla ilişki kurmakta ve kendilerini ifade etmekte güçlük çekmektedirler (Bilâl, 1984).

Otoriter ana-babalar katı kurallar ve kesin itaat uyguladığından çocuk kendini geliştirme olanağı bulamayacak, kişisel gelişimini tamamlayamayacaktır. Yapması gerekenler kendisine otoriter ana-baba tarafından söylendiği için alternatif düşünme, karar verme, sorun çözme, zorluklarla başetme becerileri gelişemeyecek; zihinsel esneklik kazanamayacaktır. Ailede baskı ve tehdit olduğu için korkan, kendine

güveni olmayan, yeni çevre şartlarına uyum sağlamada zorluk çeken bir birey olarak yaşamak zorunda kalacaktır. Otoriter ana-baba çocuğuyla iletişime girmediği, aşırı koruma ve kontrol yaptığı için çocukta değersizlik duygusu oluşacak, bunun sonucu içine kapanacak ve stresle başetmede yetersiz kalacaktır. Aileye bağımlı olması özgür, bağımsız ve kendine güvenli davranmasını olumsuz etkileyecektir.

Bu bilgilere dayanarak, demokratik tutumun, çocuğun yılmazlık özelliklerini geliştirebilmesi için en uygun ortam olduğu söylenebilir. Bu araştırma, demokratik aile ortamının çocuklarda yılmazlık özelliğini destekleyici olumlu bir etki yaptığını göstermektedir. Çocukların algıladıkları ana-baba tutumlarına bakarak onların yılmazlık özellikleri konusunda bir yordama yapabiliriz. Otoriter aile ortamında yetişen çocuklarda, yılmaz çocuklarda var olduğu düşünülen sosyal yetkinlik, sorun çözme, özerklik, amaçlara sahip olma ve gelecek duygusu (Krovetz, 1999) oluşamayacaktır. Bunun sonucunda, yılmazlık özelliğinin oluşup gelişmesi için uygun ortamı bulamayacaktır. Otoriter tutumla yetişen çocukların okulların rehberlik ve psikolojik danışma servislerince tespit edilerek destek sağlanması olumlu katkı yapacaktır.

4.2.1. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı farklılaşmakta mıdır?

Analiz sonuçlarında, CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği ortalama puan değerleri, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerde, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.2).

Araştırmanın bu alt probleminde, CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanının algılanan ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Bulgular, bu beklentiyi destekler nitelikte çıkmıştır. Bu alt problemle dolaylı olarak ilgili bazı araştırmalar da bu bulguyu desteklemektedir.

Duru'nun (2008) yaptığı araştırma sonuçları, aile desteği, arkadaş desteği, özel insan desteği ve sosyal bağlılığın yalnızlıkla negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Arslan'ın (2010) çalışmasında ise, öğrencilerin stresle başa çıkmada sosyal destek arama davranışları arttıkça öfkeyi içe atma davranışı azalmaktadır. Özcan (2005) da yaptığı araştırmada, Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler düzeyinin ailesi birlikte olan öğrencilerde ailesi boşanmış olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Thomlison'a (1997) göre, aile dışından gelen sosyal destek, çocuğun iletişimine yardım eder ve sosyal davranışın modellerini oluşturur. Mc Namara'ya (2000) göre de, sosyal destek kaynakları olan ana-baba, kardeş, akraba, okul, arkadaş, özel arkadaş ergende bir koruyucu mekanizma olarak anahtar görevi yapmaktadır. Rhodes ve Brown'a (1991) göre ise, sosyal yaşamda aile, okul ve toplumun vereceği ilgi ve destek çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yılmazlığı etkileyen en önemli değişkendir. Dökmen (2000) de, toplumsal yaşamın, biyolojik varlığımızı sürdürmek kadar dilin ve bilincin ortaya çıkması, duyguların gelişebilmesi için de önemli bir faktör olduğunu; bireyin toplum içinde sosyalleşerek varoluşunu tamamladığını ve varoluş kalitesine önemli katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

Bu sonuçlar; içinde yaşadığı toplum tarafından bireye sağlanan destek, koruyucu ilişki ve yüksek beklentinin, ana-babasını otoriter olarak algılayan öğrenciler

tarafından daha düşük düzeyde algılandığını göstermektedir. Bu öğrenciler; okul ve ev dışında, kendilerini destekleyen, önemseyen aynı zamanda kendilerinin de güvendiği bir yetişkin olmadığını düşünmektedir. Bunun nedeni, otoriter tutum gösteren ana-babaların katı kurallar koyması ve sıkı denetim uygulaması nedeniyle çocuğun çekingen davranarak yeni ilişkiler kurmakta, çevresine uyum sağlamakta zorluk çekmesi olabilir.

Araştırma sonuçlarına dayanarak, öğrencilerin toplumdaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentilerini geliştirmesinde ana-babanın demokratik tutum göstermesinin olumlu, otoriter tutum göstermesinin ise olumsuz katkı yaptığını söyleyebiliriz.

4.2.2. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar İçin Olanaklar puanı farklılaşmakta mıdır?

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar ortalama puan değerleri, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.3). Elde edilen sonuç, farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Özcan'ın (2005) çalışması da, bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu çalışmada ailesi birlikte olan lise öğrencilerinin sahip olduğu ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar düzeyinin ailesi boşanmış olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Mc Namara'a (2000) göre, aile desteği, olumlu adaptasyonla ilgili olan, ergenin olumsuz bir duruma düşme veya düşmeme arasındaki dengeyi sağlayabilir. Ailenin çocuğun temel gereksinimleri

karşılması ve diğer destekleri sağlaması, ergenin isteklerini, değerlerini ve amaçlarını biçimlendirdiği gibi başarısının üst seviyede olmasına da doğrudan katkıda bulunur.

Aile, çocukların eğitiminde son derece önemli bir kurum olmasına rağmen günümüzde kültür değerlerini gelecek kuşaklara aktarma ve çocukların sosyalleşmesini sağlama gibi fonksiyonlarının bir kısmını ister istemez okula ve kitle iletişim araçlarına bırakmıştır (ÖİKR, 2001). Aile ilişkileri uzun süreli ve çok yönlüdür, kan bağı nedeniyle ve insanların özgür seçimleri sonucu gelişmemektedir (Hortaçsu, 2003). Aile, üyelerinin toplamından daha fazlasını ifade eder, üyelerin tek tek psikolojilerinden çok aralarındaki etkileşimler önemlidir (Gülerce, 2007).

Tüm davranışlar gibi zor durumlarla başedebilme davranışının temeli de çocukluk döneminde atılmaktadır. Ana-babanın çocuğun yeteneklerine uygun olarak ondan yapmasını istediği görevler, yapıldığında çocuğun başarı duygusunu yaşamasına, deneyim kazanmasına ve kendine güvenmesine neden olmaktadır (Özdoğan, 2000). Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında, yeterli güven, sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli deneyimleri elde edebilirler (Yavuzer, 1995). Bu deneyimler, bireye yaşamda karşılaşacağı sorunları çözmede kolaylık sağlayacaktır.

Bu alt problem sonuçlarını, ilk alt problemde olduğu gibi tartışabiliriz. Sonuçların, daha önce tartışılan iki bulgu ile tutarlı olduğu görülmektedir. Demokratik ana-babalar, çocuklarına ilerde gerekli olacak deneyimleri kazanması ve sorumluluk alması için destek olmaktadır. Otoriter ana-babalar ise, çocuktan, kendi istedikleri şekilde davranmasını ve kesin itaat etmesini beklemektedir. Bunun sonucu, çocuk

yılmazlık özelliğini geliştirmek için uygun ortamı bulamamaktadır. İdeal ana-baba tutumunun demokratik tutum olduğu ifade edildiğinden (Kuzgun, 1972; Bilal, 1984; Polat, 1986), algıladıkları ana-baba tutumu demokratik olan öğrencilerin yılmazlık düzeyinin, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerden yüksek olması beklenen bir sonuçtur.

4.2.3. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı farklılaşmakta mıdır?

Analiz sonucunda, CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği ile ilgili olarak, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.4). Bu sonuç, istatistiksel olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir, daha önce tartışılan alt problem bulgularını destekler niteliktedir.

Özcan'ın (2005) yaptığı çalışmada, koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler düzeyi ailelerin birliktelik-boşanmışlık durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Bunun, örneklemin niteliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü bu yapılan çalışmada, örnekleme katılan tüm öğrenciler ana-babaları ile birlikte yaşamaktadır.

Günümüzde toplum yaşamında meydana gelen değişiklikler okulun işlevlerini de etkilemiştir. Yeşilyaprak'a (2002) göre, kadının çalışma hayatına katılması ve çocuk eğitiminde ailenin rolünü etkileyen çevresel etmenlerin artması, aile fonksiyonlarından bazılarının okula kaymasına neden olmuştur Yavuzer'e (1995)

göre, okul sosyalleşme sürecinde yer alan ilk temel toplumsal kurumdur. Okulun sosyalleşme sürecinde, öğretim ve diğer sosyal kurumların boşluğunu doldurma olmak üzere iki önemli işlevi vardır. Thomsen'e (2002) göre ise, eğitimciler okul ortamında öğrencileri hareketleriyle doğrudan etkilemektedir.

Eğitimden geçen çocukların daha yüksek başarı güdüsü, daha yüksek mesleki istek ve beklentiler, daha olumlu benlik kavramı açısından kazanımları vardır (Kağıtçıbaşı, 2007). Genel olarak çocuğun kişilik oluşumu ve yapılanmasında, okul döneminde aile dışı deneyimler büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 1995). Küçük yaşlarda çocuk için ana-baba en önemli kişilerken okul yaşamının başlamasıyla onların yerini arkadaşlar almağa başlar (Hortaçsu, 2003).

Araştırma sonuçları; devam ettiği okulda bireye sağlanan destek, koruyucu ilişki ve yüksek beklentinin ana-babasını otoriter olarak algılayan öğrenciler tarafından daha düşük düzeyde algılandığını göstermektedir. Otoriter aile ortamında yetişen çocukların sıkı disiplin içinde yaşamalarının, çevre ile iletişim kurma olanaklarının zayıf olmasının ve kendini ifade etmede zorluk yaşamalarının sonuçların düşük olmasında etken olduğu düşünülmektedir. Ana-babasını demokratik olarak algılayan çocuklar, yetiştikleri ortamın kendilerine kazandırdığı özellikler nedeniyle okul ortamının sağladığı koruyucu özellikten daha çok yararlanmakta ve yılmaz bireyler olmaktadır, taşıdıkları özellikler onlara bu olanağı vermektedir. Algıladıkları ana-baba tutumu otoriter olan öğrencilere öğretmenler, rehberlik ve psikolojik danışma servisleri tarafından destek verilmesi olumlu katkı yapacaktır.

4.2.4. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler puanı farklılaşmakta mıdır?

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçeği ile ilgili olarak, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.5). Ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler düzeyi istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. Bu sonuç, daha önce elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Özcan'ın (2005) yaptığı çalışmada, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler düzeyi ailelerin birliktelik-boşanmışlık durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Bunun örneklemin niteliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Flach'e (1997) göre, diğer insanlarla etkileşime girme ve aynı zamanda sırdaşı da olan bir ya da daha fazla sayıda yakın arkadaşına sahip olma yılmaz çocukların özelliklerinden biridir. Yavuzer'e (1995) göre ise, çocuklar arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde sadece doyum değil aynı zamanda deneyim de kazanmaktadır. Aile ortamında yakın ilgi görerek demokratik tutumla büyüyen çocuklar, arkadaş ilişkilerinde en başarılı olan çocuklardır.

Akran desteği, aile stresinin depresif sonuçlarını hafifletirken aile desteği de okulda ve akranlar ile yaşanan strese karşı bir tampon işlevi görebilmektedir (Mc Namara, 2000). Arkadaş ilişkileri, çocuğun becerilerinden hem etkilenir hem de etkiler, her ikisi de akademik performansda ve sonraki okul başarılarında önemli bir rol

oynayabilmektedir (Calkins ve Keane, 2009). Genelde, arkadaşlık ilişkileri yaşlılar arasında kurulur. Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde, annelerinden yeterli ilgi görmeyen ve anneleriyle olan ilişkileri çerçevesinde, başkalarıyla olumlu ilişkiler yürütme becerisi edinemeyen çocukların arkadaşlık ilişkileri olumsuz etkilenmektedir (Hortaçsu, 1991:118).

Demokratik aile ortamında yetişen çocuklar kendilerine güven duymaları, iletişim kurmakta başarılı olmaları nedeniyle arkadaş gruplarında da gerekli desteği ve koruyucu faktörleri sağlayabilmektedir. Otoriter aile ortamında yetişen çocuklar ise, bu olanağı değerlendirememekte ve arkadaş grubunda sağlanan destekten yoksun kalmaktadır. Otoriter tutumla yetişen çocukların katı kurallar ve destekleyici olmayan ana-baba tutumu nedeniyle arkadaş çevresi de sınırlı olabilmekte ya da yeterli yoğunlukta ilişki kurmakta zorluk çekmektedirler.

Ana-babasını otoriter olarak algılayan çocuklar, yetiştikleri aile ortamının kendilerine, ortama uyum sağlama becerisini verememesi nedeniyle arkadaş grubunun sağladığı koruyucu özellikten daha az ya da hiç yararlanmamaktadır. Dolayısıyla, arkadaş grubundaki koruyucu ilişki düzeyi ana-babasını otoriter olarak algılayan öğrencilerde daha düşük düzeyde algılanmaktadır. Bu öğrencilerin arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurmalarının sağlanması, onların sorunlarıyla başetme düzeylerinin artmasına yardımcı olacak, koruyucu bir faktör işlevi görecektir.

4.2.5. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık puanı farklılaşmakta mıdır?

Bu alt problemle ilgili olarak yapılan analiz sonucunda, CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçeği ile ilgili olarak; ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.6). Elde edilen sonuç, istatistiksel olarak farklılaşmakta ve daha önce elde edilen bulguları desteklemektedir.

Özcan'ın (2005) yaptığı çalışmada, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler düzeyi ailelerin birliktelik-boşanmışlık durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Bunun örneklemin niteliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öz yetkinlik-Öz Farkındalık, yılmaz bireylerin sahip olduğu özelliklerden biridir (Masten, 1994;Kumpfer,1999). Öz yeterlik;gelişimsel ortamlarla, kişisel olaylarla ve gelecekte oluşabilecek engellerle başa çıkmada çocukların motivasyonunu arttırmaktadır (Masten, 1994). Bireyin düşük endişe ve yüksek özdeğer duygusuna sahip olması, daha etkili başa çıkma stratejilerine ve stresli durumları çözme yeterliliğine sahip olması ile ilişkilidir (Mc Namara, 2000).

Yüksek risk taşıyan çocuklar ve gençlere, eğitimsel destek sağlamak amacıyla hazırlanan okul dışı programlar, risk ve yılmazlık prensiplerine dayalı olarak hazırlanmaktadır. Sonuçlar, bu programlara katılan çocuklarda, akademik olarak kendine yeterliliğin arttığını göstermektedir. Bu da, gençler arasında öz yeterliliğin

yüksek olmasının olumlu eğitimsel başarı ile ilgili olduğunu düşündürmektedir (Anthony, Alter ve Jenson, 2009).

Bu araştırma sonucu, daha önceki bulguların tartışılmasında olduğu gibi demokratik ana-baba tutumunun çocukta öz yetkinlik-öz farkındalığın gelişmesi için uygun ortamı oluşturduğunu göstermektedir. Bulgulardan, ana-babası tarafından otoriter tutumla yetiştirilen çocukların karşılaştığı sorunlarla başetmekte zorlanan, kendine inancı ve güveni zayıf olan bireyler olarak topluma katıldığı sonucu çıkmaktadır. Bu öğrencilerin toplum, aile ve okuldan sağlanan dış destekle motivasyonlarının artırılması olumlu katkı yapacaktır.

4.2.6. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Empati puanı farklılaşmakta mıdır?

Yapılan analiz sonuçlarında, CYDÖ'nin Empati alt ölçeği ile ilgili olarak; ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Empati düzeyinin, ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılaşması, bu özelliğin ana-baba tutumuyla doğrudan ilgili olduğunu göstermektedir (Tablo 3.7). Bu sonuç, daha önce tartışılan alt problem bulgularını ve yılmazlıkla dolaylı olarak ilgili bazı araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Ataşarlar, (1996) araştırması sonucunda, empatik eğilim düzeyi yüksek olan üniversite öğrencilerinin olmayanlara göre kendilerini daha fazla açtıklarını saptamıştır. Empatik eğilim düzeyi yüksek olan kız öğrenciler de psikolojik danışmana ve okul konusunda diğerlerine daha fazla açılmaktadır. Yılmazlıkla ilgili

olarak Özcan'ın (2005) yaptığı araştırmada ise, empati düzeyi ailelerin birliktelik-boşanmışlık durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Bu sonuç, ana-baba tutumunun demokratik ya da otoriter olmasının ana-babanın birlikte-boşanmış olmasına göre daha belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Empati, yılmaz bireylerin özelliklerinden biridir (Kumpfer, 1999). Empatik yaklaşım günlük yaşamda iletişimi kolaylaştıran, insanları birbirine yakınlaştıran bir özelliğe sahiptir, kişilerarası ilişkileri olumlu etkiler. İnsanlar empati kurabildikleri için topluma uyum sağlayabilirler ya da topluma uyum sağlayabildikleri için empatik olabilirler (Dökmen, 2001).

Araştırma bulgusu, demokratik ana-baba tutumunun çocuklarda empatik yaklaşımın ortaya çıkmasına olanak verdiğini göstermektedir. Bu tutumu benimseyen ana-babaların davranışları, çocuğun kendine ve çevresine güvenen, kendisini karşıdakinin yerine koyabilen ve duygularını anlayabilen bir birey olarak yetişmesini sağladığından empatik yaklaşımın doğması ve gelişmesi için olanak tanımaktadır. Otoriter ana-babalar ise, çocuğa değer vermedikleri, katı denetim uyguladıkları, iletişime açık olmadıkları için çocuklarında da bu özellik oluşmamaktadır. Dökmen'e (2001) göre, ben-merkezci özelliğe sahip kişiler empati kurmada güçlük çekmektedir.

4.2.7. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı farklılaşmakta mıdır?

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler alt ölçeği ile ilgili olarak, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin

ortalama puan değerleri, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.8). Bu sonuç, istatistiksel olarak farklılaştığını göstermektedir, daha önce tartışılan bulguları destekler niteliktedir.

Yılmazlıkla ilgili olan Özcan'ın (2005) çalışmasında, ailesi birlikte olan öğrencilerde amaçlar ve özlemler düzeyi ailesi boşanmış olan öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu araştırma sonucu da, elde edilen bulguyu destekler niteliktedir.

Amaçlara ve özlemlere sahip olmak yılmaz bireylerin özelliklerinden biridir (Kumpfer, 1999). Amaçlar insanın motive olmasına neden olduğundan çocuğun amaçlarına erişmek için çeşitli yollarla düşünmesine ve amacına ulaşmasına yardım etmelidir (Joseph, 1994).

Motivasyon, Chamorro-Premuzic'e göre (2007) davranışı açıklayan içsel bir durumdur, insanları davranışa zorlar, davranışı enerjiler, yönlendirir ve daimi hale getirir. Zorunlulukların ve gereksinimlerin tatminine yönlendirilmiştir, eğer tatmin edilmemişse bir psikolojik durum ya da psikolojik bir uyarılma durumu meydana getirir (bazen ikisi birden), özel bir psikolojik güçten çok geneldir, durağandan ziyade dinamiktir yani bir özellikten çok bir süreçtir. İğgüdüselden (yeme, uyuma, yeniden üretme gibi) kültüre (nobel ödülünü kazanma, senfoni besteleme, kitap yazma gibi) çok çeşitli amaçları içerebilir.

Daha önceki alt problemlerde tartışıldığı gibi, demokratik ana-baba tutumu öğrencilerin amaçlara ve özlemlere sahip olmasını olumlu, otoriter ana-baba tutumu ise olumsuz etkilemektedir. Bir insanın geleceğe yönelik amaçlara ve özlemlere sahip olması onun yaşama bağlılığını göstermektedir. Otoriter tutumla yetişen

çocukların amaç ve özelemlere daha az sahip olmaları, onların, yaşamla olan bağlarının daha zayıf ve geleceğe yönelik beklentileri konusunda daha umutsuz olduklarını düşündürmektedir. Bu öğrencilere öğretmenler ve okulun rehberlik ve psikolojik danışma servisleri tarafından destek verilmesi olumlu katkı sağlayacaktır.

4.2.8. Ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, otoriter olarak algılayan öğrencilere göre CYDÖ'nin Problem Çözme puanı farklılaşmakta mıdır?

Yapılan analiz sonucunda, CYDÖ'nin Problem Çözme alt ölçeği ile ilgili olarak, ana-babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerleri, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin ortalama puan değerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tablo 3.9). Bu sonuç, daha önce tartışılan alt problem bulgularını desteklemektedir. Problem çözme düzeyi ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır.

Araştırma bulguları, daha önce yapılan araştırmaları da destekler niteliktedir. Terzi (2000) ilköğretim okulu öğrencileri ile yaptığı araştırmada, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algısının, otoriter ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algısından daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Arslan'ın (2010) çalışmasında, öğrencilerin problem çözme konusunda kendilerine güvensiz olmaları ve probleme de olumsuz yaklaşımları, sorumluluk almaktan kaçınmaları arttıkça, öfke kontrolünün azaldığı görülmektedir. Bu araştırma sonucunun da, kendine güvenmeme, sorumluluktan kaçma otoriter aile ortamında yetişen çocukların özelliği kabul edildiğinden bulguları destekler nitelikte diyebiliriz.

Özcan'ın (2005) araştırmasında ise, ailesi birlikte olan öğrencilerin problem çözme becerileri ailesi boşanmış olan öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.

Problem çözme yılmaz bireylerin sahip olduğu özelliklerden biridir (Glantz ve Sloboda, 1999;Kumpfer, 1999).

Demokratik ana-baba davranışları, çocukların, kendileri için sorumluluk almalarını cesaretlendirir, problem çözme teşvik eder ve kişilerarası yeteneklerini geliştirmeleri için iyi modeller olur (Joseph, 1994;Arı ve Seçer, 2003). Otoriter tutumla yetişen çocukların problem çözme konusunda zayıf olmaları onların yaşamlarında karşılaştıkları sorunları çözmede daha çok zorlanacaklarını göstermektedir. Öğrencilerin bu becerilerinin dışarıdan alacakları destekle güçlendirilmesi olumlu katkı sağlayacaktır.

Genel olarak, araştırma bulgularına bakıldığında, hipotez ve sekiz alt problemde, demokratik ana-baba tutumunun çocuklarda yılmazlık özelliğinin oluşması ve gelişmesi için en uygun tutum olduğu görülmektedir. Ayrıca, araştırma bulguları birbiriyle de tutarlı çıkmıştır. Sonuçlar, daha önce yapılan ve demokratik ana-baba tutumunun çocuğun gelişimi için en uygun ortam olduğunu gösteren araştırma bulgularını destekler niteliktedir (Kuzgun, 1972;Bilâl, 1984;Polat, 1986).

Araştırmada, uygulanan CYDÖ'nin genel toplam ve sekiz alt ölçek puanlarının, algılanan ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Bulgular, ana-babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin, ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyinden daha yüksek olacağı şeklindeki

beklentiyi doğrulamakta ve araştırma hipotezi ile sekiz alt problem bulguları birbirini desteklemekte ve tutarlı gözükmektedir.

4.3. Sosyodemografik özelliklerden öğrencinin gittiği okul, cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, ailenin aylık geliri, annesinin eğitim düzeyi, babasının ve annesinin mesleği, babasının büyüdüğü yer, annesinin ve babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi, annesinin ve babasının yetiştirme tutumuna göre CYDÖ'nin genel toplam puan ve alt ölçek puanları farklılaşmakta mıdır?

4.3.1. Öğrencinin devam ettiği okul

Öğrencinin devam ettiği okul ve CYDÖ'nin alt ölçek puan ortalamalarının farklılaşmasını gösteren varyans analizi sonuçlarına göre; okul değişkeni ile CYDÖ'nin sadece Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir. Ortalama puanı en yüksek olan Yeşilöz Lisesi'ni sırasıyla Ahmet Yesevi Lisesi ve Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi izlemektedir (Tablo 3.10).

Prof. Dr. Sabahattin Zaim Lisesi'nin yeni açılan bir okul olması nedeniyle, öğrencilerin okuldaki koruyucu ilişki ve yüksek beklenti düzeyini daha az etkilediği düşünülmektedir. Öğrencinin devam ettiği okulda bir öğretmeni veya başka bir büyüğünün, onunla, ilgilenmesi, önemseyip değer vermesi ve güvenmesi açılış tarihi en eski olan okulda daha yüksektir. Okulun açılış tarihi yaklaştıkça bu destek azalmaktadır.

Açılış tarihi en eski olan (1968) Yeşilöz Lisesi'nin ilk sırada, daha sonra açılan Ahmet Yesevi Lisesi'nin ise (1990), ikinci sırada olması; okulun daha yerleşik ve idari yapısının oturmuş olmasının, bu sonucu belirleyen önemli bir faktör olduğunu düşündürmektedir.

Bulgulara göre, öğrencinin devam ettiği okul değişkeni, öğrencinin sadece okuldaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler düzeyinde anlamlı düzeyde fark yaratmaktadır. Bu sonuç, okulun koruyucu bir faktör olarak yılmaz bireyler yetişmesindeki rolünü ortaya koymakta ve bu düşüncüyü desteklemektedir.

Kağıtçıbaşı'na (2007) göre, okuldaki destek çalışmaları ile çocukların okul başarıları ve sosyal uyumları artırılabilir. Johnson'a (2008) göre ise, yılmazlık özelliğinin, bireyin içsel güçleri ve sosyal çevresindeki dış destekleyici faktörler arasındaki etkileşimi içermesi nedeniyle, günlük sıradan ilişkilerle öğretmenler, öğrencilerinin yılmazlığını okul ortamında destekler ve geliştirir

Okulda çalışan yetişkinlerin yılmazlığı da önemlidir, çünkü yüksek risk taşıyan çocukların yaşamlarında, aynı zamanda koruyucu yetişkin ve kaynakların kullanımını sağlayan kişiler olarak hizmet vererek okul yılmazlığında merkezi rol oynarlar. Araştırma bulguları, okulları toplumun genelinde problemleri önleyen ve olumlu gelişmeyi teşvik eden süreçlerin çoğuna dâhil eder. Öğretmenler, okul danışmanları ve diğer okul çalışanları yüksek risk taşıyan çocukları kendi yaşamlarına uyum sağlamaları için ihtiyaç duyacakları öğrenme becerileri, bilgi, kendini düzenleme ve koruma becerileri konusunda eğitime yanında doğrudan koruyucu ve teşvik edici faktör olma işlevi de görürler (Masten, Herbers, Cutuli ve Lafavor, 2008).

4.3.2. Öğrencinin cinsiyeti

Analiz sonuçlarına göre, öğrencinin cinsiyeti ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Empati, Amaçlar ve Özlemler, Problem Çözme alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Yedi alt ölçek ve CYDÖ'nin genel toplam puanında kızların puanının daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 3.11).

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı, kızlarda erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, kız çocuklarının kendilerini erkeklere göre, okul ve ev dışında çevresindeki herhangi bir yetişkin tarafından daha çok ilgilenildiği, desteklendiği, düşünülüp güvenildiği, önemsendiği, aynı zamanda kendisinin de okul ve ev dışında güvendiği bir yetişkinin olduğu şeklinde algıladığını düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar puanı kızlarda erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu durum, kız çocuklarının kendilerini erkeklere göre, aile içinde ana-baba veya ailedeki diğer bir yetişkin tarafından daha çok önemsenip değer verildiği, ilgilenildiği, güvenildiği şeklinde algıladığını düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı, kızlarda erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, kız çocuklarının erkeklere oranla kendilerini devam ettiği okulda, bir öğretmeni veya başka bir

büyüğünün, onunla daha çok ilgilendiği, önemseyip değer verdiği, güvendiği şeklinde algıladığını ifade etmektedir.

CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler puanı, kızlarda erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, kız çocuklarının, yakın ilişki kurup sorunlarını paylaşabileceği ve kendisine yardımcı olabilecek yaşıt bir arkadaşı, erkeklere oranla daha kolay edindiğini göstermektedir. Ayrıca, kızların iletişim kurma becerisinin yüksek olduğunu düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Empati puanı, kızlarda erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Daha önce bu konuyla ilgili yapılan araştırmaları desteklemektedir. Yılmazlıkla ilgili olarak Özcan'ın (2005) yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin empati düzeyi erkek öğrencilerden daha yüksek saptanmıştır. Bu bulgu, kız çocuklarının çevresindeki insanlarla daha ilgili olup onlarla daha kolay empati kurabildiğini düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı, kızlarda erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksek belirlenmiştir. Bu sonuç, kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla gelecekleriyle ilgili amaç edinme ve bunlarla ilgili plan yapma konusunda daha istekli ve dolayısıyla kızların yaşama daha bağlı olduğunu düşündürmektedir.

Özcan'ın (2005) araştırmasında, Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Amaçlar ve Özlemler puanları, cinsiyete göre fark göstermemektedir, bunun nedeninin örneklemin özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

CYDÖ'nin Problem Çözme puanının kızlarda erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, kız çocuklarının sorunlarını nasıl çözeceği konusunda erkek çocuklarına göre daha çok beceri sahibi olduğunu göstermektedir. Daha önce yapılan çalışma bulguları ile ters düşmektedir.

Terzi (2000) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin cinsiyetlerine göre kişilerarası problem çözme beceri algısı puanları ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark bulunamamıştır. Özcan'ın (2005) araştırmasında ise, problem çözme becerilerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği ancak, ana-babası birlikte olan öğrencilerin problem çözme becerilerinin ana-babası boşanmış olanlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun örneklemin niteliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu çalışmada, örneklemini oluşturan öğrencilerin tümü ana-babası ile birlikte yaşamaktadır. Bu sonucun elde edilmesinde söz konusu durumun etken olduğu düşünülmektedir.

CYDÖ'nin genel toplam puanında da, kız çocuklarının puanı erkek çocuklarına göre anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır. Bu bulgu, kızların erkeklere oranla yılmazlık özelliğine daha çok sahip olduklarını düşündürmektedir. Werner ve Smith'e (2001) göre, yetişkin adaptasyonunun kalitesinde, bireydeki koruyucu faktörleri oluşturan otonomi, sosyal olgunluk, skolastik yeterlilik, içsel kontrol ve psikolojik iyi olma hali yüksek risk grubunda bulunan kızlarda, erkeklere oranla daha etkindir.

Bireysel genetik bir faktör olan cinsiyet, yılmazlıkla ilişkili gibi görünmekte, kız olmanın risk altında bulunan çocuklarda yılmazlığın gelişmesine yol açtığına inanılmaktadır (Kumpfer, 1999). Kızların öğretmenlerden, sınıf arkadaşlarından ve arkadaşlarından erkeklere göre daha fazla destek gördükleri saptanmıştır (Bokhorst ve ark., 2010). Sosyal desteğin kızlar için ergenlik dönemi boyunca var olduğu çok

belirgindir. Kız ergenler için kimlik oluşumu ve sübjektif iyi olma hali iletişimin kalitesiyle yakından ilişkilidir, onlar, aynı zamanda sosyal kayıplara daha tepkili, sosyal strese karşı daha kırılgan, kişisel geribildirimlere ve sosyal ağların koruyucu faktörlerine daha açıktır (Mc Namara, 2000).

Ana-babaların kız ve erkek çocuklarını farklı yetiştirmelerinin araştırma sonuçlarında etkili olduğu düşünülmektedir. Bulgular, yılmaz bireyler olmada cinsiyetin önemli bir faktör olduğunu ifade etmekte ve bu konudaki görüşleri desteklemektedir. Berber (1990) araştırmasında, kızların okul başarılarının erkeklerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu bulgu da, okulun koruyucu faktör olduğu dikkate alındığında cinsiyetin yılmazlığı etkileyen önemli faktör olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.

4.3.3. Öğrencinin yaşı

Analiz sonuçları, öğrencinin yaşı ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar ve Empati alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir (Tablo 3.12).

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı en yüksek olan onbeş yaş grubu iken bu grubu sırasıyla ondört, onyediy ve onaltı yaş grubu izlemektedir. Sonuçlar, onbeş yaş grubu öğrencilerin, okul ve ev dışında, çevresindeki herhangi bir yetişkin tarafından ilgilenilme, desteklenme, düşünülüp güvenilme, önemsenme; aynı zamanda kendisinin de okul ve ev dışında güvendiği bir yetişkinin olduğunu algılama düzeyi en fazla iken ondört, onyediy ve onaltı yaş gruplarında azalarak bulunduğunu göstermektedir.

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar puanı en yüksek olan ondört yaş grubu iken bunu onbeş, onaltı ve onyediy yaş grubu azalarak izlemektedir. Sonuçlar, ondört yaş grubu öğrencilerin, aile içinde anne, baba veya ailedeki diğer bir yetişkin tarafından önemsenip değer verilme, ilgilenilme, güvenilme düzeyinin daha fazla olduğunu; onbeş, onaltı ve onyediy yaş grubunda da azalarak bulunduğunu; ailelerin yaşı küçük olan çocuklarına daha çok ilgi gösterdiğini düşündürmektedir. Ergenin yaşı büyüdükçe bağımsızlaşmasının ve özerkliğini kazanmasının da bunda etken olduğu düşünülebilir. Ayrıca, ailesinden bu konuyla ilgili beklentileri de azalmaktadır.

CYDÖ'nin Empati puanı en yüksek olan onbeş yaş grubu iken onyediy, onaltı ve ondört yaş grubu azalarak izlemektedir. Sonuçlar, çevresindeki insanlarla ilgilenme ve onlarla empati kurabilme düzeyinin onbeş yaş grubu öğrencilerde daha fazla bulunduğunu onyediy, onaltı ve ondört yaş grubunda ise azalarak bulunduğunu düşündürmektedir.

CYDÖ'nin genel toplam puanlarında, puanı en yüksek ondört yaş grubu iken bunu azalarak onbeş, onaltı ve onyediy yaşındakiler izlemektedir. Sonuçlar, yılmazlık özelliğinin ondört yaş grubuyla daha çok farklılaşma olduğunu öğrenci yaş aldıkça yılmazlık özelliğiyle olan farklılaşmasının azaldığını düşündürmektedir. Çocuğun yaşı yükseldikçe yılmazlık düzeyi azalmaktadır. Sonucun bu şekilde çıkmasına, ergenin yaşı büyüdükçe aileden kopması, bağımsızlaşması, kendine dönük olması, arkadaş ortamına ilişkin sorunlar ve gelecekle ilgili düşüncelerin getirdiği endişeler, eğitim ve yaşama ilişkin kaygılar neden olmuş olabilir.

Hortaçsu'ya (2003:40) göre, bireyin yaşı, onun, algı, duygu, gereksinim, beceri, düşünce gibi çeşitli özelliklerini etkiler. Çocuğun yaşı ve yaşıyla ilgili bilişsel ve duygusal gelişimi çevresini algılamasında belirleyici özelliğe sahiptir

4.3.4. Öğrencinin kardeş sayısı

Analiz sonucu, öğrencinin kardeş sayısı ile CYDÖ'nin sadece Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir. Kardeş grupları içinde en yüksek ortalaması olan dört-beş kardeş grubu iken, bu grubu azalarak üç kardeş, bir kardeş, iki kardeş, altı-yedi kardeş, sekiz-dokuz kardeş ve kardeşi olmayan grup izlemektedir. Kardeşi olmayan öğrencilerle sekiz veya dokuz kardeşi olan öğrencilerin aritmetik ortalamalarının aynı olması farklılaşma derecelerinin aynı ve diğerlerine göre en az düzeyde olduklarını göstermektedir (Tablo 3.13).

Bulgular, daha önce yapılan araştırma bulgularını desteklememektedir. Bunun örneklemin niteliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Terzi (2000) araştırmasında, öğrencilerin kardeş sayılarına göre kişilerarası problem çözme beceri algısı puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığını saptamıştır. Hortaçsu'ya (2003) göre, kardeşler arasındaki ilişkileri, aralarındaki yaş ve cinsiyet farklılıkları değişik yaşlarda ve dönemlerde değişik şekilde etkilemektedir.

Sonuçlar, kardeş sayısının beşten fazla ikiden az olmasının, öğrencinin öz yetkinlik-öz farkındalık düzeyini olumsuz etkilediğini düşündürmektedir. Beş ve iki arasında kardeşi olanlarda olumlu katkının azalarak devam ettiğini, altıdan sonrası ve hiç kardeşinin olmaması durumunun en az katkıyı yaptığını göstermektedir.

Toplumumuzda, kardeş sayısı çoğaldıkça daha büyük kardeşlerin sorumluluk alması, ebeveynlerine yardımcı olması beklenmektedir. Bu durum da, öğrencinin öz yetkinlik-öz farkındalık düzeyi yani öğrencinin sorunlarıyla başedebilmesi, isterse birçok şeyi yapabileceğine olan inancı, kendine güveni, neden-sonuç ilişkisi kurabilmesi ve kendi duygularının farkında olması kardeş sayısına göre kademeli olarak farklılaşmaktadır.

Genel olarak, sosyoekonomik durumu düşük aileler çok çocuk yapmakta ve çok çocuklu ailelerde de, anne ve baba her bir çocukla yeteri kadar ilgilenememekte, daha az ilgi gösterebilmektedir. Sosyoekonomik durumu yüksek aileler ise, daha az çocuk yapılmakta ve çocuklarıyla daha çok ilgilenme olanağı bulmakta, zaten bu tür aileler genelde daha demokratik olmaktadır. Bu faktörler, sonuçların bu şekilde çıkmasına neden olmuş olabilir.

4.3.5. Öğrencinin ailesinin aylık geliri

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrencinin ailesinin aylık geliri ile CYDÖ'nin sadece Empati alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir. Ortalaması en yüksek olan çok az grubunu, aza doğru çok, az, orta, ortanın üstü ve çok yüksek olanlar izlemektedir (Tablo 3.14). Bu sonuç, ailesinin geliri çok az olan öğrencilerin çevresindeki insanlarla daha ilgili olup onlarla daha kolay empati kurabildiğini düşündürmektedir.

Sosyoekonomik durumu konu alan araştırmalar da, bu değişkenin bireyin yaşamında ne kadar etkili olduğu düşüncesini desteklemektedir. Terzi (2000) öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algılarının sosyoekonomik düzeye göre anlamlı düzeyde fark gösterdiğini ortaya koymuştur. Köse (2006/2007) ise, yaptığı

çalışmada, öğrencilerin Türkçe-Matematik ve Matematik-Fen başarılarında etkili en önemli bağımsız değişkenin ailenin sosyoekonomik özelliği olduğunu saptamıştır. Berber (1990) ise, ailesinin aylık geliri yüksek olan öğrencilerin okul başarı puanlarının, ailesinin aylık geliri düşük olan öğrencilerden daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Yavuzer'e (1982:153-157) göre, çeşitli şekilde ortaya çıkan ekonomik zorluklar suçluluğun oluşmasına ve artmasına neden olabilmektedir. Birçok etkenle suçluluk arasında ilişki arandığında en yakın ilişkinin düşük aile geliri ile aile kalabalığı arasında olduğu görülmektedir. Çocuğun arkadaş çevresiyle arasında özellikle gençlik döneminde mali açıdan büyük farkların olması aşağılık duygusu geliştirmesine neden olabilmektedir. Bulgular, bireyin, geliri azaldıkça çevresiyle daha yakın ilişkiler kurduğunu düşündürmektedir

4.3.6. Öğrencinin annesinin eğitim düzeyi

Bulgular sonucunda, öğrencinin annesinin eğitim düzeyine göre CYDÖ'nin sadece Empati alt ölçeğinde anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir. Ortalama puanı en yüksek olan okur-yazar olmayanlar grubundan sonra azalarak, okur-yazar ama ilkokul mezunu olmayanlar, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu, üniversite veya yüksekokul mezunu olanlar yer almaktadır (Tablo 3.15). Empati puanı en yüksek okur-yazar olmayanlar grubunda, en düşük puan olarak da üniversite veya yüksekokul mezunu olan grupta belirlenmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça empati puanı azalmaktadır.

Bu alt problemle dolaylı olarak ilgili olan Berber'in (1990) çalışmasında, annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğun okul başarısının artmakta olduğu görülmüştür.

Özyürek (2004) araştırmasında ise, eğitim düzeyi yükseldikçe annelerin çocuklarına karşı demokratik tutumlarının arttığını, aşırı koruyuculuk ve sert/katı disiplin tutumlarının azaldığını saptamıştır. Ayrıca, eğitim düzeyi arttıkça annelerin tutumlarının istendik yönde değişikliğe uğradığını ve geleneksel tutumlardan daha az etkilendiklerini; çocukları için uygun durumları tespit etme ve uygulamada daha istekli olduklarını belirtmiştir.

Kağıtçıbaşı'nın (2007) (EÇBE) projesinde anneleri eğitim alan ergenler, çocukken annelerinin kendilerine yakın ve ilgili olduklarını söylemişlerdir. Annelerde aldıkları eğitim sonucu olan değişiklik, ailenin duygusal atmosferini ve aile ilişkilerini olumlu yönde etkilemiş, bu da çocuklarda olumlu değişikliklere neden olmuştur. Ana-babanın eğitim durumu, çocukların daha iyi bir aile ve okul eğitimi almalarını; daha iyi yetişmelerini sağlamakta aynı zamanda aile iletişiminin sağlıklı ya da sağlıklı olmayan olmasını da etkilemektedir (ÖİKR, 2001).

Bulgular, öğrencinin annesinin eğitim düzeyinin, çocuklarının çevresindeki insanlarla ilgilenerek onlarla empati kurabilmesinde rol oynadığını göstermektedir. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının empati düzeyi azalmaktadır. Bu sonuç, insanların eğitim düzeyleri yükseldikçe duygulardan uzaklaşarak daha akılcı olduklarını düşündürmektedir. Annenin eğitim düzeyinin yükselmesinin, yılmazlık özelliğini empati bağlamında olumsuz etkilediği söylenebilir. Bunun sonucu, eğitim düzeyi düşük annelerin akademik becerilerinin yeterince gelişmemesi nedeniyle çocuklarının duygusal yönlerinin gelişmesine olumlu katkı yaptığı düşünülebilir. Ayrıca, örnekleme oluşturan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasında çok farkın olmaması ve genelde ilköğretim mezunu ve okur-yazar olmayanlar grubunda toplanması bu sonucun elde edilmesinde etkili olmuş olabilir.

4.3.7. Öğrencinin babasının mesleği

Bulgular sonucunda, öğrencinin babasının mesleği ile CYDÖ'nin sadece Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 3.16). Ortalama puanları en yüksek olan serbest meslek sahibi babaları azalarak ticaret yapanlar, memur olanlar, diğer meslek sahipleri, işçi olanlar ve mevsimlik geçici işler yapan babalar izlemektedir.

Bu bulguyla ilişkisi dolaylı olan Özyürek'in (2004) araştırmasında, profesyonel meslek sahibi babaların diğer meslek gruplarına göre daha az koruyucu ve daha az katı/sert olduklarını saptamıştır.

Babanın mesleğinin toplumdaki statüsü, öğrencilerin ailedeki koruyucu ilişki ve yüksek beklenti ve anlamlı katılımlar için olanaklar düzeyini farklılaştırmaktadır. Ayrıca, Özyürek'e (2004) göre, toplumda statüsü yüksek mesleklere sahip babaların eğitim düzeylerinin yüksek olması, sosyal yaşamla etkileşimlerinin fazla olması ve daha demokratik olmaları da önemli bir faktördür.

4.3.8. Öğrencinin annesinin mesleği

Analiz sonucunda, öğrencinin annesinin mesleği ile CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar; Empati; Amaçlar ve Özelemler alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 3.17).

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar puanı en yüksek olan ticaret yapan annelerden aza doğru işçi, ev

hanımı ve diğer meslek grubu anneler yer almaktadır. Ticaret yapan ve işçi olan annelerin, çalışma yaşamlarında diğer insanlarla etkileşimde bulunmalarının çocuklarının yılmazlık düzeyine olumlu katkı yaptığı söylenebilir. Çalışan annelerin daha demokratik tutuma sahip olmalarının da (Özyürek, 2004) bu katkının oluşmasında rol oynadığı düşünülebilir.

CYDÖ'nin Empati puanı en yüksek olan işçi grubu iken bu grubu aza doğru ev hanımı, diğer ve ticaret yapanlar izlemektedir. Bu sonuç, annenin eğitim düzeyi ile ilgili yukarıda belirtilen bulguyu destekler niteliktedir. Bu bulgu, annenin eğitim düzeyi arttıkça empati düzeyine olumlu katkısı azalmaktadır bulgusunu destekler niteliktedir. Çünkü eğitim düzeyi arttıkça, toplumda statüsü yüksek mesleklerde çalışma olanağı da artmaktadır (Özyürek, 2004)

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı en yüksek olan işçi grubunu azalarak ticaret, ev hanımı ve diğer meslek grubu anneler izlemektedir. Çalışma yaşamının içinde olan annelerin, gelecekle ilgili amaçları ve planları olan çocuklar yetiştirmeye daha olumlu katkı yaptıklarını söyleyebiliriz. (Özyürek, 2004)

Bu alt problemle ilişkisi dolaylı olan Berber'in (1990) araştırmasında, annesi çalışan öğrencilerin okul başarı puanı anlamlı olmasa da biraz yüksek çıkmıştır. Özyürek (2004) ise araştırmasında, profesyonel meslekte çalışan annelerin ev hanımı olanlara göre daha demokratik olduklarını, ev hanımı annelerin ise profesyonel meslekte çalışanlara göre daha katı/sert disiplin ve aşırı koruyucu tutuma sahip olduklarını saptamıştır. Bu çalışmaların sonucu da, yukarıda elde edilen bulguyu destekler niteliktedir.

4.3.9. Öğrencinin babasının büyüdüğü yer

Analiz sonucunda, öğrencinin babasının büyüdüğü yer ile CYDÖ'nin sadece Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler alt ölçeği arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir. Puanı en yüksek olan kent grubunu aza doğru kasaba ve köy grubu izlemektedir (Tablo 3.18).

Bu sonuç, Özyürek'in (2004) araştırmasını destekler niteliktedir. Özyürek araştırmasında, yerleşim biriminin ana-babanın çocuklarına yönelik tutumlarını önemli ölçüde etkilediğini, kentte yaşayan babaların kırsalda yaşayanlara göre, daha demokratik, daha az koruyucu, daha az katı/sert disiplinli olduklarını belirlemiştir. Ayrıca, kırsal bölge ve kentte yaşayan babaların annelere göre daha az demokratik tutuma sahip olduklarını saptamıştır. Bunun sonucu olarak, kentte büyüyen babaların çocuklarının arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler düzeyinin yüksek olmasını beklenen bir sonuç olarak düşünebiliriz.

Bulgular, kentte büyüyen babaların çocuklarının yakın ilişki kurup sorunlarını paylaşabileceği, kendisine yardımcı olabilecek yaşıt bir arkadaşının olmasında daha olumlu, kasabada büyüyen babaların kentte büyüyen babalara göre daha az olumlu, köyde büyüyen babaların ise en az düzeyde fark yarattığını göstermektedir. Bunun nedeni, çocuğun sosyal ilişkileri ve çevreye uyum sağlaması ile daha yakından ilgilenmesi babanın büyüdüğü yerleşim yerine göre değiştiğinden olabilir. Dolayısıyla, arkadaş grubundaki koruyucu ilişkilerin yüksek olması, babası kentte büyüyen öğrencilerin yılmazlık düzeyinin de daha yüksek olmasını sağlayacaktır denebilir.

4.3.10. Öğrencinin algıladığı annesinin sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi

Bulgular, öğrencinin algıladığı annesinin sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ve CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Empati, Amaçlar ve Özlemler alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu göstermektedir (Tablo 3.19).

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı, en yüksek olan koruyucu tutumu aşırı olan anneler iken bu grubu azalarak çok, ortanın üstü, orta ve az olan anneler izlemektedir. Bulgular, koruyucu tutumu aşırı olan annelerin çocuğun okul ve ev dışında çevresindeki herhangi bir yetişkin tarafından ilgilenilmesine, desteklenmesine, düşünülüp güvenilmesine, önemsenmesine; aynı zamanda çocuğun da okul ve ev dışında güvendiği bir yetişkinin olmasına olumlu katkı yaptığını düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar puanı en yüksek olan koruyucu tutumu aşırı olan anneler iken bu grubu sırasıyla çok, ortanın üstü, orta ve az olan anneler izlemektedir. Bulgular, koruyucu tutumu aşırı olan annelerin, çocukların aile içinde anne, baba veya ailedeki diğer bir yetişkin tarafından önemsenip değer verilme, ilgilenilme, güvenilme düzeyi ile farklılaştığını göstermektedir.

CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı en yüksek olan koruyucu tutumu çok olan anneler iken bu grubu azalarak aşırı, ortanın üstü, orta ve az olan anneler izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu çok olan annelerin,

çocuğunun devam ettiği okulda bir öğretmeni veya başka bir büyüğünün, onunla, ilgilenme, önemseyip değer verme ve güvenme düzeyi ile farklılaştığını ifade etmektedir.

CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler puanı en yüksek koruyucu tutumu aşırı olan anneler iken bu grubu azalarak çok, ortanın üstü, az ve orta olan anneler izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu aşırı olan annelerin, çocuğunun yakın ilişki kurup sorunlarını paylaşabileceği ve kendisine yardımcı olabilecek yaşıt bir arkadaşının olmasına olumlu katkı yaptığını düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Empati puanı en yüksek koruyucu tutumu aşırı olan anneler iken bu grubu azalarak az, çok, orta ve ortanın üstü olan anneler izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu aşırı olan annelerin, çocuğun çevresindeki insanlarla ilgilenmesine, onlarla empati kurabilmesine olumlu katkı yaptığını düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı en yüksek olan koruyucu tutumu aşırı olan anneler iken bu grubu azalarak çok, orta, ortanın üstü ve az olan anneler izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu aşırı olan annelerle, çocuğun kendi geleceğiyle ilgili amaçlara sahip olma ve bunlarla ilgili plan yapma düzeyinin farklılaştığını göstermektedir.

CYDÖ'nin genel toplamında, puanı en yüksek olarak koruyucu tutumu aşırı olan anneler yer almakta iken bu grubu çok, ortanın üstü, orta ve az olan anneler izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu aşırı olan annelerin, çocuğun yılmazlık özelliğine sahip olmasına ve geliştirmesine olumlu katkı yaptığını düşündürmektedir.

Bu alt problemle ilgili bulgular, genelde, en çok annelerin aşırı koruyucu tutum göstermesinin çocukların yılmazlık düzeyi ile farklılaştığını, az olan annelerin ise en

az farklılaştığını göstermektedir. Bu sonucun oluşmasında, kültürel nedenler, örnekleme dâhil öğrencilerin annelerinin koruyucu tutumunu sübjektif olarak daha olumlu ve ilgi şeklinde algılamaları, koruyucu olmamalarını ise ilgisiz olma şeklinde algılamaları rol oynamış olabilir.

4.3.11. Öğrencinin algıladığı babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi

Analiz sonucunda, öğrencinin algıladığı babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler ve Amaçlar ve Özlemler alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 3.20).

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı, en yüksek olan grup koruyucu tutumunun derecesi aşırı olan babalar iken bu grubu azalarak çok, orta, ortanın üstü ve az olan babalar izlemektedir. Sonuçlar, aşırı koruyucu tutum gösteren babaların çocuklarının okul ve ev dışında çevresindeki herhangi bir yetişkin tarafından ilgilenilme, desteklenme, düşünülüp güvenilme, önemsenme; aynı zamanda çocuğun da okul ve ev dışında güvendiği bir yetişkinin olma düzeyi ile farklılaştığını göstermektedir.

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar puanı, en yüksek olan grup koruyucu tutumunun ölçüsü aşırı olan babalar iken bu grubu aza doğru çok, ortanın üstü, orta ve az olan babalar izlemektedir. Sonuçlar, aşırı koruyucu tutum gösteren babaların çocukların aile içinde anne, baba veya ailedeki diğer bir yetişkin tarafından önemsenip değer

verilmesine, ilgilenilmesine ve güvenilmesine olumlu katkı yaptığını düşündürmektedir.

CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı, en yüksek grup koruyucu tutumunun derecesi çok olan babalar iken bu grubu sırasıyla aşırı, orta, ortanın üstü ve az olan babalar izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu çok olan babaların çocuklarının devam ettiği okulda bir öğretmeni veya başka bir büyüğünün, onunla, ilgilenme, önemseyip değer verme, güvenme düzeyi ile farklılaştığını göstermektedir.

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı, en yüksek olan grup koruyucu tutumunun ölçüsü aşırı olan babalar iken bu grubu azalarak çok, ortanın üstü, az ve orta olan babalar izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu aşırı olan babaların çocuklarının kendi geleceğiyle ilgili amaçlara sahip olma ve bunlarla ilgili plan yapma düzeyine olumlu katkı yaptığını ifade etmektedir.

CYDÖ'nin genel toplamında, puanı en yüksek grup olarak koruyucu tutumunun derecesi aşırı olan babalar yer almakta iken bu grubu aza doğru çok, ortanın üstü, orta ve az olan babalar izlemektedir. Sonuçlar, koruyucu tutumu aşırı olan babalarla çocuklarının yılmazlık düzeyi arasında farklılaşma olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedeni, bir önceki alt problemde belirtildiği gibi, çocuğun sübjektif algısı ve kültürel nedenler olabilir.

4.3.12. Öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumu

Elde edilen bulgular, öğrencinin algıladığı annesinin yetiştirme tutumu ve CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için

Olanaklar, Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık ve Amaçlar ve Özlemler alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşmalar olduğunu belirlemiştir (Tablo 3.21).

CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamlı Katılımlar için Olanaklar puanı, en yüksek olan demokratik tutuma sahip anneler iken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, kararsız ve ilgisiz tutuma sahip anneler izlemektedir. CYDÖ'nin Öz Yetkinlik-Öz Farkındalık puanı, en yüksek olan grup demokratik tutuma sahip anneler iken bu grubu azalarak koruyucu, kararsız, otoriter ve ilgisiz tutuma sahip anneler izlemektedir. CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı, en yüksek olan demokratik tutuma sahip anneler iken bu grubu azalarak otoriter, koruyucu, kararsız ve ilgisiz tutuma sahip anneler izlemektedir. CYDÖ'nin genel toplamında da, en yüksek puana demokratik tutuma sahip anneler iken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, kararsız ve ilgisiz tutuma sahip anneler izlemektedir.

Elde edilen dört bulgu da, demokratik tutumun yılmazlık özelliğini oluşturma ve geliştirme konusunda en uygun tutum olduğunu göstermekte ve daha önce tartışılan bulguları desteklemektedir. Ayrıca, demokratik tutumun çocuk yetiştirmede en ideal tutum olduğunu belirleyen araştırmaları da desteklemektedir (Bilâl, 1984;Polat, 1986;Eldeleklioğlu, 1996).

Bu araştırmayla dolaylı olarak ilgili olan Özyürek'in (2004) yaptığı çalışmada, anne tutumlarının çocuğun doğuş sırasından etkilendiği ancak, çocuğun cinsiyetinden etkilenmediği saptanmıştır. Annelerin çocuğun cinsiyeti ne olursa olsun tutarlı bir tutum segiledikleri ve çocukları arasında cinsiyet ayırımı yapmadıkları belirtilmiştir. Özdoğan'a (2000) göre ise, ana-babaların yetiştirme tutumu aynı olsa bile karşılıklı etkileşim sonucu, her bir çocuk üzerinde farklı etki yapabilmektedir.

Sonuçlar, demokratik anne tutumu ile yetişen çocukların, aile içinde ana-baba veya ailedeki diğer bir yetişkin tarafından önemsenip değer verildiği, ilgilenildiği şeklinde algılamaları olduğunu; kendi sorunlarıyla baş edebilme ve isterlerse birçok şeyi yapabilme konusunda kendilerine inanma ve güvenme, neden-sonuç ilişkisi kurabilme, kendi duygularının farkında olma becerilerini edinmede daha avantajlı olduğunu ve aynı zamanda, demokratik anne tutumunun, çocukların gelecekleriyle ilgili amaçları olan ve bunlarla ilgili planlar yapan bireyler olarak yetişmesini sağladığını göstermektedir. Bu nitelikler de, demokratik anne tutumunun yılmazlık özelliğinin oluşması ve gelişmesi için en uygun tutum olduğunu göstermektedir.

4.3.13. Öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumu

Analiz sonucunda, öğrencinin algıladığı babasının yetiştirme tutumu ile CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Amaçlar ve Özlemler, Problem Çözme alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 3.22).

CYDÖ'nin Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı, en yüksek olan demokratik tutum gösteren babalar iken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, kararsız ve ilgisiz tutuma sahip babalar izlemektedir. CYDÖ'nin Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar puanı, en yüksek olan demokratik tutum gösteren babalar iken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, ilgisiz ve kararsız tutum gösteren babalar izlemektedir. Yetiştirme tutumu ilgisiz ve kararsız olan babalar ise, aynı düzeyde fark yaratmaktadır.

CYDÖ'nin Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler puanı, en yüksek olan demokratik tutum gösteren babalar iken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, kararsız ve ilgisiz tutum gösteren babalar izlemektedir. CYDÖ'nin Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler puanı, en yüksek olan demokratik tutum gösteren babalar iken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, ilgisiz ve kararsız tutum gösteren babalar izlemektedir.

CYDÖ'nin Amaçlar ve Özlemler puanı, en yüksek olan demokratik tutum gösteren babalar iken bu grubu azalarak otoriter, koruyucu, ilgisiz ve kararsız tutum gösteren babalar izlemektedir. CYDÖ'nin Problem Çözme puanı, en yüksek olan demokratik tutum gösteren babalar iken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, ilgisiz ve kararsız tutum gösteren babalar izlemektedir. CYDÖ'nin genel toplamında da, en yüksek puana demokratik tutum gösteren babalar sahipken bu grubu azalarak koruyucu, otoriter, kararsız ve ilgisiz tutuma sahip babalar izlemektedir.

Bu alt problem sonucu da, daha önce tartışılan alt problem bulguları ile tutarlı çıkmıştır ve onları destekler niteliktedir.

Bu araştırmayla dolaylı olarak ilgili olan Özyürek'in (2004) yaptığı çalışmada, baba tutumlarının çocuğun doğuş sırasından etkilendiği, buna karşılık çocuğun cinsiyetinden anlamlı ölçüde etkilenmediği ancak, babaların erkek çocuklarına kız çocuklarına oranla daha demokratik davrandıklarını, bu durumun kırsaldaki babalarda daha belirgin olduğunu saptamıştır. Bu durumun, toplumda erkek çocuğa verilen değer babaların anlayışına yansıdığı bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Polat'a (1986) göre ise, baba otoritesi çocuk tarafından daha fazla önemsenmekte dolayısıyla, babanın demokratik tutuma sahip olması aile içinde, çocuk açısından, annenin demokratik tutuma sahip olmasından daha sağlıklı bir ortam yaratmaktadır.

Özyürek (2004) toplumdaki geleneksel aile yapısında babanın otorite olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bu alt problem bulguları, belirtilen görüşleri de destekler niteliktedir, yılmazlığın oluşması ve gelişmesinde babanın yetiştirme tutumunun annenin yetiştirme tutumu kadar önemli olduğunu düşündürmektedir.

Sonuçlar, babanın demokratik tutum göstermesinin, çocuğun okul ve ev dışında çevresindeki herhangi bir yetişkinin kendisiyle ilgilendiği, desteklediği, düşünüp güvendiği, önemseyip aynı zamanda kendisinin de okul ve ev dışında güvendiği bir yetişkinin olduğunu; çocuğun aile içinde anne, baba veya ailedeki diğer bir yetişkin tarafından daha fazla önemsenip değer verildiği, ilgilenildiği, güvenildiğini; çocuğun devam ettiği okulda bir öğretmeni veya başka bir büyüğünün, onunla, ilgilendiği, önemseyip değer verdiği, güvendiğini daha fazla algıladığını göstermektedir.

Babanın demokratik tutum göstermesi, çocuğun yakın ilişki kurup sorunlarını paylaşabileceği ve kendisine yardımcı olabilecek yaşıt bir arkadaşına sahip olmasını daha fazla etkilediğini, çocukların gelecekleriyle ilgili amaçları olan ve bunlarla ilgili planlar yapan bireyler olarak yetişmesini sağladığını; çocuklarının sorunlarını çözmeye konusunda kendine yeterli olmasını daha fazla sağladığını; sonuçta babanın demokratik tutum göstermesini, çocuğun yılmazlık özelliğine sahip olmasına ve geliştirmesine daha fazla olumlu katkı yaptığını göstermektedir.

4.4. Sosyodemografik özellikler yılmazlık düzeyini etkilemekte midir?

Yukarıdaki bölümlerde, araştırmada ele alınan sosyodemografik değişkenlere göre yılmazlık düzeyinin farklılaşması özetlenmiştir. Bu kısımda ise, sosyodemografik değişkenlerin toplu olarak yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisini gösteren regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Sosyodemografik değişkenler toplu ele alındığında hem anne hem de baba tutumunda etkili olmaktadır, tek tek ele alındığında ise sadece cinsiyet değişkeninin etkisi anlamlı bulunmuştur ($p=.032<.05$) (Tablo 3.23). Sosyodemografik değişkenlerin tümü yılmazlık düzeyindeki varyansın %17.1'ini açıklamaktadır.

4.5. Ana-baba tutumu (demokratik ya da otoriter olma) yılmazlık düzeyini etkilemekte midir?

Bu bölümde, ana-baba tutumunun yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisi regresyon analizi ile incelenmiştir. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda, ana-baba tutumlarının öğrencilerin yılmazlık düzeyindeki varyansın %15.7'sini açıkladığı görülmektedir ($p<0.001$) (Tablo 3.24).

Bu araştırma sonuçları, yılmaz bireyler yetiştirmek için yapılması gerekenler konusunda da bazı fikirler vermektedir. Thomsen'a (2002) göre yılmaz bireyler yetiştirmek için karakter eğitimi ve dayanıklılığı yapılandırma, bir program veya özel bir müfredatla yapılmaz. Yılmazlığı çevre yaratır. Bu nedenle, yılmaz karakter oluşturma çabaları için ev, okul ve toplum ideal yerlerdir. Çocuklar bu çevrede yaşar ve öğrenir. Yılmazlığı beslemek veya beslememek için onlarla ilişki kurmalı ve anahtar stratejiler kullanılmalıdır. Bu süreç esnasında yetişkinler yılmazlığın tohumlarını atar. Çocuklar yetişkinlerle daha çok beraber olmak ister ama ana-babalar çok meşgul olduklarından yeterli ilgiyi gösterememekte gençler de kendi kültürlerini yaratmaktadır.

Çocuklarda yılmazlık eğitimi, onlara olumlu mesaj veren öykülerle de yapılabilir. Öyküler toplumun değerlerini içinde barındırır, aynı zamanda öğretir ve eğlendirir, okuyana ve dinleyene toplumun deneyimlerini ve duygularını paylaşma olanağı

verir, üst seviye değerler hakkında ilham ve bilginin kaynaklarıdır. Pozitif mesaj veren hikâyeler, çocuğun değer sisteminde olumlu etki yapar. Üst seviye değerleri geliştirmek için anne, baba ve öğretmenler ellerinden geleni yapmalıdır (Joseph, 1994).

Eğitimciler yılmazlığı, küçük öğrenme toplulukları içinde, pozitif geri beslemeyi de kapsayan pozitif ilişkiler oluşturmaya odaklanarak güçlendirebilirler. İyi çalışan danışma ve sosyal hizmet servislerine erişim, riske maruz kalmış öğrencilere destek olmak için önemlidir. Öğrenciler ve onların aileleri ile ilişki kurmanın değerini anlamayan destek çalışmaları, öğrenci yılmazlığını geliştirmede katkı yapamazlar (Jones ve Jackson, 2007). Yüksek risk grubunda bulunan çocukların aileleri ve öğretmenlerinin işbirlikçi katılımları uzun vadeli çalışmalarda kritik öneme sahiptir (Barrera ve Prelow, 2000).

Yoksul çocukların psikolojik sağlıkları büyük risk altındadır, okul başarılarına odaklanarak duygusal ve mental sağlıklarına dikkat edilmelidir. Bazı destek çalışmaları, ailelerin çocuklarına sağladıkları sosyal desteği doğrudan arttırmak yönünde tasarlanmışken bazıları da çocukların ailelerine desteğini arttırmak için tasarlanmıştır. Müdahale çalışmaları, destekleyici ilişkilerin ve daha iyi adaptasyonun oluşturulmasını kolaylaştırma şeklinde ortamların modifiyesini de kapsayabilir (Luthar ve Burack, 2000).

Beceriler yılmazlık özelliklerini olumlu etkiler, çünkü onlar stresle başa çıkmak için kullanılacak kaynaklardır. Yılmaz çocukların hobileri ve ilgi alanları onları zor durumlarda güçlü kılar. Bu nedenle ana-babalar ve öğretmenler, çocukların sağlıklı hobi ve ilgi alanları geliştirmeler için cesaretlendirmelidir. Fiziksel ve duygusal destek, sağlam aile yapısı ile iyi rol modelleri, kurallar ve ev işleri çocuklarda

yılmazlığı geliştirir. Yarının yetişkinlerini yetiştirmekle sorumlu olan bizlerin görevi çocuklarda bu özellikleri teşvik etmektir (Joseph, 1994). Çocuklara geliştiren fakat zorlayıcı olmayan bir rehberlik davranışı sergilenmelidir (Özdoğan, 2000).

Bu araştırmada, lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin algıladıkları ana-baba tutumlarının demokratik ya da otoriter olmasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ayrıca, yılmazlık düzeyinin bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşmasına da bakılmıştır. Ana-babanın çocuklarını yetiştirme tutumunun yılmazlık düzeyini etkilediği, babaların da yılmazlık üzerinde rol oynadığı ve etkilerinin annelerle hemen hemen aynı olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgular, CYDÖ'nin genel toplam ve tüm alt ölçeklerinde, (Toplumdaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Ailedeki Koruyucu İlişkiler, Yüksek Beklentiler ve Anlamli Katılımlar için Olanaklar, Okuldaki Koruyucu İlişkiler ve Yüksek Beklentiler, Arkadaş Grubundaki Koruyucu İlişkiler, Öz-Yetkinlik ve Öz-Farkındalık, Empati, Amaçlar ve Özlemler, Problem Çözme) ana-babalarını demokratik olarak algılayan lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyinin ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin yılmazlık düzeyinden yüksek olduğunu göstermiştir.

Öğrencinin devam ettiği okul değişkeni, sadece okuldaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler düzeyini belirlemektedir.

Öğrencinin cinsiyeti, toplumdaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamli katılımlar için olanaklar, okuldaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler,

empati, amaçlar ve özlemler, problem çözme becerisinde fark yaratmaktadır ve kızların puanının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencinin yaşı toplumdaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar ve empati düzeyi ile farklılaşmaktadır.

Öğrencinin kardeş sayısı, sadece öz yetkinlik-öz farkındalık düzeyi ile farklılaşmaktadır.

Öğrencinin ailesinin aylık gelirinin sadece empati düzeyi ile arasında farklılaşma olduğu görülmektedir.

Öğrencinin annesinin eğitim düzeyi sadece empati düzeyini belirlemektedir.

Öğrencinin babasının mesleği ile sadece ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar düzeyi arasında farklılaşma vardır.

Öğrencinin annesinin mesleği ile ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar; empati; amaçlar ve özlemler düzeyi arasında farklılaşma olduğu görülmektedir.

Öğrencinin babasının büyüdüğü yer, sadece arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler düzeyini belirlemektedir.

Öğrencinin annesinin sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi, toplumdaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar, okuldaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler, empati, amaçlar ve özlemler düzeyi ile farklılaşmaktadır.

Öğrencinin babasının sahip olduğu koruyucu tutumun derecesi ile toplumdaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek

beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar, okuldaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler ve amaçlar ve özlemler düzeyi arasında farklılaşma vardır.

Öğrencinin annesinin yetiştirme tutumu, ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar, öz yetkinlik-öz farkındalık ve amaçlar ve özlemler düzeyi ile farklılaşmaktadır.

Öğrencinin babasının yetiştirme tutumu, toplumdaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, ailedeki koruyucu ilişkiler, yüksek beklentiler ve anlamlı katılımlar için olanaklar, okuldaki koruyucu ilişkiler ve yüksek beklentiler, arkadaş grubundaki koruyucu ilişkiler, amaçlar ve özlemler ile problem çözme düzeyi ile farklılaşmaktadır.

Sosyodemografik değişkenler toplu ele alındığında hem anne hem de baba tutumunda etkili olmaktadır, tek tek ele alındığında ise sadece cinsiyet değişkeni ile farklılaşması anlamlı bulunmuştur.

Ana-baba tutumunun yılmazlık düzeyi ile farklılaşması anlamlı bulunmuştur.

Bu sonuçlar, yılmazlık özelliğinin oluşması ve gelişebilmesi için en uygun aile ortamının demokratik aile ortamı olduğunu düşündürmektedir ve demokratik aile ortamının çocuk gelişimi için en iyi ortam olduğunu gösteren araştırmaları destekler niteliktedir. Literatürde, babalarla ilgili olarak yapılan araştırmaların oldukça az ve babaların etkilerinin annelere göre daha az olduğu belirtilmesine rağmen bu çalışmada babaların yılmazlık üzerinde anneler kadar önemli rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Genellikle, kültürel olarak çocuk bakımıyla annelerin ilgilenmesi ve daha yakın ilişki içinde olması, sonuçlarda görüldüğü gibi, daha koruyucu olmalarına babaların da geri planda kalmasına neden olmaktadır diye düşünülmektedir.

Bu araştırmada, yılmazlık düzeyinin sadece demokratik ve otoriter ana-baba tutumu ile farklılaşmasına bakılmıştır. İleride yapılacak araştırmalarda, yılmazlığın diğer ana-baba tutumları özellikle koruyucu ve ilgisiz ana-baba tutumları ile olan farklılaşmasına da bakılabilir. Çalışmanın alt sosyoekonomik kesimde bulunan cz düz devlet lisesinde yapılması nedeniyle aynı çalışma ilköğretim, farklı türdeki liseler ve niversite düzeyinde farklı değişkenlere göre de araştırılabilir, değişik yaş gruplarındaki örneklem gruplarıyla yapılabilir. Ayrıca, Türkiye’de yeni araştırılmaya başlanan bir konu olması nedeniyle, farklı sosyodemografik özelliklere sahip öğrencilerin yılmazlık düzeyi de araştırılabilir. Yılmazlık özelliğinin oluşması ve gelişmesinde rol oynayan denetim odağı, özerklik, bilişsel esneklik gibi psikolojik değişkenlerle de farklılaşmasına bakılabilir. Kız ve erkek çocukları arasındaki yılmazlık düzeyi farkının nerden kaynaklandığı ayrıntılı olarak araştırılabilir.

ocuk ve ailelere gerekli bilgi ve uygulama desteği okulların rehberlik ve psikolojik danışma servisleri tarafından sağlanabilir. Ana-babalara yılmazlık kavramı hakkında bilgi verilerek yaşamdaki önemi ve en çok demokratik aile ortamında yetişen çocuklarda gelişme olanağı bulunduğu, otoriter tutumun ise olumsuz etkilediği anlatılabilir. Bu nedenle aileler, çocuklarını demokratik tutumla yetiştirmeleri, sosyodemografik özelliklerin ocuk gelişimindeki önemi konusunda bilgilendirilebilir, ocuk gelişimi hakkında genel bilgi verilebilir. Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma servislerince çocuğun yılmazlık özelliğini geliştirmek için gerekli eğitimler yapılabilir, diğer öğretmenler de bu konu da aydınlatılabilir ve destekleri istenebilir. Çocukların; ana-baba, öğretmenler, çevrelerindeki diğer büyükler, arkadaşlar ve akranlar ile sağlıklı ilişki kurması sağlanabilir.

Araştırma sonucunda, çocukların yılmaz bireyler olarak yetişmesinde, ana-babanın yetiştirme tutumu kadar bazı sosyodemografik özelliklerin de önemli rol oynadığı görülmüştür. Psikologların, sosyal hizmet görevlilerinin, eğitimcilerin, okullardaki rehberlik servislerinin ve psikolojik danışmanların; öğrencinin kendini tanıması, geleceğe yönelik planlar yapması, karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmesi ve bireysel özelliklerini dikkate alarak zayıf olan yönlerinin geliştirilmesi için uygun programlar hazırlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Çocuklara verilen sosyal destek ve problem çözme becerileri arttırılmalıdır; bir evrede tamamlayamadığı gelişim görevlerini sonraki evrelerde tamamlayabilmesi konusunda yardımcı olunması daha yılmaz çocuklar yetişmesine katkı yapacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahern, N. R., Ark, P., & Byers, J. (2008). Resilience and Coping Strategies in Adolescents. *Pediatric Nursing*, 20(10). 22.11.2009, Ebscohost.
- Altındağ İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü, (2007). *Çocuk ve Ergenlerde Madde Bağımlılığı Kitapçığı*, [AİMEM] Yayınları-2, Ankara.
- Anthony, E. K., Alter, C. F., & Jenson, J. (2009). Development of a Risk and Resilience-Based out of-School Time Program, *National Association of Social Workers*, 54(1). 22.11.2009, Ebscohost.
- Arcan, K. (2006). *Özel Okullara Giden Lise Düzeyindeki Ergenlerin Akademik Başarıları ile Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, *Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (8), 121-129.
- Arı, R., & Seçer, Z. Ş. (2003). Farklı Ana Baba Tutumlarının Çocukların Psikososyal Temelli Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 451-464
- Arslan, C. (2010). *Öfke ve Öfkeyi İdare Etme Biçimlerinin, Stresle Başa Çıkma ve Kişilerarası Problem Çözme Açısından İncelenmesi*, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10 (1), 7-43.
- Ataşarlar, J. (1996). *Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Cinsiyet ve Yaşlarına Göre Kendini Açma Davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, B. (2002). *Gelişim Psikolojisi*, İstanbul:SFN Baskı.
- Aysan, F. (1985). *Lise Öğrencilerinin Stres Yaşantılarında Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakırcıoğlu, R. (2006). *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü*, Ankara:Anı Yayıncılık.
- Barrera, M., & Prelow, H. (2000). Interventions to Promote Social Support in Children and Adolescents. D. Cicchetti, J. Rappaport, I. Sandler & R. P. Weissberg (Ed). *The Promotion of Wellness in Children and Adolescents* içinde (pp.309-337). Washington:CWLA Press.
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim Psikolojisi*, 5. Baskı, Ankara:Feryal Matbaası.

- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D. (1971). Harmonious Parents and Their Preschool Children. *Developmental Psychology*, 4(1), 99-102.
- Baumrind, D. (1972). An Exploratory Study of Socialization Effects on Black Children:Some Black-White Comparison. *Child Development*, 43(1), 261-267.
- Berber, Ş. (1990). *Sosyo-Ekonomik Faktörlerin ve Ana-Baba Tutumlarının Okul Başarısına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilâl, G. (1984). *Otoriter ve Demokratik Olarak Algılanan Ana Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bokhorst, C. L., Sumter, S. R., & Westenberg, P. M. (2010). Social Support from Parents, Friends, Classmates and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years: Who is Perceived as Most Supportive? *Social Development*, 19(2), 417-426.
- Brom, D., & Kleber, R. (2009). Resilience as a Capacity for Processing Traumatic Experiences. D. Brom, R. Pat-Horenczyk & J. D. Ford (Ed). *Treating Traumatized Children, Risk, Resilience and Recovery* içinde (pp131-152). Sussex:Routledge Taylor&Francis Group.
- Bronson, M. B. (2000). *Self-Regulation in Early Childhood. Nature and Nurture*, New York:The Guilford Press.
- Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S., & Steinberg L. (1993). Parenting Practices and Peer Group Affiliation in Adolescence. *Child Development*, 64(2), 467-482.
- Brown, W. K., & Rhodes W. A. (1991). Factors That Promote Invulnerability and Resiliency in At-Risk Children. W. A. Rhodes & W. K. Brown (Ed), *Why Some Children Succeed Despite the Odds* içinde (pp.171-177). New York:Praeger Publishers.
- Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2009). Developmental Origins of Early Antisocial Behavior, *Development and Psychopathology*, (21), 1095-1109.
- Celkan, H. Y. (1983). *Öğrencilerin Akademik Başarılarında Zihin Dışındaki Faktörlerin Etkileri*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Chamorro-Premuzic, T. (2007). *Personality and Individual Differences*. Malden:Blackwell Publishing.
- Cicognani, E., & Zani, B. (2010). Conflict Styles and Outcomes in Families with Adolescent Children. *Social Development*, 16(2).427-436.

- Çakmen, F. O. (2004). *İlkokul Üç, Dört ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Bağımlılık Eğilimleri ve Anne-Babalarının Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelen, N. (2007). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik*, İstanbul:Papatya Yayıncılık.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: Integrative Model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F., & Fraileigh, M. J. (1987). The Relation of Parenting Style to Adolescents School Performance. *Child Development*, 58(5), 1244-1257.
- Dökmen, Ü. (2000). *Yarına Kim Kalacak? Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Varolmak Gelişmek Uzlaşmak*, 3. Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2001). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, 16. Basım İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duchesne, S., & Ratelle, C. (2010). Parental Behaviors and Adolescents' Achievement Goals at the Beginning of Middle School: Emotional Problems as Potential Mediators. *Journal of Educational Psychology*, 102(2), 497-507.
- Dumas, T. M., Lawford, H., Tieu, T. T., & Pratt, M. W. (2009). Positive Parenting in Adolescence and Its Relation to Low Point Narration and Identity Status in Emerging Adulthood: A Longitudinal Analysis. *Developmental Psychology*, 45(6), 1531-1544.
- Duru, E. (2008). Yalnızlığı Yordamada Sosyal Destek ve Sosyal Bağlılığın Rolü, *Türk Psikoloji Dergisi*, (61), 15-26.
- Eldeleklioğlu, J. (1996). *Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fraser, M. (1997). *Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective*. Washington DC: NASW Press.
- Flach, F. (1997). *Resilience the Power to Bounce Back When the Going Gets Tough*. New York: Hatherleigh Press.
- Gençtan, E. (2000). *Psikanaliz ve Sonrası*, 9. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gençtan, E. (2004). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, 17. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Glantz, M. D., & Sloboda, Z. (1999). Analysis and Reconceptualization of Resilience. M. D. Glantz & J. L. Johnson (Ed), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations* içinde (pp.109-126). New York: Plenum Publisher.
- Gordon, E. W., & Song, L. D. (1994). *Variations in the Experience of Resilience*. M. C. Wang & E. W. Gordon (Ed), *Educational Resilience in Inner-City*

- America:Challenges and Prospects* içinde (pp.27-43). New Jersey:Lawrence Earlbaum Associates Inc.
- Gökçe, B. (1993). *Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Güçlülük ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Griswold, D. (2000). Parenting Success of African American Fathers. *Collage of Education*, USA:The University of Georgia.
- Gülerce, A. (2007). *Dönüşümsel Aile Modeli ve Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*, 2. Basım, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi,
- Gürgân, U. (2006). *Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hart, C. H., Nelson, D. A., Robinson, C. C., Olsen, S. F., & Mc-Choque, M. K., (1998). Overt and Relational Aggression in Russian Nursery-School-Age Children:Parenting Style and Marital Linkages. *Developmental Psychology*, 34(4), 687-697.
- Henderson, N., & Milstein, M. M. (1996). *Resiliency in Schools:Making it Happen for Studets and Educators*. California: Coewin Press
- Holden, G. W., & West, M. J. (1989). Proximate Regulation My Mothers:A Demonstration of How Differing Styles Affect Young Children’s Behavior. *Child Development*, 60(1), 64-69.
- Hortaçsu, N. (1991). *İnsan İlişkileri*, 3. Basım, Ankara: İmge Kitabevi.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler Ana-Baba Kardeş, Arkadaşlar*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Hutteman, R., Denissen, J. J. A., Asendorpf, J. B., & Van Aken, M. A. G. (2009). Changing Dynamics in Problematic Personalıy:A multiwave Longitudinal Study of the Relationship Between Shyness and Agressiveness from Childhood to Early Adulthood. *Development and Psychopatology*, (21), 1083-1094.
- Huurre, T., Aro, H., Rahkonen, O., & Komulainen, E. (2006). Health, Lifestyle, Family and School Factors in Adolescents:Predicting Adult Educational Level. *Educational Research*, 48(1), 41-53.
- İnceoğlu, M. (2004). *Tutum-Algı İletişim*, Ankara: Kesit Tanıtım Ltd. Şti.
- Jones, B. A., & Jackson, N. D. (2007). Students Resiliency, Institutional Structures and Arts Edication. D. M. Davis (Ed), *Resiliency Reconsidered. Policy Implications of the Resiliency Movement* içinde (pp.67-83). USA:IAP-Information Age Publishing Inc.

- Johnson, B. (2008). Teacher-Students Relationships which Promote Resilience at School:A Micro-Level Analysis of Students' Views. *British Journal of Guidance&Counseling*, 36(4). 22.11.2009, Ebscohost.
- Joseph, J. M. (1994). *The Resilient Child. Preparing Today's Youth for Tomorrow's World*, USA:Perseus Publisher.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, 10. Basım, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, 3. Basım, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karadayı, F. (1994). Üniversite Gençlerinin Algılanan Ana Baba Tutumları, Anababayla İlişkileri ve Bunların Bazı Kişilik Özellikleri ile Bağlantısı, *Türk Psikoloji Dergisi*, (sayı:32), 15-25.
- Kazeem, A., Jensen, L., & Stokes, C. S. (2010). School Attendance in Nigeria:Understanding the Impact and Intersection of Gender, Urban-Rural and Socioeconomic Status. *Comparative Education Review*, 54(2), 295-320.
- Kındap, Y., Sayıl, M., & Kumru. A. (2008). Anneden Algılanan Kontrolün Niteliği ile Ergenin Psikososyal Uyum ve Arkadaşlıkları Arasındaki İlişkiler: Benlik Değerinin Aracı Rolü, *Türk Psikoloji Dergisi*, (sayı:61), 92-111.
- Kırkıncıoğlu, M. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*, İstanbul: Yapa Yayın Pazarlama.
- Kirby, L. D., & Fraser, M.W. (1997). Risk and Resilience in Childhood. M. W. Fraser (Ed), *Risk and Resilience in Childhood An Ecological Perspective* içinde (pp.10-33). USA:NASW Press.
- Köse, M. R. (2007). Aile Sosyoekonomik ve Demografik Özellikleri ile Okul ve Özel Dershanenin Liselere Giriş Sınavına Katılan Öğrencilerin Akademik Başarıları Üzerindeki Etkileri, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, (Sayı:17),46-77.
- Krovetz, M. L. (1999). *Fostering Resiliency:Expecting All Students to Use Their Minds and Hearts Well*. California:Corwin Press Inc.
- Kumpfer, K. L. (1999). Factors and Processes Contributing to Resilience: The Resilience Framework. M. D. Glantz & J. L. Johnson, (Ed), *Resilience and Development:Positive Life Adaptation* içinde (pp.179-224) içinde. New York:Plenum Publishers.
- Kurdek, L. A., & Fine, M. A. (1994). Family Acceptance and Family Control as Predictors of Adjustment in Young Adolescents:Linear, Curvilinear or Interactive Effects. *Child Development*, 65(4), 1137-1146.
- Kurt, F. (2004). Küresel Yoksullukla Mücadelede Birleşmiş Milletler'in Rolü, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, (Sayı:5), 46-56.

- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (1999). Developmental Patterns in Security of Attachment to Mother and Father in Late Childhood and Early Adolescence: Associations with Peer Relations. *Child Development*, 70(1), 202-213.
- Luthar, S. S., & Burack, J. A. (2000). Adolescent Wellness: In the Eye of the Beholder? D. Cicchetti, J. Rappaport, I. Sandler & R. P. Weissberg (Ed), *The Promotion of Wellness in Children and Adolescents* içinde (pp.29-56). Washington: CWLA Press.
- Langenkamp, A. G. (2010). Academic Vulnerability and Resilience during the Transition to High School: The Role of Social Relationship and District Context. *Sociology of Education*, 83(1), 1-19.
- Masten, A. S. (1994). Resilience in Individual Development: Successful Adaptation Despite Risk and Adversity. M. C. Wang & E. W. Gordon (Ed), *Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects* içinde (pp.3-25). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Masten, A. S. (1999). *Resilience Comes of Age: Reflections on the Past and Outlook for the Next Generation of Research*. M. D. Glantz & J. L. Johnson, (Ed), *Resilience and Development: Positive Life Adaptation* içinde (pp.281-296). New York: Plenum Publishers.
- Masten, A. S., & Powell, J. L. (2003). A Resilience Framework for Research, Policy and Practice. S. S. Luthar (Ed), *Resiliency and Vulnerability Adaptation in the Context of Childhood Adversities* içinde (pp.1-23). UK: Cambridge University Press.
- Masten, A. S., Herbers, J. E., Cutuli, J. J., & Laffavor, T. L. (2008). Promoting Competence and Resilience in the School Context, *Professional School Counseling*, 12(2). 22.11.2009, Ebscohost.
- Mc Namara, S. (2000). *Stress in Young People: What's New and What Can We Do?* UK: The Cromwell Press.
- Moshman, D. (2005). *Adolescents Psychological Development: Rationality, Morality and Identity*. 2. Basım, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Nichols, R. C. (1964). Parental Attitudes of Mothers of Intelligent Adolescents and Creativity of Their Children. *Child Development*, 35(4), 1041-1049.
- Onur, B. (2008). *Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm*, 8. Basım, Ankara: İmge Kitebevi.

- Overbeek, G., Zeevalkink, H., Zutphen, R., Vermulst, A., & Scholte, R. H. J. (2010). Peer Victimization, Self-esteem and Ego-Resilience Types in Adolescents:A Prospective Analysis of Person-context Interactions. *Social Development*, 19(2), 270-284.
- Öğülmüş, S. (2001). “Bir Kişilik Özelliği Olarak Yılmazlık” 1.Ulusal Çocuk ve Suç:Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, 29-30 Mart 2001 Bildirileri, Ankara Üniversitesi, ATAUM, Unicef’in katkılarıyla.
- Özdoğan, B. (2000). *Çocuk ve Oyun* 3. Basım, İstanbul: Anı Yayıncılık.
- (2001). Aile ve Çocuk, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu, (Yayın No:2562), Ankara.
- Özer, A. K. (2003). *Ben Değeri Tiryakiliği*, 4. Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özcan, B. (2005). *Anne-Babaları Boşanmış ve Anne-Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özyürek, A. (2004). *Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Peterson, D. R., Becker, W. C., Shoemaker, D. J., Luria, Z., & Hellmer, L. A. (1961). Child Behavior Problems and Parental Attitudes. *Child Development*, 32(1), 151-162.
- Polat, S. (1986). *Ana Baba Tutumlarının Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyine Etkisi*, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Reca, Ö. F. (2005). *Acılar İçinde Başarıyı Yakalayanlar*, 2.Basım, İstanbul: Akis Kitap.
- Redhouse Sözlüğü. (1998). 27. Basım, İstanbul:Sev Matbaacılık ve Yayıncılık.
- Reynolds, A. J., & Ou, S. R. (2003). Promoting Resilience through Early Childhood Intervention. S. S. Luthar (Ed), *Resilience and Vulnerability:Adaptation in the Context of Childhood Adversities* içinde (pp.436-461). USA:Cambridge University Press.
- Rhodes, W. A., & Brown, W.K. (1991).Introduction and Rewiev of the Literature. W. A. Rhodes & W. K. Brown. (Ed), *Why Some Children Succeed Despite the Odds* içinde (pp.1-5).New York:Praeger Publishers.
- Sağlam, S. (2007). *Lise Öğrencilerinin Ana-Baba İletişimi Sosyal Destek ve Ana-Baba Tutumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sarı, C. D. (2008). *The Relationship Between Parenting Style, Gender and Academic Achievement with Optimism Among Adolescent*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
- Seçer, Z., Sarı, H., & Olcay, O. (2006). Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 27-38.
- Speilberg, W. (2000). Gender Considerations in Early Childhood:How Parents Expectations Influence Their Sons and Daughters. B. Farber (Ed). *My Self, My Family, My Friends*. New York:Preschool Publications Inc.
- Steinberg, L. (1987). Single Parents, Stepparents and The Susceptibility of Adolescents to Antisocial Peer Pressure. *Child Development*, 58(1), 269-275.
- Steinberg, L., Elmen, J., & Mounts, N. (1989). Authoritative Parenting, Psychosocial Maturity and Academic Success Among Adolescents. *Child Development*, 60(6), 1424-1436.
- Steinberg, L., Lamborn, S., Dornbusch, S., & Darling, N. (1992). Impact Of Parenting Practices on Adolescent Achievement: Authoritative Parenting School Involment and Encouragement to Succeed. *Child Development*, 63(5), 1266-1281.
- Stevenson, D., & Baker, D. (1987). The Family-School Relation and the Child's School Performance. *Child Development*, 58(5), 1348-1357.
- Şenol, S. (2006). *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı*, Ankara: HYB Yayıncılık.
- Taşkın, N., & Erkan, S. (2009). Babalara Verilen Eğitimin Babaların Çocuklarıyla İlgilenmelerine Etkisi:Deneysel Bir Çalışma, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (Sayı:37), 136-148.
- Terzi, Ş. (2000). *İlköğretim Okulu Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Beceri Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Terzi, Ş. (2005). *Öznel İyi Olmaya İlişkin Psikolojik Dayanıklılık Modeli*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 1-11.
- Thomsen, K. (2002). *Building Resilient Students*, California: Corwin Press Inc.
- Thomlison, B. (1997). Risk and Protective Factors in Child Maltreatment. M. W. Fraser (Ed), *Risk and Resilience in Childhood An Ecological Perspective* içinde (pp.50-73). USA:NASW Press.

- Türkel, Y. D. (2006). *The Relationship Between Parenting Style and Learned Resourcefulness*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
- Van Lieshout, C. F. M., Scholte, R. H. J., Van Aken, M. A. G., Haselager, G. J. T., & Riksen-Walvren, J. M. (2000). The Gifted Personality: Resilient Children and Adolescents, Their Adjustment and Their Relationships. C. F. M. Van Lieshout & P. G. Heymans (Ed), *Developing Talent Across the Life Span* içinde (pp.103-124).
- Weiss, L. H., & Schwarz, J. C. (1996). The Relationship Between Parenting Types and Older Adolescents' Personality, Academic Achievement and Substance Use. *Child Development*, 67(5), 2101-2114.
- Werner, E.E., & Smith, R.S. (2001). *Journeys from Childhood to Midlife Risk, Resilience, and Recovery*, New York: Cornell University.
- Wong, M. M. (2008). Perceptions of Parental Involvement and Autonomy Support: Their Relations with Self Regulation, Academic Performance, Substance Use and Resilience Among Adolescents. *North American Journal of Psychology*, 10(3). 22.11.2009, Ebscohost.
- Yavuzer, H. (1982). *Çocuk ve Suç*, 2. Basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yavuzer, H. (1993). *Ana-Baba ve Çocuk*, 5. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1995). *Çocuk Psikolojisi*, 12. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2002). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, 4. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldız, Ö., (2007). Toplumsal Değişme Sürecinde Sokak Çocukları ve Toplumsal Dışlanma, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, (Sayı:20), 56-72.
- Yılmaz, A., (1999). "Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar", *Türk Psikoloji Yazıları*, (sayı:3), 99-118.
- Ziya, S., (2000). *Gelişim ve Öğrenme*, 7. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

EKLER

- EK-1 Kişisel Bilgi Formu
- EK-2 California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği (CYDÖ)
- EK-3 Ana-Baba Tutum Ölçeği Açıklaması
- EK-4 Ana-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)
- EK-5 Ana-Baba Tutum Ölçeği Anneler İçin Cevap Kağıdı
- EK-6 Ana-Baba Tutum Ölçeği Babalar İçin Cevap Kağıdı
- EK-7 Yılmazlık Ölçeği Frekans Tablosu
- EK-8 Bahadır Özcan'dan Alınan İzin Yazısı
- EK-9 Suna Polat'dan Alınan İzin Yazısı
- EK-10 MEB'nin İzin Yazısı

EK-1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU (KBF)

Sevgili öğrenciler,

Bu form, yaptığım araştırmayla ilgili olarak, kendiniz ve aileniz hakkında, bazı konularda görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Size yöneltilen sorulara samimi ve doğru yanıt vermeniz, yapılan araştırmanın geçerli ve güvenilir olmasına büyük katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, soruları dikkatle okuyunuz ve sizin durumunuza en uygun olanı işaretleyiniz.

Lütfen yanıtlanmamış boş soru bırakmayınız, tüm sorulara samimi ve doğru yanıt veriniz.

1. OKULUNUZ : _____

2. CİNSİYETİNİZ .
( ) Kız ( ) Erkek

3. YAŞINIZ . _____

4. KAÇ KARDEŞİNİZ VAR ? _____

5. AİLENİZİN KAÇINCI ÇOCUĞU SUNUZ ? _____

6. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ALDINIZ MI ?
( ) Evet ( ) Hayır

7. AİLENİZİN AYLIK GELİRİ NE KADARDIR ?
( ) Çok az ( ) Az ( ) Orta ( ) Ortanın üstü ( ) Çok ( ) Çok yüksek

8. ANNENİZİN EĞİTİM DÜZEYİ NEDİR ?
( ) Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil
( ) Okur-yazar değil
( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu
( ) Üniversite veya yüksekokul mezunu

9. BABANIZIN EĞİTİM DÜZEYİ NEDİR ?
( ) Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil
( ) Okur-yazar değil
( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu
( ) Üniversite veya yüksekokul mezunu

10. BABANIZIN MESLEĞİ NEDİR ?
( ) Mevsimlik geçici işler
( ) İşçi
( ) Memur
( ) Ticaret (Esnaf, dükkan sahibi gibi.)
( ) Serbest meslek (Doktor, Avukat gibi.)
( ) Diğer (Çalışmıyor, emekli, şoför, öğretmen, subay gibi.)

Açıklayınız. _____

11. ANNENİZİN MESLEĞİ NEDİR ?

- ( ) Mevsimlik geçici işler
( ) İşçi
( ) Memur
( ) Ticaret (Esnaf, dükkan sahibi gibi.)
( ) Serbest meslek (Doktor, avukat gibi.)
( ) Ev Hanımı
( ) Diğer (Çalışmıyor, emekli, şoför, öğretmen, subay gibi.).
Açıklayınız. _____
-

12. ANNENİZİN BÜYÜDÜĞÜ YERLEŞİM BİRİMİ NERESİDİR ?

- ( ) Köy
( ) Kasaba
( ) Kent

13. BABANIZIN BÜYÜDÜĞÜ YERLEŞİM BİRİMİ NERESİDİR ?

- ( ) Köy
( ) Kasaba
( ) Kent

14. SİZCE ANNENİZ SİZİN EĞİTİMİNİZDE NE ÖLÇÜDE KORUYUCU BİR TUTUMA SAHİPTİR?

- ( ) Az ( ) Orta ( ) Ortanın üstü ( ) Çok ( ) Aşırı

15. SİZCE BABANIZ SİZİN EĞİTİMİNİZDE NE ÖLÇÜDE KORUYUCU BİR TUTUMA SAHİPTİR ?

- ( ) Az ( ) Orta ( ) Ortanın üstü ( ) Çok ( ) Aşırı

16. SİZCE ANNENİZ SİZİN EĞİTİMİNİZDE DAHA ÇOK NASIL BİR ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMUNA SAHİPTİR?

- ( ) İlgisiz tutum
( ) Kararsız tutum
( ) Koruyucu tutum
( ) Demokratik tutum
( ) Otoriter tutum

17. SİZCE BABANIZ SİZİN EĞİTİMİNİZDE DAHA ÇOK NASIL BİR ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMUNA SAHİPTİR?

- ( ) İlgisiz tutum
( ) Kararsız tutum
( ) Koruyucu tutum
( ) Demokratik tutum
( ) Otoriter tutum

VERDİĞİNİZ BİLGİLER VE DESTEK İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

Gönül ONAT

EK-2

CALIFORNIA YILMAZLIK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (LİSE VERSİYONU)

*Şimdi okulunuzda yapabildiklerinizle ilgili olarak, aşağıdaki ifadelerin
Size ne kadar doğru geldiğini işaretleyiniz.*

	1. Tamamen doğru değil.	2. Biraz doğru.	3. Çok doğru.	4. Oldukça çok doğru.
1- Okulumda bir öğretmenim veya başka bir büyüğüm benimle gerçekten ilgilenir.				
2- Okulumda bir öğretmenim veya başka bir büyüğüm iyi bir iş yaptığım zaman bunu bana söyler.				
3- Okulumda bir öğretmenim veya başka bir büyüğüm orada olmadığı zaman yokluğumu fark eder.				
4- Okulumda bir öğretmenim veya başka bir büyüğüm her zaman elimden gelenin en iyisini yapmamı ister.				
5- Okulumda bir öğretmenim veya başka bir büyüğüm bir şeyler söylemek istediğim zaman beni dinler.				
6- Okulumda bir öğretmenim veya başka bir büyüğüm başarılı olacağıma inanır.				

*Aşağıdaki ifadeler, okulunuz ve eviniz dışındaki kişilerle (komşularınız,
toplumunuz veya başka bir yetişkinle) ilgilidir.*

	1	2	3	4
7- Okulum ve evim dışındaki bir yetişkin benimle gerçekten ilgilenir.				
8- Okulum ve evim dışındaki bir yetişkin iyi bir iş yaptığım zaman bunu bana söyler.				
9- Okulum ve evim dışındaki bir yetişkin bir şeye üzüldüğüm zaman bunu fark eder.				
10- Okulum ve evim dışındaki bir yetişkin başarılı olacağıma inanır.				
11- Okulum ve evim dışındaki bir yetişkin elimden gelenin en iyisini yapmamı ister.				
12- Okulum ve evim dışındaki bir yetişkinine güvenirim.				

Aşağıdaki ifadeleri kişisel olarak ne kadar doğru buluyorsunuz?

	1	2	3	4
13- Gelecekle ilgili amaçlara ve planlara sahibim.				
14- Liseden sonra üniversiteye veya yüksek okula gitmeyi planlıyorum.				
15- Bir sorunla ilgili yardım almak için nereye gideceğimi bilirim.				
16- Sorunlarım konusunda konuşarak ya da yazarak onları çözmeye çalışırım.				
17- Sorunlarımla baş edebilirim.				
18- Denersem bir çok şeyi başarabilirim.				
19- İyi yaptığım birçok şey var.				
20- Birinin duyguları incindiği zaman kendimi kötü hissederim.				
21- Başka insanların ne yapmaya çalıştıklarını anlamayı denerim.				
22- Yardıma ihtiyaç duyduğum zaman konuşacak birisini bulurum.				
23- Diğer insanların ne düşündüklerini ve ne hissettiklerini anlamaya çalışırım.				
24- Hayatımın bir amacı vardır.				
25- Kendi duygu ve ruh hallerimi anlarım.				
26- Neyi, niçin yaptığımı bilirim.				

Arkadaşlarınız hakkındaki aşağıdaki ifadeler ne kadar doğrudur?

	1	2	3	4
27- Benimle yaşıt bir arkadaşım var ve o benimle gerçekten ilgilenir.				
28- Benimle yaşıt bir arkadaşım var ve o sorunlarımı dinler.				
29- Benimle yaşıt bir arkadaşım var ve o zor zamanlarımda bana yardımcı olur.				

Aşağıda aileniz veya birlikte yaşadığınız yetişkinler hakkındaki ifadeler ne kadar doğrudur?

	1	2	3	4
30- Evimde annem, babam ya da ailemdeki diğer bir yetişkin, benim okul işlerimle ilgilenir.				
31- Evimde annem, babam ya da ailemdeki diğer bir yetişkin, benim başarılı olacağıma inanır.				
32- Evimde annem, babam ya da ailemdeki diğer bir yetişkin, benimle sorunlarım hakkında konuşur.				
33- Evimde annem, babam ya da ailemdeki diğer bir yetişkin, benim her zaman elimden gelenin en iyisini yapmamı ister.				
34- Evimde annem, babam ya da ailemdeki diğer bir yetişkin, benim söyleyecek bir şeylerim olduğunda beni dinler.				
35- Evimde ailemle veya diğer yetişkinlerle eğlenceli şeyler yaparız ya da eğlenebileceğimiz yerlere gideriz.				
36- Evimde ailemin karar vermesine yardımcı olurum.				

EK-3

ANA-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ (A.B.T.Ö)

Açıklama

Sevgili öğrenciler,

Bu ölçek, çocukların ana babaları ile olan ilişkilerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekte çocukların ana babalarıyla olan ilişkilerini gösteren bazı cümleler verilmiştir. Sizden istenen, bu cümlelerde belirtilen davranışların ana babanıza uygun olup olmadığını düşünmenizdir. Burada önemli olan sizin görüş ve duygularınızdır. Verdiğiniz cevaplar gizli tutulacak; arkadaşlarınıza, ana babalarınıza, öğretmenlerinize ya da bir başka kişiye gösterilmeyecektir. Ayrıca, cevaplarınız kişisel olarak değerlendirilmeyecek, araştırmaya katılan tüm öğrencilerle birlikte bir bütün olarak değerlendirilecektir.

Ölçeğin nasıl cevaplandırılacağı aşağıda belirtilmiştir.

Sizlere önce bazı cümlelerin olduğu bir form ve babanızı düşünerek dolduracağınız Babalar İçin Cevap Kağıdı verilecektir. İlk olarak, formdaki cümleleri dikkatle okuyun. Okuduğunuz cümle babanızın yaptığı davranışa benziyorsa cevap kağıdındaki “Babamın Davranışına Benziyor.” Seçeneğine çarpı (X) koyarak işaretleyin. Okuduğunuz cümle babanızın yaptığı davranışa benzemiyorsa “Babamın Davranışına Benzemiyor.” Seçeneğine çarpı (X) koyarak işaretleyin. Bu şekilde, bütün cümleleri sırayla hiçbirini atlamadan yapın.

Bu işlem bittikten sonra, size annenizi düşünerek dolduracağınız “Anneler İçin Cevap Kağıdı” verilecektir. Önce formdaki cümleleri yeniden dikkatle okuyun. Bu sefer annenizi düşünün. Okuduğunuz cümle annenizin yaptığı davranışa benziyorsa, cevap kağıdındaki “Annemin Davranışına Benziyor.” Seçeneğine çarpı (X) koyarak işaretleyin. Okuduğunuz cümle annenizin davranışına benzemiyorsa “Annemin Davranışına Benzemiyor.” Seçeneğine çarpı (X) koyarak işaretleyin. Bu şekilde, bütün cümleleri sırasıyla hiçbirini atlamadan yapın.

Aşağıdaki örneklerde, cevaplandırmanın nasıl yapılacağı gösterilmiştir.

Örnek:

FORM		
1. Arkadaş seçimimde beni serbest bırakır. 2. Tabağımdaki yemeği bitirmeden sofradan kalkmama izin vermez		
Babalar İçin Cevap Kağıdı		
Babamın Davranışına Benzemiyor	Babamın Davranışına Benziyor	Babamın Davranışına Benzemiyor
1.	(X)	( )
2.	( )	(X)

Örnekte görüldüğü gibi birinci cümlede, eğer babanız sizi arkadaş seçiminde serbest bırakıyorsa, cevap kağıdındaki “Babamın Davranışına Benziyor.” Seçeneğini işaretleyeceksiniz.

İkinci cümlede, eğer babanız tabağındaki yemeği bitirmeden sofradan kalkmanıza izin veriyorsa, bu cümle babanızın davranışına benzemiyor demektir. Bu yüzden “Babamın Davranışına Benzemiyor.” Seçeneğini işaretleyeceksiniz.

Anneler için olan cevap kağıdını da yukarıdaki örnekte gösterildiği şekilde dolduracaksınız.

Bu ölçeği cevaplamaktan zevk duyacağınızı umar, ilgi ve yardımlarınız için hepinize şimdiden teşekkür ederim.

EK-4
ANA-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ (A.B.T.Ö)

1. Beni her zaman anlamaya çalışır.
2. Beni ilgilendiren konulardaki kararları her zaman kendisi verir.
3. Kendime ilişkin ufak tefek kararları almaya beni özendirir
4. Kendi koyduğu kurallara uymamı ister.
5. Ben bir şey anlatırken sözümü kesmez.
6. Onun istediği gibi davranmazsam, beni cezalandırır.
7. Kendimi önemli ve değerli bir kişi olarak görmeme yardımcı olur.
8. Aynı fikirde olmadığımız zaman, kendi fikirlerini kabul etmem için beni zorlar.
9. Evde fikirlerimi rahatça anlatmamı doğal karşılar.
10. Beni cezalandırmak yerine, sorunları benimle konuşarak çözümlenmeye çalışır.
11. Okulda çok başarılı olmam için beni öylesine zorlar ki zayıf not almaktan çok korkarım.
12. Bir güçlkle karşılaştığımda, istediğim yardımı sağlar.
13. Küçük hatalarımı bile şiddetle cezalandırır.
14. Hiçbir konuda kişisel görüşümü sormaz.
15. En ufak eşyayı kaybetsem bile, beni cezalandırır.
16. Bana bir şey alınırken, birlikte karar veririz.
17. Bir şeyi yapmamı istediğinde hiçbir mazeretimim dinlemez.
18. Merak ettiğim konularda sorduğum soruları cevaplandırmaya çalışır.
19. Gelecekle ilgili planlarımı dikkatle dinler, fakat hiçbir zaman, amaçlarımı belirlemeye çalışmaz.
20. Haklı olduğum zaman, bunu bana açıkça söyler.
21. Beni o kadar çok kontrol eder ki, bazen çok bunalırım.
22. Beni sık sık döverek cezalandırır.
23. Ancak istediği gibi davrandığım zaman, bana sevgi gösterir.
24. Ailemizle ilgili bir karar alınırken, benim fikirlerimi de dikkate alır.
25. Yapabileceğimden fazlasını yapmam için beni zorlar.
26. Neyi, nasıl yapacağıma her zaman o karar verir.

EK-5

DESTEĞİNİZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

ANNELER İÇİN CEVAP KAĞIDI		
	ANNEMİN DAVRANIŞINA BENZİYOR	ANNEMİN DAVRANIŞINA BENZEMİYOR
1	( )	( )
2	( )	( )
3	( )	( )
4	( )	( )
5	( )	( )
6	( )	( )
7	( )	( )
8	( )	( )
9	( )	( )
10	( )	( )
11	( )	( )
12	( )	( )
13	( )	( )
14	( )	( )
15	( )	( )
16	( )	( )
17	( )	( )
18	( )	( )
19	( )	( )
20	( )	( )
21	( )	( )
22	( )	( )
23	( )	( )
24	( )	( )
25	( )	( )
26	( )	( )

EK-6

DESTEĞİNİZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

BABALAR İÇİN CEVAP KAĞIDI		
	BABAMIN DAVRANIŞINA BENZİYOR	BABAMIN DAVRANIŞINA BENZEMİYOR
1	( )	( )
2	( )	( )
3	( )	( )
4	( )	( )
5	( )	( )
6	( )	( )
7	( )	( )
8	( )	( )
9	( )	( )
10	( )	( )
11	( )	( )
12	( )	( )
13	( )	( )
14	( )	( )
15	( )	( )
16	( )	( )
17	( )	( )
18	( )	( )
19	( )	( )
20	( )	( )
21	( )	( )
22	( )	( )
23	( )	( )
24	( )	( )
25	( )	( )
26	( )	( )

EK-7**YILMAZLIK ÖLÇEĞİ FREKANS TABLOSU**

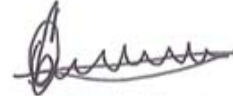
	T.Doğru değil		Biraz Doğru		Çok Doğru		Oldukça çok Doğru		Ort.	Var.
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
S1	16	8	82	41	70	35	32	16	2	.72
S2	20	10	52	26	72	36	56	28	2	.91
S3	36	18	50	25	49	24	65	32	2	1
S4	8	4	17	8	56	28	119	59	3	.65
S5	8	4	30	15	62	31	100	50	3	.74
S6	20	10	34	17	64	32	82	41	3	.98
S7	51	25	51	25	50	25	48	24	2	1
S8	32	16	32	16	64	32	72	36	2	1
S9	36	18	48	24	46	23	70	35	3	1
S10	28	14	48	24	61	30	63	31	3	1
S11	20	10	26	13	56	28	98	49	3	1
S12	58	29	66	33	42	21	34	17	2	1
S13	13	6	34	17	55	27	98	49	3	.88
S14	13	6	27	13	40	20	120	60	3	.88
S15	18	9	32	16	77	38	73	36	3	.88
S16	20	10	42	21	68	34	70	35	3	.96
S17	9	4	37	18	80	40	74	37	3	.73
S18	6	3	9	4	50	25	135	67	4	.52
S19	6	3	24	12	74	37	96	48	3	.63
S20	11	5	30	15	58	29	101	50	3	.82
S21	15	7	24	12	90	45	71	35	3	.77
S22	26	13	32	16	68	34	74	37	3	.05
S23	15	7	26	13	79	39	80	40	3	.82
S24	8	4	16	8	44	22	132	66	3	.65
S25	11	5	28	14	62	31	99	49	3,	.80
S26	11	5	24	12	62	31	103	5	3,	.78
S27	18	9	28	14	50	25	104	52	3	.98
S28	16	8	20	10	45	22	119	59	3	.91
S29	15	7	21	10	45	22	119	59	3	.89
S30	16	8	29	14	50	25	105	52	3	.94
S31	9	4	32	16	51	25	108	54	3	.8
S32	22	11	40	20	66	33	72	36	3	1
S33	8	4	10	5	47	23	135	67	3	.59
S34	13	6	35	17	54	27	98	49	3	.89
S35	33	16	49	24	60	30	58	29	3	1
S36	20	10	30	15	78	39	72	36	3	.91

EK-8

16 Şubat 2009

Gönül Onat'a

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana Baba Tutumlarının Lise 1 Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkilerinin Araştırılması" konusunda yüksek lisans tez çalışması yapmakta olan Gönül Onat'ın; tarafımdan Türkçe'ye uyarlanan California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonunu ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygun olarak kullanmasına müsaade ediyorum.

Bahadır Özcan

EK-9

From: sunapolat@turkiye.com.tc
To: gnlnt@hotmail.com
Date: Mon, 23 Feb 2009 11:57:13 +0200
Subject: [Spam] RE: ÖLÇEK KULLANMA İZİNİ

23.02.2009

İlgili Makama,

1984 yılında geliştirdiğim “Ana Baba Tutum Ölçeği” ni; Sn Gönül Onat’ın “Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Lise-1 Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkisi “ konulu yüksek lisans tezi çalışmasında ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygun olarak kullanmasına izin veriyorum.

Saygılarımla

Suna Polat

Uzman Psikolog

Günüşığı Çocuk Değerlendirme, Danışmanlık ve Terapi Merkezi

Bağdat Caddesi 206/11 Koz Apt.

Caddebostan İstanbul

0216 4673751

EK-10

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : İstatistik Bölümü
SAYI : B.B.08.4.MEM.4.06.00.06-312/18838
KONU : Araştırma izni
Gönül ONAT

26./02/2010

ALTINDAĞ KAYMAKAMLIĞINA (İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

- İlgi: a) M.E.B. Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) MEB EARGED' in araştırma izinlerine ilişkin 11/04/2007 tarih ve 1950 sayılı yazısı.
c) 02/09/2009 tarih ve 74835 sayılı Valilik Onayı.
d) 05/11/2009 tarih ve 98610 sayılı Valilik Onayı.
e) Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 28/01/2009 tarih ve 224 sayılı yazısı.
f) Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 18.02.2010 tarih ve 381 sayılı yazısı.
g) Gönül ONAT'ın 19.02.2010 tarih ve 14495 sayılı dilekçesi.

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Gönül ONAT "Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkilerinin araştırılması." konulu tez çalışmasını yapmaktayken vermiş olduğu dilekçede uyguladığı ölçeğin değerlendirme sürecinde sıkıntı yaşadığını belirtmiştir.

Müdürlüğümüze sunmuş olduğu belgeler incelenerek ekli liste de yer alan okullarda uygulama yapması Komisyonumuzca uygun görülmüştür.

Mühürlü anket örnekleri (8 sayfa) araştırmacıya ulaştırılmış olup, uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmanın ilgi (a) yönerge çerçevesinde gönüllülük esasına göre uygulanmasını rica ederim.

Gülçin UYSAL
Yalı a.
Müdür Yardımcısı

T. C.
ALTINDAĞ KAYMAKAMLIĞI

DATE:

EKLER :
1-Okul Listesi (1 Sayfa)

Tipi MEM. EK. No MEM.

03 MAR 2010

Yayınlanma

T.C.
ANKARA İLİ
ALTINDAĞ İLÇE
MILLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
TARİH: 05.03.2010
NO: 4906
İs. Çelenk

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler / ANKARA
İstatistik Bölümü
istatistik06@meb.gov.tr
Bilgi İçin : Nermin ÇELENK

Tel : 223 75 22---212 66 40-200
Fax: 223 75 22

ÖZGEÇMİŞ

Tez çalışmasını yapan Gönül Onat Adana 1956 doğumludur. Ocak 1995 tarihinde Türkiye İş Bankası'ndan emekli olmuştur.

2000-2001 döneminde Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde lisans eğitimine başlamış, Haziran 2004 tarihinde Ankara Üniversitesi'nde aynı bölümden mezun olmuştur. 2004 yılı Temmuz ayında SSK Dışkapı Eğitim ve Araştırma Hastanesi Ergen Kliniği'nde bir ay staj yapmıştır. 2007-2008 döneminde de İstanbul Maltepe Üniversitesi'nde gelişim psikolojisi yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Türk Rehberlik ve Psikolojik Danışma Deneği'ne üyedir.